ΝΕΑ ΣΙΩΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ ΙΕΡΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ

1937

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Ὅπως πᾶσαι αἱ ἀκολουθίαι τῶν ἑορτῶν ὑπέστησαν διὰ τῶν αἰώνων ποικίλας ἐξελίξεις, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἀκολουθία, ἰδίᾳ τοῦ ὄρθρου ἀπὸ τοῦ θ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἤρξατο διαμορφουμένη καὶ πλουτιζομένη διὰ νέων ὕμνων προϊόντων τῆς μούσης τῶν ἐμφανιζομένων ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν.

Οἱ τῶν μονῶν τρόφιμοι εἰς τὰς ἐκτενεῖς ἀκολουθίας ἀρεσκόμενοι εἰσήγαγον, κατὰ ἐπικρατοῦσαν ἐλευθερίαν καὶ συνήθειαν, εἰς τὰς ἀκολουθίας αὐτῶν ὅ,τι ὑψηλὸν καὶ ἐποικοδομητικὸν καὶ ὡραῖον παρῆγεν ἡ ποίησις πρὸς κατάνυξιν τῆς καρδίας καὶ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τῶν μονῶν σὺν τῷ χρόνῳ αἱ εὐσεβεῖς καὶ καλαὶ συνήθειαι ἐπεβλήθησαν εἰς τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν καὶ ἀπετελέσθη βαθμηδὸν ὁ κανὼν τῆς σημερινῆς τυπικῆς διατάξεως.

Ἑκάστη μονὴ ἔχει καὶ τὸ ἱστορικὸν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀκολουθιῶν αὐτῆς· οὔτε πᾶσαι αἱ μοναὶ εἶχον τὴν αὐτὴν τυπικὴν τῶν ἀκολουθιῶν διάταξιν καὶ περιεχόμενον οὔτε πᾶσαι ἐκανόνισαν τὰ τῆς θείας λατρείας πρὸς ἀνωτέραν ἐκκλησιαστικὴν διάταξιν ὁμοιόμορφον καὶ σύγχρονον. Αἱ μεγάλαι καὶ περιφανεῖς μοναὶ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀκμῆς αὐτῶν ἱστάμεναι ἐπέβαλον τὰς τυπικὰς αὐτῶν διατάξεις ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐπὶ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν μονάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν.

Πότε ἀκριβῶς ἐπῆλθεν ἡ διαρρύθμισις αὕτη καὶ ὁ πλουτισμὸς τῶν ἀκολουθιῶν εἰς ἑκάστην μονὴν εἶναι δύσκολον νὰ

καθορισθῇ, μὴ περισωθέντων τῶν Τυπικῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν ὀλίγων γνωστῶν ἡμῖν ἀρχαίων Τυπικῶν δυνάμεθα ὡς ἔγγιστα νὰ καθορίσωμεν τὴν ἐπελθοῦσαν τῶν ἀκολουθιῶν ἐξέλιξιν καὶ εἰδικῶς τῆς τοῦ ὄρθρου τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, περὶ ἧς ἡμῖν καὶ ὁ λόγος.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου, ἡ κατὰ νεωτέραν συνήθειαν ψαλλομένη κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν ἑσπέρας, ἐτελεῖτο ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων τὴν πρωΐαν τοῦ Σαββάτου. Πάντα τὰ ἀρχαῖα Τυπικὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἔντυπα Τριῴδια ὁρίζουσι τὴν ἀκολουθίαν εἰς τὸν ὄρθρον τοῦ Μ. Σαββάτου. Πότε ἀκριβῶς μετετέθη εἰς τὰς ἑσπερινὰς ὥρας τῆς Μ. Παρασκευῆς δὲν γνωρίζομεν. Πάντως εἰς νεωτέρους χρόνους ἐπῆλθεν ἡ μετάθεσις. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε πρῶτον ἡ κατάργησις τῆς θείας λειτουργίας τῶν προηγιασμένων κατὰ τὴν Μ. Παρασκευήν, τελουμένης κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ὡς ὁρίζει τὸ ἀρχαιότερον Τυπικὸν τῆς Μ. Ἐκκλησίας[1] καὶ ἄλλα ἐπίσης ἀρχαῖα Τυπικὰ τῶν μονῶν· δεύτερον ἡ ἐπικρατήσασα μετὰ τὸν ζ' αἰῶνα συνήθεια τῆς τελέσεως ἐκτενῶν ἑσπερινῶν ἀκολουθιῶν καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Μ. ἑβδομάδα, ἀπὸ τῆς Μ. Δευτέρας μέχρι τῆς Μ. Παρασκευῆς, καὶ τρίτον τὰ κατόπιν ὑπεισελθόντα εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Μ. Σαββάτου ἐπιτάφια Μεγαλυνάρια τοῦ ἐπιταφίου θρήνου, τὰ οὐχὶ ὀρθῶς καλούμενα Ἐγκώμια.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἀρχαῖον Τυπικὸν τῆς Μ. Ἐκκλησίας οὐδὲ ἴχνος διατάξεως περὶ ἑσπερινῆς ἀκολουθίας κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν εὕρηται. Μετὰ τὴν πρωϊνὴν διάταξιν τῆς ἀκολουθίας καὶ λειτουργίας τῆς Μ. Παρασκευῆς ἐπιφέρεται «Τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ πρωῒ τὸ τελευταῖον εἰσερχόμεθα ἔσω καὶ λέγομεν τὸ «Εὐλογητὸς» καὶ εἰς τὸν Ν' λέγομεν τὸ τροπάριον ἦχος βαρὺς «Τὸ μνῆμά σου ἐφύλαττον στρατιῶται, οἱ δὲ ἄγγελοι ἀνυμνοῦντές σε, Χριστὲ ὁ Θεός,

---

1) Δημητριεύσκη, Τυπικὰ Α', 131.

ἔλεγον δόξα σοι». Καὶ μετὰ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ τρισάγιον τοῦ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ» γίνεται εἴσοδος τοῦ πατριάρχου» κ.ἑ.

Εἶναι λυπηρόν, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ Τυπικὸν περὶ τῶν κατὰ τὸν ὄρθρον ψαλλομένων οὐδὲν ἀναφέρει· πάντως ὑπῆρχον εἰδικὰ ᾄσματα τῆς μεγάλης ἡμέρας καὶ ὡς γνωστὰ τοῖς πᾶσιν ἀποσιωπᾷ· ὅτι ὅμως οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν εἶχε τότε ἡ ἀκολουθία τοῦ Μ. Σαββάτου ἀπόδειξις, ὅτι οὐδὲν περὶ αὐτῆς σημειοῖ.

Ὅσον πενιχρὸν καὶ ὀλιγόλογον εἶναι τὸ Τυπικὸν τοῦτο τῆς Μ. Ἐκκλησίας, τόσον πλούσιον καὶ ἀκριβολόγον εἶναι τὸ Τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος (ια' αἰῶνος) εἰς τὰς καθ' ἡμέραν διατάξεις τῶν ἀκολουθιῶν καὶ συνεπῶς καὶ εἰς τὰς τῆς Μ. ἑβδομάδος. Αἱ ἀκολουθίαι κατὰ τὸν ια' αἰῶνα ἔφθασαν εἰς τὴν πλήρη αὐτῶν ἐξέλιξιν, ἡ δὲ τούτων διάταξις ἐλάχιστα διαφέρει τῶν σημερινῶν ἀκολουθιῶν.

Κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς ἐν λόγῳ μονῆς, τὴν πρωΐαν τῆς Μ. Παρασκευῆς τελεῖται ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων «πλὴν οὔτε «φῶς Χριστοῦ» λέγομεν οὔτε τὸ «Κατευθυνθήτω»· ταῦτα γάρ, ὡς εἴρηται, τῇ μεγάλῃ Τετάρτῃ ἀποδίδονται»[1]. Τὸ δὲ ἑσπέρας τῆς Μ. Παρασκευῆς ὁρίζει τὸ Τυπικὸν τοῦτο οὕτως: «Ἀνιστάμενοι (τῆς τραπέζης) καὶ ποιήσαντες τὴν εὐχαριστίαν, ὡς σύνηθες, εὐθὺς ψάλλομεν τὸ ἀπόδειπνον, τὸ «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς» λιτῶς καὶ τροπάριον «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ» καὶ κανόνα τὸν θρηνώδη τῆς Θεοτόκου ἦχος πλ. β' «Κύματι θαλάσσης» εἰς ϛ' ἀργῶς καὶ μετὰ προσοχῆς. Ἔσωθεν δὲ τοῦ ναοῦ ψάλλομεν καὶ τὸ ἀπόδειπνον καὶ τὸν κανόνα, λέγομεν δὲ καὶ τοὺς εἱρμοὺς αὐτοῦ. Ἀπὸ γ' οὐδέν· ἀπὸ ϛ' «Πρεσβεία θερμὴ» καὶ τὰ λοιπά, ὡς σύνηθες, καὶ ἀπόλυσις»[2].

---

1) Ἡ συνήθεια τῆς μὴ τελέσεως λειτουργίας κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν προῆλθεν ἐκ Παλαιστίνης καὶ ἐπεκράτησεν εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας.

2) Δημητριεύσκη, Τυπικὰ Α', 554.

Ὥστε, κατὰ ταῦτα, τὸ ἑσπέρας τῆς Μ. Παρασκευῆς ἐπεσφραγίζετο μὲ τὸ σύνηθες ἀπόδειπνον, μὲ τὴν προσθήκην τοῦ θρηνώδους κανόνος εἰς τὴν Θεοτόκον[1].

Τὸ πρωῒ εἰς τὸν ὄρθρον τοῦ Μ. Σαββάτου, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ αὐτοῦ Τυπικοῦ τῆς μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος (ἐν Κων]πόλει), ἐτελεῖτο ἡ ἀκολουθία ὅπως περίπου καὶ σήμερον μὲ μικρὰς παραλλαγὰς καὶ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ὅτι ἐκ ταύτης ἐλλείπει τὸ οὐσιωδέστερον στοιχεῖον, περὶ τὸ ὁποῖον στρέφεται ἡ σημερινὴ ἀκολουθία τοῦ Μ. Σαββάτου, ἤτοι τὰ ψαλλόμενα Μεγαλυνάρια (Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ), γνωστὰ μὲν ἐξ ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, μὴ ὄντα ὅμως εἰς κοινὴν χρῆσιν ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ κατὰ τὸν ια' αἰῶνα, εἰμὴ εἴς τινας μόνον μονάς.

Καὶ ἐπειδὴ περὶ τῶν Μεγαλυναρίων τούτων ἐγράφησαν προσφάτως ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» (τόμ. ΙΔ' (1936) σ. 225, 310 κ.ἑ.) ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη ὀλίγα τινὰ ἐν σχέσει πρὸς τὴν μετρικὴν αὐτῶν μορφὴν καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ταῦτα πεπλανημένα καὶ ἀσύστατα, ἀναγκαῖον ἔκρινα νὰ ἐπανορθώσω τὰς πλάνας καὶ ἐπιφέρω τὴν τάξιν εἰς τὴν προξενηθεῖσαν φοβερὰν σύγχυσιν.

Ἐν πρώτοις παρατηρῶ, ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν ἐπιτα-

---

1) Ὁ κανὼν οὗτος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τυπικοῦ τοῦ ἁγίου Παύλου (ἐν ἁγίῳ Ὄρει) εἶναι ποίημα τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου «ὡς ὁρᾶται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Κατηχήσεων» (Δημητριεύσκη, Τυπικὰ Β', 648). Σώζεται δὲ καὶ εἰς τὸν Λαυριωτικὸν κώδ. Δ 45 σ. 309 καὶ ἐπιγράφεται «Κανὼν εἰς τὸν ἐπιτάφιον θρῆνον» ἀρχόμενος οὕτω: «Θέλων σου τὸ πλάσμα, σωτήρ μου, ζῶσαι σταυρῷ ἀνήρτησαι». Εἰς δὲ τὸν ὄρθρον τοῦ Μ. Σαββάτου ἀντὶ τοῦ σήμερον ψαλλομένου ποιήματος Μάρκου τοῦ Ἱδροῦντος ἐψάλλετο εἰς ἄλλας μονὰς ὁ ὅμοιος κανὼν τοῦ μοναχοῦ Γαβριὴλ ὁ σωζόμενος εἰς τὸν κώδ. τῆς Λαύρας Θ 59 φ. 17β καὶ φέρων ἀκροστιχίδα «Θάπτει Ἰωσὴφ τὴν ζωὴν ξένον θαῦμα· ἀμήν»—«Θάμβους ἐπληροῦτο . . .» (Ἴδ. καὶ Δημ. Τυπικὰ Α', 556).

φίων τούτων ᾀσμάτων ὡς «Ἐγκωμίων τοῦ ἐπιταφίου» ἢ «Ἐγκωμίων τοῦ ἐπιταφίου θρήνου» εἶναι ἄστοχος καὶ νεωτερισμὸς παρείσακτος. Ἐγκώμια εἰς τὸν Χριστὸν οὐδείς ποτε τῶν ποιητῶν καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐποίησεν οὔτε εἰς τὴν Γέννησιν οὔτε εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν οὔτε εἰς τὴν Ταφὴν οὔτε εἰς τὴν Ἀνάστασιν οὔτε εἰς τὴν Ἀνάληψιν αὐτοῦ· λόγους μόνον καὶ ὁμιλίας καὶ ὕμνους, ἐγκώμιον οὐχί· διότι τὸ ἐγκώμιον προσιδιάζει μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸν Θεόν. Ἐγκωμιάζουσιν οἱ πατέρες τὴν Θεοτόκον, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἁγίους, τοὺς δικαίους, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν οὐδείς. Τὸν Χριστὸν καὶ τὰ πάθη αὐτοῦ ὑμνοῦμεν μόνον, μεγαλύνομεν, εὐλογοῦμεν, δοξολογοῦμεν καὶ προσκυνοῦμεν. «Ὑμνοῦμέν σου, Χριστέ, τὸ σωτήριον πάθος» ψάλλει ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης· καὶ πάλιν. «Τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἐγκωμιάσωμεν, τὴν ταφὴν τὴν ἁγίαν ὕμνοις τιμήσωμεν»· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ᾀσματογραφίᾳ ὕμνοι μόνον εἰς τὸν Χριστὸν ἀναπέμπονται. Ὁ ποιητὴς τοῦ λαμπροῦ ᾄσματος «Σὲ τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον» Θεοφάνης ὁ πρωτόθρονος (θ′ ἢ ι′ αἰών) γνωρίζων πάντως τὰ εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου φερόμενα Μεγαλυνάρια μετεχειρίσθη τὴν αὐτὴν ἔκφρασιν καὶ εἰς τὸ ποίημα αὐτοῦ «Μεγαλύνω τὰ πάθη σου, ὑμνολογῶ καὶ τὴν ταφήν σου».

Ὅτι δὲ *Μεγαλυνάρια* τὰ εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου ᾄσματα ἐκαλοῦντο καὶ οὐχὶ «Ἐγκώμια» ἔχομεν ἀπείρους ἐκ τῶν κωδίκων μαρτυρίας. Ὁ Σιναϊτικὸς κῶδιξ 1098 (Τυπικὸν) χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ 1392 ἐπιτάφια Μεγαλυνάρια ἀποκαλεῖ τὰ τοιαῦτα ᾄσματα. «Οὕτως ἀρχόμεθα τοῦ ἀμώμου, ψάλλομεν δὲ καὶ τὰ ἐπιτάφια *Μεγαλυνάρια* μετ᾽ αὐτοῦ εἰς στάσεις γ′»[1]. Ἄλλος κῶδ. τῆς μονῆς Βατοπεδίου 1198 φ. 258 (Τυπικὸν) χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ 1346 ὁρίζει οὕτως: «Τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ σημαίνει ὥρας

1) *Δημητριεύσκη*, Τυπικὰ Β′, 174.

ς' καὶ μετὰ τὸν ἐξάψαλμον εἰς τὸ «Θεὸς Κύριος» τροπάριον ἦχος β' «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ» (δίς). Δόξα «Ὅτε κατῆλθες πρὸς τὸν θάνατον». Καὶ νῦν «Ταῖς Μυροφόροις γυναιξὶ» μέχρι τοῦ «ἐδείχθη ἀλλότριος»· καὶ εὐθέως στιχολογοῦμεν τὸν ἄμωμον *μετὰ τῶν Μεγαλυναρίων αὐτῶν*». Ὁμοίως καὶ ἄλλο Τυπικὸν τοῦ ἔτους 1446 «καὶ εὐθὺς στιχολογοῦμεν τὸν ἄμωμον *μετὰ τῶν Μεγαλυναρίων αὐτῶν*»[1]. Πάντες οἱ ἀρχαῖοι κώδικες, ἐν οἷς τὰ τοιαῦτα ἀπαντῶσι ποιήματα, Μεγαλυνάρια ἀποκαλοῦσι ταῦτα. Ὁ Λαυριωτικὸς κῶδ. Γ 2 φ. 1 (ιδ' αἰῶνος) «Μεγαλυνάρια ψαλλόμενα τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ εἰς τὸν ἄμωμον»· ἄλλος τῆς Λαύρας δ Η 199 (ιε' αἰῶνος), φ. 20 «Μεγαλυνάρια ψαλλόμενα εἰς τὴν β' στιχολογίαν μετὰ τοῦ ἀμώμου τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ εἰς τὸν ἐπιτάφιον θρῆνον»· ἄλλος τῆς αὐτῆς Λαύρας δ Θ 59 «Μεγαλυνάρια ψαλλόμενα εἰς γ' στάσεις εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν»· ἄλλος τῆς αὐτῆς Λαύρας δ Θ 69 φ. 445 (Τυπικὸν) «Μεγαλυνάρια τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ»· ἄλλος ὁ τῆς μονῆς Κωνσταμονίτου 19 (20) φ. 351 (Εὐχολόγιον) ὁμοίως· ἄλλος τοῦ ιε' αἰῶνος (Τυπικὸν) «Μεγαλυνάρια τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν»[2] κτλ. κτλ. Εὐστόχως δὲ καλοῦσιν οἱ ἀρχαιότεροι κώδ. ταῦτα Μεγαλυνάρια[3], διότι ἄρχονται οὐχὶ διὰ τοῦ «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ», ἀλλ' ὡς φέρονται εἰς ἀρχαιοτέρους κώδ. τὸν τῆς Λαύρας Γ 11 (ιγ' αἰῶν.) φ. 109, τὸν τοῦ Βατοπεδίου 1198 (ιδ' αἰῶν.), τὸν Παρισινὸν 3041 φ. 1346 (ιδ' αἰῶν.) καὶ ἄλλους οὕτως:

Μεγαλύνομέν σε, ζωοδότα Χριστέ,
καὶ τιμῶμέν σου τὰ πάθη τὰ τίμια . . .

---

1) *Δημητριεύσκη*, Τυπικὰ Β', 451 σημ. 2.

2) *Δημητριεύσκη*, Τυπικὰ Β', 300.

3) Ἡ ἔκφρασις «Ἐγκώμια» ἀπαντᾷ μόνον εἰς κώδ. τοῦ ιη' καὶ ιθ' αἰῶνος, ὡς εἰς τὸν Λαυριωτικὸν Ω 115 (αἰῶν. ιη'), τὸν Βατοπεδινὸν 765 (ιθ' αἰῶν.) «Ἐγκώμια εἰς τὰ σωτήρια πάθη» καὶ ἄλλους νεωτέρους.

Μεγαλύνομέν σε, ζωοδότα Χριστέ,
δι' ἡμᾶς τὸν χθὲς σφαγὴν ὑπομείναντα . . .
Μεγαλύνομέν σε τὸν σωτῆρα Χριστὸν
ὅτι πάντα μακροθύμως ὑπέμεινας . . .[1]

Οὕτως ἐπαναλαμβάνεται τρὶς τὸ Μεγαλυνάριον καὶ ἕπεται τὸ «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ» τρὶς πάλιν ἐπαναλαμβανόμενον εἰς παραλλάσσοντας στίχους[2].

Καὶ ἐκ τῶν ἀρχικῶν αὐτῶν λέξεων ἐκλήθησαν Μεγαλυνάρια, ὅπως τὰ Εὐλογητάρια ἐκ τοῦ «Εὐλογητὸς εἶ Κύριε», ὅπως ἡ Δοξολογία ἐκ τοῦ «Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς», τὰ Ἐξαποστειλάρια ἐκ τοῦ «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου», τὰ Ἀλληλουάρια ἐκ τοῦ «Ἀλληλούϊα», τὰ Ἀνοιξαντάρια ἐκ τοῦ «Ἀνοίξαντός σου τὴν χεῖρα» κλπ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκλήθησαν Μεγαλυνάρια καὶ τὰ τοιούτου εἴδους τροπάρια εἰς τὰς Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς καὶ τῶν μεγάλων ἁγίων ἑορτάς, διότι ἄρχονται ἀπὸ τοῦ «Μεγάλυνον, ψυχή μου». Ἐξαίρεσιν ποιοῦνται τὰ τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ ἄλλα τινά, ἀλλὰ καὶ ταῦτα καλοῦνται Μεγαλυνάρια κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ λοιπά. Ὥστε Μεγαλυνάρια δέον καὶ νὰ λέγωνται καὶ νὰ γράφωνται τὰ εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου ᾄσματα καὶ οὐχὶ Ἐγκώμια.

Πότε ἐνεφανίσθησαν τὰ Μεγαλυνάρια ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ καὶ πότε εἰσήχθησαν εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν.

Ὁ κ. Παντελάκης ἐν τῇ προσφάτῳ μελέτῃ του «Νέα ἐγκώμια τοῦ ἐπιταφίου»[3] ἀποφαίνεται περὶ τούτων οὕτως: «Τὰ

---

1) Ἰδ. καὶ τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» Μεγαλυνάρια, τ. ΙΔ' (1936) σ. 310, ὑπὸ τοῦ Παντελάκη ἐκ Σιναϊτικῶν κωδίκων, τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑνὸς τῆς Λαύρας, τοὺς ὁποίους δὲν κατονομάζει.

2) Ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ ὑπὸ τοῦ Παντελάκη συλλογῇ τὸ «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ» φέρεται δίς, τετράκις δὲ τὸ «Μεγαλύνομέν σε . . .» Ἐν τῷ Παρισινῷ κώδ. 3041 ἐπαναλαμβάνεται τρίς.

3) Θεολογία, τ. ΙΔ' (1936), σ. 225.

καλούμενα ἐγκώμια (τῆς Μ. Παρασκευῆς) ἦσαν ἄγνωστα τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Φαίνεται δέ, ὅτι εἰσήχθησαν εἰς αὐτήν, ὡς καὶ ἡ ὅλη τελετὴ τοῦ ἐπιταφίου, κατὰ τοὺς περὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Πόλεως (1453) χρόνους· οὐδὲν τῶν ἀρχαίων Τυπικῶν μνείαν ποιεῖται τῆς τελετῆς ταύτης, τὰ δὲ παλαιὰ τοῦ Τριῳδίου χειρόγραφα ἀγνοοῦσι τὰ ᾄσματα ταῦτα. Ἐκ χειρογράφων λοιπὸν πολὺ μεταγενεστέρων παραληφθέντα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα εἰσήχθησαν εἰς τὸ Τριῴδιον».

Ἴδωμεν κατὰ πόσον ἔχονται ἀληθείας τὰ τοιαῦτα καὶ μετὰ πόσης προσοχῆς ἐμελετήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τὰ ἀρχαῖα Τυπικά, τὰ ὁποῖα, ὡς λέγει, οὐδεμίαν ποιοῦνται μνείαν τῆς τελετῆς ταύτης τοῦ ἐπιταφίου, καὶ πότε ταῦτα ἀναφαίνονται εἰς τὰ ἀρχαιότερα Τυπικά.

Τὸ Σιναϊτικὸν Τυπικὸν ὑπ' ἀριθ. 1097 γραφὲν τῷ 1214 εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ὄρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν τῶν ἐν λόγῳ Μεγαλυναρίων. Ὁρίζει μόνον «τὸν ἄμωμον μετὰ τοῦ ἀλληλουαρίου εἰς ἦχον πλ. α', εἶτα ἀναστάσιμα τροπάρια». Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἀρχαιοτέρου τοῦ Σιναϊτικοῦ Τυπικοῦ τῆς μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος κατὰ τὸν ὄρθρον τοῦ Μ. Σαββάτου· «καὶ στιχολογοῦμεν τὸν ἄμωμον μετὰ τῶν ἀλληλουαρίων τοῦ ἤχου καὶ λέγομεν ἀντὶ Καθίσματος τὸ τροπάριον τῆς προφητείας «Ὁ συνέχων τὰ πέρατα»[1]. Μεγαλυναρίων μνεία οὔτε εἰς τὸ ἓν οὔτε εἰς τὸ ἄλλο Τυπικὸν γίνεται, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν, ὅτι οὔτε ἐν τῷ Σινᾶ οὔτε ἐν Κων]πόλει μέχρι τοῦ ιγ' αἰῶνος ἦσαν ἐν λειτουργικῇ χρήσει τὰ Μεγαλυνάρια.

(Ἀκολουθεῖ.)

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*

1) *Δημητριεύσκη*, Τυπικὰ Α', 554.

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ Τυπικὸν τοῦ Σινᾶ ἐν φ. 134 ὁρίζει κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ προφήτου Μωϋσέως νὰ ψάλλωνται τὰ ἑξῆς τροπάρια «εἰς τὸν ἄμωμον»[1], τὰ ὁποῖα καὶ παραθέτει:

α) «Μακαρίζομέν σε, τὸν θεόπτην Μωσῆν, τὸν ἀειμακάριστον καὶ θεοδόξαστον καὶ προφήτην τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ.

β) Ἄξιόν ἐστιν (ὡς ἀληθῶς), μακαρίζειν σε τὸν νομοθέτην, τὸν μετὰ ἀγγέλων χαρμονικῶς ᾄδοντα τὸν ὕμνον ἐν οὐρανοῖς.

γ) Αἱ γενεαὶ πᾶσαι σὲ μακαριοῦμεν, τὸν θεόπτην Μωϋσέα».

Εἰς δὲ τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης ταῦτα:

Ἦχος πλ. α'

α) «Μακαρίζομέν σε, καλὴ Παρθένε μάρτυς, τὴν ἀειμακάριστον καὶ θεονύμφευτον, ὡς ποθήσασαν Χριστὸν τὸν Θεόν.

Ἦχος πλ. β'

β) Ἄξιόν ἐστιν (ὡς ἀληθῶς), μακαρίζειν σε παρθενομάρτυς, ἥνπερ ἐνυμφεύσατο ὁ Χριστὸς καὶ ἐκ δεξιῶν ἔστησεν αὐτοῦ.

Ἦχος πλ. δ'

γ) Αἱ γενεαὶ πᾶσαι σὲ μακαριοῦμεν, Αἰκατερίνα μάρτυς».

---

*) Ἴδε Τεῦχος Α'—Β' 1937, σελ. 16.

1) *Δημητριεύσκη*, Τυπικὰ Β', 417, 418.

Καὶ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ἁγίαν.

α) «Μακαρίζομέν σε, ἀθλοφόρε Χριστοῦ, καὶ τιμῶμεν τὴν σορὸν τῶν λειψάνων σου, ἐν Σιναίῳ οἱ οἰκέται σου.

β) Ἄξιόν ἐστιν (ὡς ἀληθῶς), μακαρίζειν σε, Αἰκατερίνα, ἔνθα ἡρετίσατο Κύριος τὴν κατάθεσιν τοῦ σκήνους σου.

γ) Αἰκατερίνα μάρτυς, Κύριον δυσώπει ὑπὲρ τῶν σὲ ὑμνούντων».

Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐν Ραϊθῷ πατέρας ταῦτα:

Ἦχος πλ. α'

α) «Μακαρίζομέν σας, θεοφόροι πατέρες, ὡς ὁσιομάρτυρας καὶ τὴν ἰσάγγελον πολιτείαν μετελθόντας ἐν γῇ.

Ἦχος πλ. β'

β) Ἄξιόν ἐστιν (ὡς ἀληθῶς), μακαρίζειν σας, θεῖοι πατέρες, ὡς ὁσιομάρτυρας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀσωμάτων συλλειτουργούς.

Ἦχος πλ. δ'

γ) Αἱ γενεαὶ πᾶσαι ὕμνοις τοὺς πατέρας τιμήσωμεν ἀξίως».

Πῶς τώρα θὰ ἐξηγηθῇ ἡ εὕρεσις Μεγαλυναρίων ἐν τῷ ἀρχαίῳ τούτῳ Σιναϊτικῷ κώδικι ποιηθέντων κατὰ τὸν τύπον τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ Μ. Σαββάτου εἰς στάσεις τρεῖς;

Πῶς ἄλλως εἰμὴ ὅτι οἱ Σιναῖται ἐγνώριζον τὰ τοῦ Μ. Σαββάτου Μεγαλυνάρια, ἐγνώριζον καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν «μετὰ τὸν ἄμωμον» καὶ κατὰ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἤκουσαν ψαλλόμενα ἴσως ἀλλαχοῦ, συνέταξαν, καίπερ ἀδεξίως, τὰ ἀνωτέρω πρὸς ὑμνολογίαν τῶν ἁγίων τοῦ Σινᾶ καὶ ἐτοποθέτησαν ἀκριβῶς εἰς τόπον, ὅπου καὶ πάλαι καὶ νῦν τὰ τοῦ Μ. Σαββάτου ψάλλονται. Καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ ἀνωτέρω Σιναϊτικὰ Μεγαλυνάρια εἶναι μεταγενεστέρων κατασκευάσματα καὶ προσθήκη

νεωτέρα εἰς τὸ ἐν λόγῳ Τυπικόν, τοῦτο δὲν εἶναι ἀποχρῶν λόγος νὰ θεωρήσωμεν τὰ ἐπιτάφια Μεγαλυνάρια μεταγενεστέρων χρόνων προϊόντα, διότι ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς ἀρχαίους κώδικας, τοὺς Λαυριωτικοὺς Γ 2 φ. 1 καὶ Γ 11 φ. 109 (ιγ' αἰῶνος), τὸν Βατοπεδινὸν 1199 φ. 258 (ιδ' αἰῶνος), τὸν τῆς Ἐθνικῆς Βιβλ. Παρισίων 3041 φ. 134β (ιδ' αἰῶνος) καὶ ἄλλους. Πρὸς τούτοις δὲ τῶν Μεγαλυναρίων τούτων γίνεται μνεία εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ ἱερομονάχου Μάρκου (ιβ' ἢ ιγ' αἰῶν) τὸ ποιηθὲν εἰς τὰ ἀπορούμενα τοῦ Τυπικοῦ. Ἐν τῷ 94 κεφαλαίῳ τοῦ ἐν λόγῳ Συντάγματος περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τὸν λόγον ποιούμενος, ἐὰν αὕτη συμπέσῃ τῷ Μ. Σαββάτῳ, λέγει: «Περὶ δὲ ὥραν β' τῆς νυκτὸς σημαίνει καὶ ἀρχόμεθα τοῦ ὄρθρου. Εἰς τὸ «Θεὸς Κύριος» τροπάριον τῆς ἡμέρας ἦχος β' «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ»—«Ὅτε κατῆλθες» ἅπαξ. Δόξα «Ταῖς μυροφόροις γυναιξὶ» ἕως τοῦ «ἐδείχθη ἀλλότριος». Καὶ νῦν τῆς ἑορτῆς καὶ εὐθέως ψάλλομεν τὸν ἄμωμον μετὰ τῶν Μεγαλυναρίων αὐτοῦ, ὡς ἐν τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ διατέτακται»[1]. Καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων, ὅτι μεταξὺ τῶν πολλῶν ποιητῶν Μεγαλυναρίων ἔχομεν δύο ἐκ τῶν δοκίμων ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν γνωστοὺς τὸν μητροπολίτην Ῥόδου Νεῖλον τὸν Διασπωρινὸν καὶ Νικηφόρον τὸν Ξανθόπουλον ἀκμάσαντας περὶ τὰ μέσα τοῦ ιδ' αἰῶνος καὶ μιμηθέντας τὸν πρῶτον ποιητὴν τῶν Μεγαλυναρίων, περὶ τοῦ ὁποίου ἔσται κατωτέρω ὁ λόγος.

Ἐκ πάντων τούτων δῆλον γίνεται, ὅτι τὰ εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου Μεγαλυνάρια ἦσαν μὲν γνωστὰ κατὰ τὸν ιβ' αἰῶνα καὶ πολὺ πρότερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, δὲν ἐγένετο ὅμως κοινὴ τούτων χρῆσις ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ, εἰμὴ μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ ιγ' ἢ ἀρχὰς τοῦ ιδ' αἰῶνος, ὁπότε ἤρχισαν νὰ καταλαμβάνωσι θέσιν εἰς τὰς τυπικὰς διατάξεις τῶν μονῶν, εἰς τὰς ὁποίας πρῶτον καθωρίσθησαν νὰ ψάλλωνται. Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἐν τῷ Συντάγματι τοῦ Μάρκου περιέχεται

1) *Δημητριεύσκη*, Τυπικὰ Β', 595.

σχετική περὶ τῶν Μεγαλυναρίων διάταξις· ὁμοία διάταξις καὶ ἐν τῷ Βατοπεδινῷ Τυπικῷ 1199 τὸ γραφὲν κατὰ τὸ 1346 «στιχολογεῖται ὁ ἄμωμος μετὰ τῶν Μεγαλυναρίων αὐτῶν». Παρομοία διάταξις καὶ ἐν τῷ Σιναϊτικῷ Τυπικῷ 1098 τὸ χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1392. «Ἀρχόμεθα τοῦ ἀμώμου, ψάλλομεν δὲ καὶ τὰ ἐπιτάφια Μεγαλυνάρια μετ' αὐτοῦ εἰς στάσεις γ'».

Ὥστε κατὰ τὸν ιδ' αἰῶνα αἱ μοναὶ τοῦ ἁγίου Ὄρους καὶ τοῦ Σινᾶ καὶ συνεπῶς καὶ ἄλλαι μοναὶ καὶ αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι εἶχον εἰς κοινὴν χρῆσιν ταῦτα καὶ φυσικῶς εἰσεχώρησαν καὶ εἰς τὰ ἐκτυπωθέντα Τριῴδια.

Ἡ γνώμη ὅθεν τοῦ κ. Παντελάκη, ὅτι ἐκ χειρογράφων πολὺ μεταγενεστέρων συμπεριελήφθησαν εἰς τὸ πρῶτον τυπωθὲν Τριῴδιον καὶ ὅτι κατὰ τοὺς περὶ τὴν ἅλωσιν χρόνους εἰσήχθησαν τὰ Μεγαλυνάρια εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐλέγχεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων ἐσφαλμένη καὶ ἀπόβλητος, ὡς ἐσφαλμένη εἶναι καὶ ἡ γνώμη, ὅτι «ἡ ὅλη τελετὴ τοῦ ἐπιταφίου εἰσήχθη κατὰ τοὺς περὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Πόλεως χρόνους», διότι τὸ Τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος (ια' αἰῶνος) περιέχει ὁμοίαν διάταξιν τοῦ ὄρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ σήμερον τελουμένη, μὲ ἀσημάντους τινὰς παραλλαγὰς καὶ μόνην τὴν οὐσιώδη διαφοράν, ὅτι ἐλλείπουσι τὰ Μεγαλυνάρια καὶ Εὐλογητάρια, εἰσαχθέντα βραδύτερον. Ἡ βραδύτης τῆς χρήσεως τῶν Μεγαλυναρίων τὸν λόγον αὐτῆς ἔχει εἰς τὸ ὅτι ταῦτα δὲν προήρχοντο ἐξ Ἱεροσολύμων, ἔνθα εἶχε καταρτισθῇ διὰ τῶν μεγάλων τῆς Παλαιστίνης ποιητῶν Δαμασκηνοῦ, Κοσμᾶ καὶ τῶν ἄλλων ὁ κανὼν τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Ἑβδομάδος, τὸν ὁποῖον ἠσπάσθη ἡ ὅλη Ἐκκλησία. Τὰ Μεγαλυνάρια τοῦ ἐπιταφίου ἦσαν προϊόντα τοῦ Βυζαντίου, κατὰ τὸν ὄγδοον μὲν αἰῶνα ἰδόντα τὸ φῶς, κατὰ δὲ τὸν ιδ' μόλις αἰῶνα εἰσχωρήσαντα εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Ὁ δὲ νεωτερισμὸς οὗτος ἀποτελεῖ νέον σταθμὸν καὶ πρόοδον σοβαρὰν εἰς τὴν ρυθμικὴν καὶ μετρικὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ᾀσματογραφίας, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνάγκη νὰ εἴπωμέν τινα.

Ἡ Ἀνακρεόντειος ποίησις, ἡ ὁποία ἐξύμνει τὸν ἔρωτα καὶ τὴν μέθην, ὑπεισέρχεται ἀπὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν ὑμνογραφίαν καὶ ἀποβαίνει τὸ προσφιλὲς τῶν ποιητῶν ἐντρύφημα. Ἑκατοντάδες ποιημάτων καταλαβόντων ἐπίσημον θέσιν εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία πλέκονται πρὸς τὸν ρυθμὸν τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ πλουτίζεται σημαντικῶς ἡ ἱερὰ ᾀσματολογία διὰ τοῦ νεωτέρου καὶ ἐπαγωγοῦ τούτου ᾄσματος. Τὰ προσόντα τῆς Ἀνακρεοντείου ποιήσεως, τὸ ὀλιγόστιχον καὶ ὀλιγοσύλλαβον, ἐθεωρήθησαν κατάλληλα εἰς ποιήματα ἐκ πολλῶν στροφῶν ἀπαρτιζόμενα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι μεταξὺ τῶν μικτῶν ποιημάτων τῆς Ἐκκλησίας παρενείροντο καὶ στίχοι Ἀνακρεόντειοι, οἷοι εἶναι:

Τὸν προφήτην Ἰωνᾶν
ἐκμιμούμενος βοῶ
τὴν ψυχήν μου, ἀγαθέ,
ἐλευθέρωσον φθορᾶς.

Καὶ

Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ἀπατᾷ με
καὶ πολεμεῖ τὴν ψυχήν μου.

Καὶ τόσοι ἄλλοι· ἀλλὰ ποίημα ἐκκλησιαστικὸν συνεχὲς Ἀνακρεόντειον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πρὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος οὐδὲν ἀναφαίνεται. Κατὰ τὰ ἑπτασύλλαβα τοῦ Ἀνακρέοντος ἐποιήθησαν τὰ Μεγαλυνάρια:

Χαῖρε, Παρθένε, χαῖρε
χαῖρε, εὐλογημένη,
χαῖρε, δεδοξασμένη,
σὸς γὰρ υἱὸς ἀνέστη
τριήμερος ἐκ τάφου.

Ὅμοιον πρὸς τοῦτο καὶ τὸ πολιτικὸν ᾆσμα:

Τὴν φίλην μου πατρίδα
ἀφήσας τὴν ὡραίαν
κατέπλευσα καὶ εἶδα
πατρίδα τὴν ἀρχαίαν.

Κατὰ τὸν ἴδιον ρυθμὸν ἐποιήθησαν καὶ ἄλλα Μεγαλυνάρια εἰς δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἑορτὰς μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι ὁ β' στίχος ἀντὶ ἑπτασυλλάβου εἶναι ἑξασύλλαβος.

Μεγάλυνον, ψυχή μου,
τὸν ἐκ τῆς Παρθένου
Θεὸν σαρκὶ τεχθέντα.

Εἰς τὰ τοῦ Πάσχα Μεγαλυνάρια προστίθεται καὶ τέταρτος στίχος ἑπτασύλλαβος, χωρὶς νὰ διαταραχθῇ ὁ ρυθμὸς τοῦ ᾄσματος.

Μεγάλυνον, ψυχή μου,
τὸν ἐξαναστάντα
τριήμερον ἐκ τάφου
Χριστὸν τὸν ζωοδότην.

Τέταρτος στίχος ἑξασύλλαβος προστίθεται καὶ εἰς τὰ Θεοτοκία καὶ Τριαδικά, ὅπου τὸ ᾆσμα εἶναι τρίστιχον:

Μεγάλυνον, ψυχή μου,
τὴν τιμιωτέραν
καὶ ἐνδοξοτέραν
τῶν ἄνω στρατευμάτων.

Μεγάλυνον, ψυχή μου,
τῆς τρισυποστάτου
καὶ ἀδιαιρέτου
θεότητος τὸ κράτος.

Ἀλλ' ἔχομεν καὶ ὀκτασύλλαβα τοῦ Ἀνακρεοντείου ρυθμοῦ ποιήματα, οἷα εἶναι τὰ Μεγαλυνάρια τῶν Εἰσοδίων, τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀπαρτιζόμενα ἐκ πέντε στίχων, ὧν ὁ πρῶτος τρισύλλαβος, οἱ δὲ λοιποὶ ὀκτασύλλαβοι.

Ἄγγελοι
τὴν ἄνοδον τοῦ δεσπότου
ὁρῶντες ἐξεπλήττοντο

πῶς μετὰ δόξης ἐπήρθη
ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὰ ἄνω.

Ἰδιάζοντα ὅλως τύπον καὶ ἄξιον πάσης προσοχῆς ἀντιπροσωπεύουσι τὰ Ἀνακρεόντεια Μεγαλυνάρια τῆς Ὑπαπαντῆς, τῶν ὁποίων ποιητής, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν κωδίκων, εἶναι ὁ γνωστὸς ὑμνογράφος πατριάρχης Κων]πόλεως Γερμανὸς ὁ Α' (715 730). Ἐν τῷ κώδ. 214 φ. 386 - 42 τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος (ἐν Ἁγίῳ Ὄρει) τὰ ποιήματα ταῦτα φέρουσι τίτλον «Μεγαλυνάρια προσόμοια κατὰ ἄβ ποίημα κυρίου Γερμανοῦ Πατριάρχου». Ἀλλὰ τὰ ἐν τῷ Παντοκρατορινῷ κώδ. (ιε' αἰῶνος) Μεγαλυνάρια εἶναι ὅλως διάφορα τῶν φερομένων εἰς τὰ ἔντυπα Μηναῖα (ἀπὸ τοῦ Α—Ο), ἐξ οὗ γίνεται δῆλον, ὅτι καὶ ἄλλοι ποιηταὶ μεταγενέστεροι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τοῦ Γερμανοῦ ἐποίησαν παρόμοια, ὡς εἶναι καὶ τὰ ἐντελῶς διάφορα, τὰ ὑπὸ τοῦ Δημητριεύσκη ἐκ Σιναϊτικοῦ κώδικος δημοσιευθέντα[1], ἀλφαβητικῶς καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ Α — Ω, ἐξ ὧν πέντε μόνον εἶναι κοινὰ μετὰ τῶν ἐντύπων.

Τὸ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν ᾆσμα βάσιν ἔχει τὸ τοῦ Ἀνακρέοντος:

Ἐρασμίη πέλεια
πόθεν, πόθεν πέτασαι;
πόθεν μύρων τοσούτων
ἐπ' ἠέρος θέουσα
πνέεις τι καὶ ψεκάζεις
τί δ' ἐστί σοι, μέλει δὲ . . .

Ὅμοιον καὶ τὸ ἐξ 181 στίχων ποίημα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν[2]:

Τί σοι θέλεις γενέσθαι
ψυχὴν ἐμὴν ἐρωτῶ

---

1) Τυπικὰ Β', 758.
2) Ἴδ. Christ καὶ Παρανίκα, Anthologia Graeca, σ. 26.

τί σοι μέγ' ἢ τί μικρὸν
τῶν τιμίων βροτοῖσι; . . .

Τὰ ἀνωτέρω Ἀνακρεόντεια εἶναι γεγραμμένα εἰς συνεχεῖς στίχους, ὁ δὲ Γερμανὸς κατ' ἐλευθέραν ἐκλογὴν ὁμοιομόρφων καὶ ὁμοτονούντων στίχων συνέταξε τὸ ποίημα αὐτοῦ. Τοιοῦτοι στίχοι ὁμοτονοῦντες εὕρηνται καὶ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου:

Ἄλλον πόθει ποριστὴν
ἐμοὶ γὰρ οὐ σχολή σε
θάλπειν σύνοικον ἐχθρὸν
ἵν' ὡς ὄφις κρυμωθεὶς
θέρμῃ δ' ἔπειτα λυθεὶς
ἐγκόλπιός με τρώσῃς .. (Στίχ. 135—140).

Κατὰ τὸν ρυθμὸν λοιπὸν τῶν ἀνωτέρω Ἀνακρεοντείων ἐποιήθησαν καὶ τὰ Μεγαλυνάρια τῆς Ὑπαπαντῆς:

Ἀκατάληπτόν ἐστι
τὸ τελούμενον ἐν σοὶ
καὶ ἀγγέλοις καὶ βροτοῖς,
μητροπάρθενε ἁγνή.

Οἱ ἀνωτέρω ἐκτεθέντες διάφοροι τύποι τῶν γνωστῶν Ἀνακρεοντείων Μεγαλυναρίων πείθουσιν ἡμᾶς, ὅτι τὸ νέον τοῦτο εἶδος τῆς ποιήσεως ἦτο ὀλιγόστιχον καὶ ὀλιγοσύλλαβον. Οὔτε αἱ συλλαβαὶ ὑπερβαίνουσι τὰς ὀκτὼ οὔτε οἱ στίχοι τοὺς ἑπτά, ἐπαναλαμβανόμενοι ὁμοιομόρφως ἐν στροφαῖς ἢ κατ' ἀλφάβητον ἁπλῆν ἢ καὶ διπλῆν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν περισωθέντων διπλῶν τροπαρίων μὲ τὸ αὐτὸ ἀλφαβητικὸν γράμμα.

(Ἀκολουθεῖ.)

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Ἡ μαρτυρία τῶν κωδίκων, ὅτι ποιητὴς τῶν Ἀνακρεοντείων Μεγαλυναρίων τῆς Ὑπαπαντῆς τυγχάνει ὁ Πατριάρχης Γερμανός, εἶναι πολυτιμοτάτη, διότι φωτίζει καὶ δεικνύει τὸν δρόμον πρὸς καθορισμὸν τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ νέα αὕτη μορφὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἀνεφάνη ἐν τῇ ἱερᾷ φιλολογίᾳ. Τὰ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν ᾄσματα τοῦ Γερμανοῦ εἶναι ὅλως διάφορα τῶν ἐν τοῖς ἐντύποις φερομένων κολοβῶν τοιούτων (ἀπὸ τοῦ Α—Ο)[1], ἐξ οὗ δῆλον, ὅτι καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι τοῦ Γερμανοῦ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ ἐποίησαν παρόμοια. Ἡ δημοσίευσις ὅθεν τῶν πρώτων καὶ ἀρχαιοτέρων Ἀνακρεοντείων εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Γερμανοῦ ἀποβαίνει ἀπαραίτητος, διότι θὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις, ἐξ ἧς ὁρμώμενοι θὰ προσδιορίσωμεν καὶ τὰς χρονικὰς περιόδους τῆς ἐμφανίσεως τῶν λοιπῶν συλλογῶν τῶν φερομένων εἰς τοὺς κώδικας. Τὰ ἐν τῷ Παντοκρατορινῷ κώδ. 214 ἐπ' ὀνόματι τοῦ Γερμανοῦ ποιήματα εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν εἶναι ταῦτα :

1

Ἀγκαλίζεται χερσὶ . . . (ὡς τὸ τῶν ἐντύπων)

---

*) Ἴδε Τεῦχος Δ' 1937, σελ. 145.

1) Ταῦτα συνεπλήρωσεν ἱκανοποιητικῶς ἀπὸ τοῦ στοιχείου Π—Ω ὁ περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑμνογραφίαν ἐντριβὴς Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Λεύκης Παγκράτιος καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Πανταίνῳ» ἔτος ΚΗ' (1936), σ. 84—86.

2

Ἄννα σώφρων γηραιὰ
δεῦρο στῆθι μεθ' ἡμῶν
ἱκετεύσωμεν Χριστὸν
ἐκτενῶς ὑπὲρ ἡμῶν.

3

Βασιλέα οὐρανῶν
ἡ κυήσασα Χριστὸν
βασιλείας οὐρανῶν
καταξίωσον ἡμᾶς.

4

Βλέπεις ὃν κρατεῖ χερσὶν
ἡ Παρθένος Μαριάμ;
οὗτός ἐστι ποιητὴς
οὐρανοῦ τε καὶ τῆς γῆς.

5

Γαλουχεῖς βρεφοπρεπῶς
τὸν τροφέα τοῦ παντὸς
καὶ βαστάζεις ἐν χερσί,
Θεοτόκε Μαριάμ.

6

Δέρριν ὥσπερ οὐρανὸν
ὁ ἐκτείνας ὡς Θεὸς
ἐν ἀγκάλαις Συμεὼν
νῦν κατέχεται φρικτῶς.

7

Ἐπιβλέπεις πρὸς τὴν γῆν
καὶ ποιεῖς τρέμειν αὐτὴν
καὶ πῶς γέρων τρομερῶς
νῦν κατέχει σε, Χριστέ.

8

Ἡ λαβὶς ἡ μυστικὴ
ἡ τὸν ἄνθρακα Χριστὸν
δεξαμένη ἐν γαστρὶ
σὺ ὑπάρχεις Μαριάμ.

9

Θεοδόχε Συμεών,
δεῦρο στῆθι μεθ' ἡμῶν
τοῦ πρεσβεύειν ἐκτενῶς
τὸν Χριστὸν ὑπὲρ ἡμῶν.

10

Λόγχη τὴν πλευρὰν Χριστοῦ
ἀντετόρησε σταυρῷ
ὡς ἐξέρχονται κρουνοὶ
καὶ ποτίζουσι πιστούς.

11

Ξύλον ἔξωσεν Ἀδὰμ
παραδείσου τῆς τρυφῆς
πάλιν ξύλον σταυρικὸν
ἐπανήγαγεν αὐτόν.

12

Ὁ κρατῶν τὸν οὐρανὸν
καὶ τὴν γῆν, παμβασιλεῦ,
πῶς νῦν γέρων τρομερῶς
ἐν ἀγκάλαις σε κρατεῖ;

13

Οὐκ ὁ γέρων με κρατεῖ
ἀλλ' ἐγὼ κρατῶ αὐτὸν
ἐξ ἐμοῦ καὶ γὰρ αὐτὸς
τὴν ἀπόλυσιν ζητεῖ.

14

Πῶς βαστάζεις Μαριὰμ
  τὸν βαστάζοντα τὸ πᾶν
πῶς θηλάζεις τὸν βροτοῖς
  πᾶσι νέμοντα τροφήν;

15

Σώφρων Ἄννα γηραιὰ
  παρεστῶσα τῷ ναῷ
τῷ Θεῷ προσέφερε
  τὴν ἀνθομολόγησιν.

16

Ὑποδέχομαι Χριστὸν
  καὶ κατέχω ἐν χερσὶ
καὶ τὴν τούτου προσκυνῶ
  συγκατάβασιν πιστῶς.

17

Φώτισον ἡμᾶς, ἁγνή,
  τοὺς ἐν σκότει τῶν παθῶν·
σὺ γὰρ ἔτεκες τὸ φῶς
  τὸ ἐκλάμψαν ἐκ πατρός.

18

Χαῖρε, κόρη Μαριάμ,
  ἡ τεκοῦσα τὸν Χριστὸν
ὃν ἐγέννησε πατὴρ
  πρὸ αἰώνων ἀπαθῶς.

19

Ψάλλομέν σοι, παντουργέ,
  ἅγιος εἶ ὁ πατὴρ
ἅγιος καὶ ὁ υἱὸς
  καὶ τὸ πνεῦμα τὸ εὐθές.

20

Ὦ πρεσβῦτα Συμεών,
ὑποδέχου τὸν Χριστὸν
ὃν ἐγέννησεν ἁγνὴ
ἡ Παρθένος Μαριάμ.

21

Ὦ Παρθένε Μαριάμ,
δέξαι τὰς φωνὰς ἡμῶν
καὶ προσάγαγε αὐτὰς
τῷ υἱῷ σου καὶ Θεῷ.

22

Ἀκατάληπτόν ἐστι
τὸ τελούμενον ἐν σοὶ
καὶ ἀγγέλοις καὶ βροτοῖς,
Μητροπάρθενε ἁγνή [1].

Καὶ τοσαῦτα μὲν τὰ τοῦ Παντοκρατορινοῦ κώδ. Μεγαλυνάρια, ἐξ ὧν ἐλλείπουσι τὰ στοιχεῖα Ζ, Ι, Κ, Μ, Ν, Π, Τ. Ἐπ' ὀνόματι τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ φέρονται ταῦτα καὶ εἰς τὸν Λαυριωτικὸν κώδ. Η 16 φ. 42, ὅστις περιλαμβάνει 8 Μεγαλυνάρια, ἐξ ὧν τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 οὕτω:

Ἄννα σώφρων γηραιὰ
καὶ θυγάτηρ Φανουήλ,
δεῦρο στῆθι μεθ' ἡμῶν
ἀνυμνοῦσα τὸν Χριστόν.

---

1) Τοῦτο φέρεται ἐν τῷ κώδ. τελευταῖον. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος παρατίθεται τὸ «Θεοτόκε, ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν χριστιανῶν . . . . ». Εἰς τὸν ἀποστείλαντά μοι τὰ τοῦ Παντοκρατορινοῦ κώδ. Ἀνακρεόντεια Ἀρχιμ. Ἀθανάσιον Παντοκρατορινὸν ἐκφράζω δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου.

Ἓν δὲ ἄλλο εἶναι ὅλως διάφορον:

Θεοτόκε Μαριάμ,
ἡ τεκοῦσα τὸν Χριστὸν
σκέπε, φύλαττε ἡμᾶς
ἐκ παντοίων πειρασμῶν.

Τὰ λοιπὰ ἓξ ὑπ' ἀριθ. 4, 5, 9, 18, 19, 21 ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Παντοκρατορινοῦ κώδικος.

Ὀλίγα τινὰ περιέχει καὶ ὁ Λαυριωτικὸς κῶδ. Θ 2 φ. 4. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 διαφέρει ἐν αὐτῷ οὕτω:

Ἄννα πάλιν ἡ σεμνὴ
ἡ θυγάτηρ Φανουὴλ
προφητεύει καὶ βοᾷ
οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Τὰ ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 14 ὅμοια· νέα δὲ ὅλως ταῦτα:

Ἔφριξαν οἱ οὐρανοὶ
καὶ ἐτρόμαξεν ἡ γῆ
καθορῶντά σε, Χριστέ,
ἐν ἀγκάλαις Συμεών.

***

Ἐν σπηλαίῳ γεννηθεὶς
καὶ σαρκὶ περιτμηθεὶς
Ἰορδάνῃ βαπτισθεὶς
καὶ τοῦ νόμου πληρωτής.

***

Ὄντως θαῦμα φοβερὸν
πῶς θεότης ἐν σαρκὶ
καὶ βαστάζεται Χριστὸς
ἐν ἀγκάλαις Συμεών[1].

---

1) Τὰ Μεγαλυνάρια ταῦτα τοῦ Γερμανοῦ κεῖνται καὶ εἰς τὸν Λαυριωτικὸν κώδ. Θ 88 φ. 48.

Ὅλη ἡ ἀνωτέρω παράταξις καὶ μετρικὴ ὑπόδειξις τῶν Μεγαλυναρίων ἐγένετο πρὸς ἕνα σκοπόν, νὰ ἀποκαλύψῃ τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν μετρικὴν μορφὴν τῶν νέων τούτων ᾀσμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος ἀνεφάνησαν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνογραφίᾳ, καὶ νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς ἀσφαλέστερον εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς μετρικῆς καὶ ρυθμικῆς μορφῆς τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ Μ. Σαββάτου. Τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν τοιαύτην ἔρευναν παρέσχεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Παγκρατίου Βατοπεδινοῦ (νῦν ἐπισκόπου Λεύκης) γενομένη ἔκδοσις τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Μ. Σαββάτου[1], ὅστις κατ' ἴδιον τρόπον ἀνέλυσε μετρικῶς τὰ τοῦ ἐπιταφίου Μεγαλυνάρια, διασαλεύσας διὰ προσθηκῶν καὶ μεταθέσεων λέξεων τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη συντελεσθεῖσα τῶν ᾀσμάτων φθορά, ὅστις θεωρήσας ἀρτίαν καὶ ἄψογον ρυθμικῶς καὶ μετρικῶς τὴν ὑπὸ τοῦ Παγκρατίου γενομένην αὐθαίρετον διαρρύθμισιν τῶν ᾀσμάτων ἐπεξέτεινε τὴν διαστρέβλωσιν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τῶν τριῶν στάσεων Μεγαλυνάρια, ὅσα παρελείφθησαν ἐν τῇ τοῦ Παγκρατίου ἐκδόσει.

Ὅπως τὰ εἰς τὰς δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἑορτὰς ποιηθέντα Μεγαλυνάρια ἐγένοντο ἐπὶ ἀρχαίου τύπου μετρικοῦ καὶ ρυθμικοῦ, οὕτω καὶ τὰ τοῦ Μ. Σαββάτου ἠκολούθησαν ὡρισμένην μορφὴν ποιήματος, τοῦ ὁποίου δέον νὰ ἀναζητήσωμεν τὸ πρωτότυπον. Ἡ εὕρεσις τούτου θὰ ὁδηγήσῃ ἀσφαλῶς ἡμᾶς πρὸς ὀρθὴν παράστασιν καὶ μετρικὴν γνῶσιν τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ Μ. Σαββάτου. Καὶ τὰ Μεγαλυνάρια ταῦτα εἰς τὸν κύκλον τῶν Ἀνακρεοντείων ποιημάτων ἀνήκοντα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπαρτίζωνται ἐξ ἑνδεκασυλλάβων καὶ δωδεκασυλλάβων στίχων. Οἱ Ἀνακρεόντειοι στίχοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων δὲν χωροῦσι πέραν τῶν ὀκτώ. Εἶναι ὀλιγοσύλλαβοι, ποῦ μὲν ἰσοσύλλαβοι, ποῦ δὲ ἄνισοι, ὡς θὰ δείξῃ ἡ ἐπὶ μέρους ἀνάλυσις τῶν Μεγαλυναρίων τῶν τριῶν στάσεων.

---

1) Ἐν Κων)πόλει 1918 τὸ α' 1920 τὸ β'.

Πρὶν ἢ προβῶ εἰς τὴν μετρικὴν καὶ ρυθμικὴν τῶν Μεγαλυναρίων ἔρευναν, θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς θέσεως αὐτῶν ἐν τῇ ἱερᾷ δραματικῇ παραστάσει, τῇ συνήθως καλουμένῃ 'Ακολουθίᾳ, ἵνα κατανοηθῶσι τινά, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσω.

Ἡ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ τελουμένη 'Ακολουθία εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν ἁγίων εἶναι δρᾶμα, εἰς δύο διῃρημένον μεγάλα μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπαρτίζεται ἐκ διαφόρων πράξεων. Αἱ πράξεις αὗται τοῦ ἱεροῦ δράματος εἶναι τόσον λογικῶς καὶ καλῶς συνυφασμέναι, ὥστε ἡ παράλειψις μιᾶς ἐξ αὐτῶν νὰ παραλύῃ τὴν συνοχὴν τοῦ ὅλου, τὴν ὁποίαν καλλιτεχνικὸς νοῦς ἐν θαυμαστῇ μεγαλοπρεπείᾳ ἐσκηνοθέτησεν.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἱεροῦ δράματος ἀποτελοῦσιν ὁ ἑσπερινὸς καὶ ὁ ὄρθρος, ἤτοι τὰ τελούμενα κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα καὶ ἀναπαριστάμενα δραματικὰ γεγονότα ἐκ τῶν βίων τῶν μαρτύρων, τὸ δὲ δεύτερον μέρος ἡ θεία καὶ ἱερὰ λειτουργία. Ὁ ἑσπερινὸς καὶ ὁ ὄρθρος στενῶς πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένοι δυστυχῶς ἐχωρίσθησαν διὰ χρονικοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον παραλύει πως τὴν ἑνότητα τοῦ συνόλου. Οἱ ὁμόδοξοι Ρῶσσοι, οἱ τὸν ἑσπερινὸν μετὰ τοῦ ὄρθρου ἐπιτελοῦντες, διεφύλαξαν τὸν ἀρχικὸν τύπον τῆς 'Ακολουθίας καὶ ἀπὸ τῆς μιᾶς πράξεως μεταφέρονται λογικῶς εἰς τὴν ἄλλην, χωρὶς νὰ διαταραχθῇ ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ θεία παράστασις.

Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ ἱεροῦ δράματος ἄρχεται διὰ μακαρισμοῦ τῶν εὐσεβῶν «Μακάριος ἀνήρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν», μεθ' ὃν ἐπακολουθεῖ ὁ ὑπερθαύμαστος εἰς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ ψαλμὸς «Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸ Κύριον, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα» ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ δρᾶμα καὶ προοίμιον, ὅτι ὁ μὲν ἅγιος διὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἐδικαιώθη, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ παντοδυναμία ἀπειργάσατο τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ εἰς τοὺς εὐαρεστήσαντας αὐτῷ. Καὶ μετὰ τοὺς

ἀνωτέρω ψαλμοὺς ἀπάρχονται οἱ χοροὶ τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὕμνων ἐν μελῳδικῇ κατανύξει μακαρίζοντες καὶ γεραίροντες τὸν ἅγιον διὰ τῶν λεγομένων Στιχηρῶν «Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν, ἀθλοφόρε Γεώργιε . . . ». Οἱ ποιηταὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν ἐξάρσει θείᾳ καὶ λυρισμῷ ἐξυμνοῦσι διὰ τῶν στροφῶν τῶν ὕμνων των τὸν ἑορταζόμενον καὶ πλέκουσι διὰ πανηγυρικῶν ᾀσμάτων τὸ ἐγκώμιον αὐτοῦ, ὁ δὲ χορὸς ἐν μελῳδικῇ συμφωνίᾳ ἐπαναλαμβάνει τὰς στροφὰς τοῦ ὕμνου καὶ κατακλείει τὸ ᾆσμα διὰ μεγαλοπρεποῦς ἐπινικίου ὕμνου πρὸς τὸν ἅγιον, τοῦ λεγομένου Τροπαρίου ἢ Ἀπολυτικίου, ὡς ἐκλήθη τοῦτο ἀργότερον, κατὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἑσπερινοῦ ψαλλόμενον. «Μέγαν εὕρατο ἐν τοῖς κινδύνοις σὲ ὑπέρμαχον ἡ οἰκουμένη....κ.ἑ.»

Μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς ἀρχομένης δευτέρας πράξεως παρετέθησαν τὰ Καθίσματα, τόπον ἐπέχοντα διαλείμματος, οἱ δὲ πιστοὶ ἀκροώμενοι τοὺς σχετικοὺς ὕμνους πρὸς τὸν ἑορταζόμενον ἀναμένουσι τὴν ἔναρξιν τῆς δευτέρας πράξεως, ἥτις εἶναι κατανυκτικωτέρα τῆς πρώτης, διότι ὁμιλεῖ ὁ νεκρὸς ἀπὸ τοῦ τάφου ἀπαγγέλλων ᾠδὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀφηγούμενος τρόπον τινὰ πῶς ἔφθασεν εἰς τὴν τελειότητα διὰ θεαρέστου βίου, πῶς ἐφύλαξε τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, πόσα ὑπέστη ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀδίκων ἐν τῷ κόσμῳ, πῶς ἐξήγγειλε τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου καὶ ὅσα ἄλλα ἀπευθύνει πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ προφητικοῦ ψαλμοῦ, ὅστις καλεῖται «Ἄμωμος».

Ἀτυχῶς ἡ συγκινητικωτέρα αὕτη παράστασις ἐξηφανίσθη ἐκ τῆς καθημερινῆς Ἀκολουθίας καὶ παρέμεινε καὶ διεσώθη εἰς τὰς δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἑορτὰς καὶ τὰς μνήμας τῶν μεγάλων ἁγίων, ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτας τόσον ὠχρῶς καὶ δυσδιακρίτως, ὡσεὶ νὰ μὴ ὑπῆρχε. Τὰ περισωθέντα σκηνικὰ λείψανα τῆς τοιαύτης παραστάσεως μαρτυροῦσι τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν τελουμένων κατ᾽ αὐτήν, ὡς περιγράφουσι ταῦτα ἀρχαῖοι κώδικες, διασώσαντες τὴν τάξιν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως. Καὶ ὡς παράδειγμα φέρω τὰ κατὰ τὴν β′ ταύτην πρᾶξιν ἐν τῷ ὄρθρῳ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου τελούμενα, διότι

ταῦτα θὰ χρησιμεύσωσι πρὸς κατανόησιν τῆς πλοκῆς καὶ τῆς ποιητικῆς αὐτῶν μορφῆς.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφουσι τὰ κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην τελούμενα τέσσαρες Ἁγιορειτικοὶ κώδικες, οἱ τῆς Λαύρας Ε 48 φ. 66, Ε 172, Ι 79 φ. 153 καὶ ὁ τοῦ Παντοκράτορος 214. Ὁ πρωτοψάλτης μετὰ μέλους (εἰς ἦχον πλ. α') ἀπάρχεται τῆς ᾠδῆς:

«Μακάριοι οἱ ἄμωμοι οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου».

Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ – κατετέθης Χριστέ – καὶ ἀγγέλων στρατιαὶ — ἐξεπλήττοντο — συγκατάβασιν — δοξάζουσαι τὴν σήν.

Μεγαλύνομέν σε — ζωοδότα Χριστέ — καὶ τιμῶμέν σου τὰ πάθη τὰ τίμια — καὶ τὴν ἔνδοξον — δοξάζομεν ταφήν.

Ὁ α' χορὸς — Δόξα πατρὶ καὶ υἱῷ (μετὰ κρατήματος)
καὶ ἁγίῳ πνεύματι (μετὰ κρατήματος)

Ὁ ἕτερος χορὸς - Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ (μετὰ κρατήματος)

Εἶτα ὅλοι ὁμοῦ — Μεγαλύνομέν σε — ζωοδότα Χριστέ κ.ἑ.

Εἶτα καλλιφωνικῶς οἱ δύο χοροὶ — Συγκατάβασιν |δοξάζουσαι τὴν σήν.

Τί ἐξαισία σκηνή. Ὁ νεκρὸς ἀφηγεῖται πῶς ἐπορεύθη ἄμωμος ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Κυρίου καὶ οἱ ζῶντες ἐν χορῷ μετὰ κρατημάτων μεγαλύνουσι τὸν Χριστὸν διὰ τῶν συγκινητικῶν στροφῶν τοῦ ὕμνου.

Εἶτα ἄρχεται ἡ β' στάσις (εἰς ἦχον πλ. α')

Ἔφριξεν ἡ γῆ – καὶ ὁ ἥλιος — Σῶτερ ἐκρύβη — σοῦ τοῦ ἀνεσπέρου — φέγγους Χριστέ — δύντος[1] ἐν τῷ τάφῳ — σωματικῶς.

---

1) δύνοντος ἐν τάφῳ, Ε 48 Λαύρας.

Ἕτερον ἄλλαγμα τοῦ Γλυκέος

«Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ διασκέδασον τὸν νόμον σου».

Ἄξιόν ἐστι—μακαρίζειν σε—τὸν Θεὸν Λόγον—τὸν τὰς πύλας ᾄδου—συντρίψαντα—καὶ τὴν δυναστείαν —τοῦ ᾄδου καθελόντα.

(Ὡς γίνεται δῆλον τὸ ποίημα ἤλλαξε μετρικὴν καὶ ρυθμικὴν μορφήν. Εἰς τὴν ἀνωτέρω στροφὴν εἰς τοὺς δύο τελευταίους στίχους προσετέθησαν συλλαβαί, μία εἰς τὸν προτελευταῖον στίχον (καὶ τὴν δυναστείαν) καὶ δύο εἰς τὸν τελευταῖον, ἵνα ποικίλλῃ ὁ ρυθμός. Τὸ τοιοῦτον εἰς τὴν μουσικὴν καλεῖται *ἄλλαγμα*, (ὡς ἐναλλάσσον ὄχι μόνον τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέτρον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλος).

Εἶτα ὅλοι ὁμοῦ—Ἄξιόν ἐστι—τοῦ δοξάζειν σε—τὸν Θεὸν Λόγον . . . .

Ἐνταῦθα γίνεται καλλιφωνία εἰς ἦχον πλ. β'. Εἶτα οἱ δύο χοροὶ ὁμοῦ τοῦτο: Καὶ τὴν δυναστείαν τοῦ ᾄδου καθελόντα.

Εἶτα γίνεται μικρὰ συναπτὴ καὶ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν ἄρχεται ἡ γ' στάσις. Ὁ δομέστικος ἀπάρχεται *εἰς πλ. α'*

Ἥλιε τῆς δόξης
εἰ καὶ ἔδυς σήμερον ὑπὸ γῆν
ἀλλ' ἀνάστηθι καὶ σῶσον ἡμᾶς

Ἐσωτέρᾳ τῇ φωνῇ ὅλοι ὁμοῦ—Ἥλιε τῆς δόξης κ.ἑ.

Ἄλλαγμα—(ἦχος γ')

«Τῆς φωνῆς μου ἄκουσον, Κύριε, κατὰ τὸ ἔλεός σου καὶ κατὰ τὸ κρῖμά σου ζῆσόν με».

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
ὕμνον τῇ ταφῇ σου
προσφέρομεν οἰκτίρμον.

Ὅπως σήμερον ψάλλονται τὰ Μεγαλυνάρια τοῦ Μ. Σαββάτου ἄνευ τῶν μελῳδικῶν στίχων τοῦ Ἀμώμου, ἄνευ κρατη-

μάτων, ἄνευ ἀλλαγμάτων μέτρου, ρυθμοῦ καὶ μέλους, βεβαίως προκαλοῦσι κόρον, οἱ δὲ ξένοι οἱ μὴ γνωρίζοντες τὴν λαμπρότητα τῆς τελετῆς ἐν χρόνοις ἀρχαιοτέροις ἐκφέρουσι δυσμενεῖς κρίσεις, ὡς ἡ τοῦ πατρὸς Salaville ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Liturgies Orientales, τοῦ ὁποίου ἐπικαλεῖται τὴν ἐπιείκειαν ὁ κ. Παντελάκης[1], ὡσεὶ νὰ περιῆλθεν ἡ Ἐκκλησία μας εἰς τοσοῦτον βαθμὸν καταπτώσεως καὶ ποιητικοῦ μαρασμοῦ Τί πταίουσιν οἱ ξένοι, ἀφοῦ ἡμεῖς αὐτοὶ μὴ κατανοοῦντες τὴν ποικιλίαν τῶν ρυθμῶν καὶ μελῳδιῶν τῶν ἐν τοῖς ἐντύποις Μεγαλυναρίων κατεστρέψαμεν αὐτὰ ὑποβαλόντες εἰς ἕνα τύπον αὐθαιρέτως καὶ ἐπαυξήσαντες τὴν μονοτονίαν καὶ τὸν ἐκνευρισμόν; Τί πταίουσιν αὐτοί, ὅταν ἡμεῖς τεταπεινωμένοι ζητοῦμεν νὰ μεταβάλωσιν ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον οἱ σοφοὶ Βυζαντινολόγοι τὴν κρίσιν των, ὅταν ἡμεῖς, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι, ὑποδεικνύομεν εἰς αὐτοὺς νέα ποιήματα τοῦ Ἰγνατίου, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ οὗτοι αὔριον θὰ ἀνακαλύψωσι πλαστογραφημένα; Τί πταίουσιν αὐτοί, διότι δὲν τοὺς ἐδιδάξαμεν, ὅτι εἰς τὰ ποιήματα ταῦτα ἐνυπάρχει τὸ μυστικὸν τοῦ *ἀλλάγματος*, τῆς ἐναλλαγῆς δηλαδὴ τοῦ μέλους καὶ τοῦ ρυθμοῦ αὐτῶν, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἀνωτέρα ἐκτεθέντα καὶ τὰ κατωτέρω λεχθησόμενα, καὶ ὅτι τὰ ᾄσματα ταῦτα ὁτὲ μὲν ἐψάλλοντο μονοφώνως, ὁτὲ δὲ ὑπὸ τῶν δύο χορῶν ἐν πολυφωνίᾳ καὶ μετὰ κρατημάτων εἰς διαφόρους μελῳδίας καὶ ρυθμούς;

Ὅ,τι ἐγίνετο κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἐπιταφίου, τὸ αὐτὸ ἐλάμβανε χώραν καὶ εἰς ἄλλας μεγάλας ἑορτάς. Οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες κώδικες περιέσωσαν τὰ εἰς αὐτὰς Μεγαλυνάρια μετὰ τῶν στίχων καὶ τῶν ἀλλαγμάτων τοῦ μέτρου, τοῦ μέλους καὶ τοῦ ρυθμοῦ οὕτω:

Στάσις α'

Μεγαλυνάρια εἰς τὴν Θεοτόκον

«Ἐν νόμῳ Κυρίου».

Μακαρίζομέν σε,

---

1) Ἴδ. Θεολογίαν, ΙΔ' (1936) σ. 329.

Θεοτόκε Παρθένε,
τὴν ἀειμακάριστον
καὶ παναμώμητον
καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Εἰς τὸν Πρόδρομον

«Ἐν νόμῳ Κυρίου».

Μακαρίζομέν σε,
Βαπτιστὰ τοῦ Χριστοῦ,
ὡς θεομαρτύρητον
καὶ ὑπεράνθρωπον
ἐπὶ γῆς πολιτευσάμενον[1].

Εἰς τοὺς ἀποστόλους (Πέτρον καὶ Παῦλον)

Μακαρίζομέν σε
ἀποστόλων δυάς,
Πέτρε κορυφαῖε,
πέτρα τῆς πίστεως,
Παῦλε, στόμα
τοῦ Σωτῆρος καὶ Θεοῦ

Εἰς ἱεράρχην

Μακαρίζομέν σε,
ἱεράρχα Χριστοῦ,
καὶ τιμῶμεν τὴν ἁγίαν
εἰκόνα σου
ὡς ἀντίτυπον
τῆς θείας σου μορφῆς.

Εἰς μάρτυρα

Μακαρίζομέν σε,
ἀθλοφόρε Χριστοῦ,
καὶ τιμῶμεν τὴν σορὸν

---

1) Ἐν σαρκὶ πολιτευσάμενον.

τῶν λειψάνων σου
ὡς πηγάζουσαν
ἰάματα πιστοῖς.

Εἰς ὅσιον

Μακαρίζομέν σε
τῶν ὁσίων κρηπὶς
καὶ τιμῶμεν τὴν ἁγίαν
εἰκόνα σου
ὡς ἀντίτυπον
τῆς θείας σου μορφῆς.

Δόξα

Μεγαλύνομέν σε,
παναγία Τριάς,
τὴν ἀμέριστον καὶ μίαν
θεότητα
ἐν ᾗ πάντες
βεβαπτίσμεθα πιστοί.

Καὶ νῦν

Μακαρίζομέν σε,
Θεοτόκε ἁγνή,
μακαρία σὺ γὰρ εἶ,
παμμακάριστε,
ὡς τεκοῦσα
τὸν μακάριον Θεόν.

Οἱ δύο χοροὶ ἐπαναλαμβάνουσι καλλιφωνικῶς τοὺς δύο τελευταίους στίχους τῆς στροφῆς:

καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν
ἐν σαρκὶ πολιτευσάμενον
ὡς ἀντίτυπον τῆς θείας σου μορφῆς κέ.

Στάσις β'

Εἰς τὴν Θεοτόκον

Ἄξιόν ἐστι

μακαρίζειν σε
τὴν Θεοτόκον
τὴν τιμιωτέραν
τῶν Χερουβὶμ
καὶ ἐνδοξοτέραν
τῶν Σεραφείμ.

Μέλος μετὰ τοῦ νανὰ πλ. α'.

«Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με . . . »

Ἄξιόν ἐστι . . . (ὡς ἀνωτέρω).

Εἰς τὸν Πρόδρομον

Ἄξιόν ἐστι
σὲ ἀνυμνεῖν
τὸν ὑπέρτερον
παντὸς προφήτου
τὸν τῆς μετανοίας
εἰσηγητὴν
καὶ τοῖς ἐν τῷ ᾅδῃ
τοῦ Σωτῆρος προμηνυτήν.

Εἰς τοὺς ἀποστόλους

Ἄξιόν ἐστι
μακαρίζειν νῦν
τοὺς ἀποστόλους
ὡς τῆς εὐσεβείας
προασπιστὰς
καὶ τῆς ἀσεβείας
ὀλοθρευτάς.

Εἰς ἱεράρχην

Ἄξιόν ἐστι
μακαρίζειν σε
τὸν ἱεράρχην
ὡς τὸν θλιβομένων

παράκλησιν
καὶ τῶν ἐν ἀνάγκαις
θερμότατον προστάτην.

Εἰς ἀθλοφόρους

Ἄξιόν ἐστι
μακαρίζειν σε
τὸν ἀθλοφόρον
τὸν ἐν τοῖς κινδύνοις
ὑπέρμαχον
καὶ τῶν ἐν ἀνάγκαις[1]
βοήθειαν καὶ σκέπην.

Ἕτερον ἄλλαγμα τοῦ Γλυκέος εἰς τὸν Πρόδρομον

«Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ διασκέδασον τὸν νόμον σου».

Ἄξιόν ἐστι σὲ ἀνυμνεῖν τὸν ὑπέρτερον παντὸς προφήτου (ὡς ἀνωτέρω).

Εἶτα καλλιφωνικῶς ὅλοι ὁμοῦ

καὶ τοῖς ἐν τῷ ᾅδῃ τοῦ Σωτῆρος προμηνυτήν.

Στάσις γ′ (ἦχος πλ. β′)

Εἰς τὴν Θεοτόκον—ἐσωτέρᾳ τῇ φωνῇ ὅλοι ὁμοῦ

«Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με . . .»

Σὲ τὴν Θεοτόκον
μακαρίζομεν πάντες οἱ εὐσεβεῖς
ὡς γεννήσασαν Χριστὸν τὸν Θεόν[2].

---

1) Καὶ τῶν ἀσθενούντων ἐπίσκεψις ταχεῖα, κώδ. Ι 79 Λαύρας.

2) Ἐν τῷ Λαυριωτικῷ κώδ. Ι 79 φ. 153 σημειοῦται: «Ὅταν ψάλλωσιν εἰς τὴν γ′ στάσιν τὸν πλ. β′ «Σὲ τὴν Θεοτόκον» ἀλλάσσουσιν ἦχον τρία ἀπὸ τοῦ «τῆς φωνῆς μου ἄκουσον»· εἰ δὲ οὐ βούλονται, ποιοῦσιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς γ′ στάσεως ἀρχὴν τρίτου «Αἱ γενεαὶ πᾶσαι».

Εἰς τὸν Πρόδρομον

Σὲ Θεοῦ προφῆτα
μακαρίζομεν πάντες οἱ εὐσεβεῖς
ὡς κηρύξαντα Χριστὸν τὸν Θεόν.

Εἰς ἱεράρχας

Σὲ τὸν ἱεράρχην
μακαρίζομεν πάντες οἱ εὐσεβεῖς
ὡς θεράποντα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ.

Εἰς ἀθλοφόρους

Σὲ τὸν ἀθλοφόρον
μακαρίζομεν πάντες οἱ εὐσεβεῖς
ὡς γενναῖον τοῦ Χριστοῦ ἀθλητήν.

Ἄλλαγμα (ἦχος γ΄)

«Τῆς φωνῆς μου ἄκουσον, Κύριε . . . »

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
μακαρίζομέν σε
τὴν μόνην Θεοτόκον.

—

Παντάνασσα Παρθένε,
ἡ κεχαριτωμένη
σκέπε τοὺς σὲ ὑμνοῦντας.

—

Παντάνασσα Παρθένε,
μετὰ τοῦ σοῦ Προδρόμου
σκέπε τοὺς ἐκτελοῦντας.

—

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
μακαρίζομέν σε
δυὰς τῶν ἀποστόλων.

—

Δέσποινα Παρθένε,
μετὰ τοῦ ἱεράρχου
σκέπε τοὺς σὲ ὑμνοῦντας.

—

Φύλαξόν με, κόρη,
ὀφθαλμοῦ ὡς κόρην
ἀγρύπνῳ σου δεήσει.

—

Δέσποινα Παρθένε
ἁγία Θεοτόκε,
σκέπε τοὺς σὲ ὑμνοῦντας.

—

Εὕροιμέν σε ρύστην
ρύστην καὶ προστάτην
ἐν ὥρᾳ καταδίκης,
ἁγία Θεοτόκε.

—

Εὕροιμέν σε ρύστην
ἐν ὥρᾳ καταδίκης,
Νικόλαε τρισμάκαρ.

—

Τοὺς ἑορταστάς σου,
Νικόλαε τρισμάκαρ,
φύλαττε εἰς αἰῶνας.

—

Τὰ μύρα σου μυρίζουν
ὡς ἄνθη παραδείσου,
Δημήτριε τρισμάκαρ.

—

Ψάλλων ὁ Δαυΐδ σε
κρούων τὴν κινύραν
καλεῖ σε θυγατέρα,
ἁγνή, πεποικιλμένην.

—

Τὸν νυμφαγωγόν σε
καὶ φίλον τοῦ Κυρίου
Πρόδρομον εὐφημοῦμεν.

(Ἀκολουθεῖ.)

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Ἄλλαγμα τοῦ Πατριάρχου Κων]πόλεως κυρίου Γερμανοῦ

Ἀκατάφλεκτε βάτε
ἀλατόμητον ὄρος
πόλις τοῦ μεγάλου
βασιλέως, χαῖρε,
κόρη [εὐλογημένη].

Περὶ τοῦ ἀλλάγματος τούτου τοῦ Γερμανοῦ θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν Μεγαλυναρίων τῆς γ' στάσεως.

Ἕτερον ἄλλαγμα [1] ἦχος πλ. δ'

Ποίημα [Νικηφόρου] τοῦ Ξανθοπούλου
τὸ δὲ μέλος [Νικηφόρου] τοῦ Ἠθικοῦ

Εἰς τὴν Θεοτόκον

«Ἐξηρεύξαντο τὰ χείλη μου ὕμνον
ὅταν διδάξῃς με τὰ δικαιώματά σου».

*) Ἴδε Τεῦχος Ε' 1937, σελ. 209.

1) Ὁ κῶδ. τοῦ Παντοκράτορος σημειοῖ «τοῦ αὐτοῦ», δηλαδὴ τοῦ Γερμανοῦ ποίημα· ἀλλ' ὁ τῆς Λαύρας Ι 79 «τοῦ Ξανθοπούλου· τὸ δὲ μέλος τοῦ Ἠθικοῦ». Πρὸς τό: Ζωηφόρε πανύμνητε ἐποίησεν ὁ Ξανθόπουλος καὶ ἄλλον ὕμνον εἰς τὴν Θεοτόκον, δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Jugie (Βυζάντιον, τ. V (1929—30) σ. 362—386).

Ζωηφόρε πανύμνητε,
  ζώωσόν με μόνη
ἡ πρόξενον τεκοῦσα
  ζωῆς τῆς ἀϊδίου
ἵνα σε μεγαλύνω.

—

Ὑμνῶ σου τὴν σταύρωσιν
  ὑμνῶ σου καὶ τὰ πάθη,
τὸν κάλαμον, τὸν σπόγγον,
  τοὺς ἥλους καὶ τὴν λόγχην
καὶ τὴν ταφὴν σωτήρ μου [1].

—

Ὀδηγήτρια πάναγνε,
  ῥῦσαι πάσης βλάβης
τὸ λάχος τοῦ υἱοῦ σου
  βαρβάρων τῶν ἀθέων
σοὶ γὰρ ἐλπίζει μόνη.

—

Ὢ θαῦμα παράδοξον!
  πῶς ἡ Παρθένος θνήσκει
τὸ τῆς ζωῆς δοχεῖον·
  ὄντως ὁ τρόπος ξένος
ἀλλὰ τῆς φύσεως ὁ νόμος.

—

Φωτοδόχον λαμπάδα σε
  εὕροιμι, Παρθένε,
ἐν ὥρᾳ τῇ τῆς δίκης·
  τοῦ σκότους γὰρ ἐργάτης
αἰσχρός [2], ἁγνή, τυγχάνω.

1) Τοῦτο κατὰ τὸν Παντοκρατορινὸν κώδ. 214.
2) Αἴσχρως οἱ κώδ.

Ἐπὶ σοὶ τὰς ἐλπίδας μου
  ἔθηκα, Παρθένε;
ψυχῆς ἐκ μεσαιτάτης,
  ἁγνή, μὴ ἀποτύχω
τίς γὰρ ὡς σὺ προστάτης.

—

Ραθυμία συνέχει με
  ὕπνος ἁμαρτίας
κατέχει τὴν ψυχήν μου
  διέγειρόν με, κόρη,
πρὸς τρίβους μετανοίας.

Εἰς τὸν Χρυσόστομον

Χρυσορρῆμον Χρυσόστομε,
  ὕψωσόν με λόγοις
τοῖς θείοις σου, παμμάκαρ,
  ἀκίβδηλον χρυσίον
δεικνύων με τῷ βίῳ.

Εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον

Μυροβλύτα Νικόλαε,
  μύρισόν με μύρῳ
τοῦ μύρου σου, τρισμάκαρ,
  μυρίζειν ἀενάως·
σοῦ γὰρ ἡ κλῆσις μύρα.

—

Μυροβλύτα Νικόλαε,
  μύρισον ψυχῆς μου
τὴν κακὴν δυσωδίαν
  εὐχαῖς σου μυριπνόοις,
Μυρέων ἀρχιθύτα.

—

'Αξιύμνητε ἅγιε,
την σεπτήν σου μνήμην
ὕμνοις ὑμνολογοῦντας
ἐκ πάσης βλάβης ῥῦσαι
κινδύνων πολυτρόπων.

Εἰς τὸν προφήτην Δανιὴλ

Δανιὴλ ὡς ἐφίμωσας
στόματα λεόντων
οὕτω καὶ τῶν βασκάνων
τὰ στόματα νῦν φράξον
καθ' ἡμῶν κεχηνότα.

Εἰς 'Ιωάννην τὸν Δαμασκηνὸν

'Ιωάννη πατὴρ ἡμῶν,
φώτισόν με λόγοις
τοῖς θείοις σου, τρισμάκαρ,
φωτίζεις γὰρ ἀπαύστως
τοὺς πόθῳ σε ὑμνοῦντας.

—

Χαριτώνυμε ἅγιε
θεῖε 'Ιωάννη,
τῆς Δαμασκοῦ τὸ θρέμμα,
ἧς χάριτος μετέσχες
δίδου κἀμοὶ ρανίδα.

Εἰς τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα

Τῆς συνόδου ὑπέρμαχος,
πάτερ, ἀνεδείχθης
σφαγεὺς δὲ τοῦ 'Αρείου·
διό σου εἰς αἰῶνας
ἡ μνήμη διαμένει.

—

Τὴν νεκρὰν πρὸς ἐρώτησιν

ἤγειρας, παμμάκαρ,
καὶ θαῦμα τοῦτο ξένον
ὅτι νεκροὺς ἐγείρεις
λόγῳ ὡς ὁ Δεσπότης.

Εἰς τὴν ἁγίαν Θεοδοσίαν

Τὴν σφαγεῖσαν τῷ κέρατι
ὑπὲρ τῆς εἰκόνος
Χριστοῦ τοῦ ζωοδότου
τιμήσωμεν ἐν ὕμνοις
σεμνὴν Θεοδοσίαν.

Εἰς τὸν ἅγιον Ἐλευθέριον

Ἀθλητὰ Ἐλευθέριε,
τὴν ἐλευθερίαν
παράσχου μοι λιταῖς σου
τοῦ κούφως ἐπιβαίνειν
πρὸς οὐρανίους τρίβους.

Δόξα πατρὶ

Τὴν ἀνερμηνεύτως
τὸν ἕνα τῆς Τριάδος
[ἀσπόρως] συλλαβοῦσαν
καὶ ἀποτεκοῦσαν
λόγοις προφητῶν τε
τιμήσωμεν συμφώνως.

Καὶ νῦν

Ὦ φωτὸς δοχεῖον
τοῦ ἐνυποστάτου
λάμπρυνον ψυχῆς μου
καὶ σώματος τὰς κόρας.

Εἶτα ὁ Δομέστικος κράζει: λέγετε (ὁμοῦ)

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι

μακαρίζομέν σε
τὴν μόνην Θεοτόκον.

Ἀπὸ χοροῦ

Μακαρίζομέν σε
πᾶσαι αἱ γενεαί,
Θεοτόκε Παρθένε [1].

Ἡ πλουσία εἰς ρυθμοὺς ποικίλους καὶ μελῳδίας δευτέρα αὕτη πρᾶξις τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Μ. Σαββάτου, ἡ ὁποία ἐξ ἀγνοίας ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῶν ξένων ὡς ἀκαλαίσθητος καὶ ἐκνευριστική, εἶναι ἡ μεγαλοπρεπεστέρα καὶ κατανυκτικωτέρα τῶν λοιπῶν, ἐὰν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς τὴν παράστασιν αὐτῆς ἔλαβον μέρος οἱ ἐξοχώτεροι καὶ διασημότεροι μελῳδοὶ τῶν παρελθόντων χρόνων, προσδώσαντες διὰ τῆς θείας αὐτῶν τέχνης εἰς τὴν τελετὴν τοῦ ἐπιταφίου θρήνου αἴγλην καὶ λαμπρότητα ἄφθαστον. Οἱ στίχοι τοῦ Ἀμώμου, οἱ ὁποῖοι σήμερον ὄχι μόνον δὲν ψάλλονται, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἀναγινώσκονται, ἀπετέλουν τὸ οὐσιωδέστερον μέρος τῆς ἁρμονικῆς ταύτης συμφωνίας, τὴν ὁποίαν συνώδευον τὰ Μεγαλυνάρια ἐν ρυθμῷ. Εἰς τοὺς νεκρικοὺς τοῦ Ἀμώμου στίχους ἡ Βυζαντινὴ μοῦσα ἐκένωσεν ὅλον τὸν μελῳδικὸν αὐτῆς πλοῦτον ἐν λυρισμῷ θεοπνεύστῳ. Ὅλη ἡ μουσικὴ φάλαγξ τῶν διασήμων διδασκάλων συνεισέφερε τὸ ὑψηλότερον καὶ ἁγνότερον αἴσθημα τῆς εὐσεβοῦς καρδίας της ὡς πολύτιμον στέφανον εἰς τὸν ἐντάφιον ζωοδότην. Ὁ Φαρδιβούκης, ὁ πρωτόπαπας των ἁγίων ἀποστόλων,

---

1) Ρυθμικῶς καὶ μετρικῶς τὸ Μεγαλυνάριον τοῦτο εἶναι ὅμοιον πρὸς τὴν θ' ᾠδὴν τῶν Εἱρμῶν τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ.

Μεγαλύνομέν σε
πᾶσαι αἱ γενεαί,
Θεοτόκε Παρθένε,
τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἡμῶν.

(Ἴδ. ἡμέτερον Θεοτοκάριον, σ. 168 καὶ 169).

ὁ Ἰωάννης Λαμπαδάριος, ὁ Κλαδᾶς, Ἰωάννης ὁ Γλυκύς, ὁ Μανουγρᾶς, Νικηφόρος ὁ Ἠθικός, ὁ Κελαδινός, ὁ Καμπάνης, ὁ Κορώνης, ὁ Κουκουζέλης, ὁ Ἀσάνης Κωνσταντῖνος, Μανουὴλ ὁ Θηβαῖος, Μανουὴλ ὁ Ἀργυρόπουλος, Μανουὴλ ὁ Ὀρφανοτρόφος, Κωνσταντῖνος ὁ Σπανός, ὁ Γεώργιος Πανάρετος, Μανουὴλ ἱερεὺς ὁ Σπανός, Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς[1] καὶ τόσοι ἄλλοι, τοὺς ὁποίους ἀγνοοῦμεν, ἐθρήνησαν περιπαθῶς διὰ τῆς λύρας των τὴν ἐν τάφῳ κατατεθειμένην ζωήν. Καὶ ὅταν συναντῶμεν εἰς τοὺς κώδικας τὰ πολυποίκιλα μέλη τῶν μεγάλων τούτων διδασκάλων, τὰ νεκρὰ εἰς ἡμᾶς καὶ ἄψυχα καὶ ἀνενέργητα, καταλαμβανόμεθα ὑπὸ μελαγχολίας, ὅτι ἀπεξενώθημεν τῆς τοιαύτης ἱερᾶς κληρονομίας καὶ δὲν ἐστάθημεν ἱκανοὶ νὰ ἐπανακτήσωμεν τὸν προγονικὸν πλοῦτον, τὸν ἄχρηστον ἐκ κουφότητος θεωρούμενον.

Ὡς ἐπισφράγισμα τῆς β′ ταύτης πράξεως ἐπιφέρονται τὰ Εὐλογητάρια.

Τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος
κατεπλάγη ὁρῶν σε
ἐν νεκροῖς λογισθέντα κλπ.

Ἐπέρχεται πάλιν διακοπὴ διὰ τῆς παραθέσεως τῶν *Καθισμάτων* καὶ ἄρχεται ἡ γ′ πρᾶξις, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὸ ἐπιμνημόσυνον ἐγκώμιον καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ ἑορταζομένου ἁγίου. Ῥήτωρ δὲ τῆς ἡμέρας ἀνεδείχθη διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ὁ διασημότερος πάντων Ῥωμανὸς ὁ Μελῳδός. Τὰ εἰς τοὺς ἁγίους ποιηθέντα Κοντάκια αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀναπαράστασις ζωηρὰ τοῦ βίου τῶν ἁγίων ἐν λυρικῇ ποιήσει. Τὰ Κοντάκια διεδέχθησαν οἱ Κανόνες ἀκολουθοῦντες πιστῶς τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἐξυμνοῦντες δηλονότι τὸν ἅγιον καὶ τὰ κατὰ τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ ἀφηγούμενοι. Πρὸς πληρεστέραν δὲ κατανόησιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ βίου ἐπιπροστίθεται καὶ

---

1) Οὐχὶ ὁ Ἐφέσου, ἀλλ' ὁ ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ξανθοπούλων, ὁ ὕστερον μητροπολίτης Κορίνθου.

τὸ Συναξάριον καὶ ἐπακολουθοῦσιν οἱ τελευταῖοι *Αἶνοι* πρὸς τὸν ἅγιον. Ὡς κατακλεὶς δὲ τοῦ πρώτου μέρους τῆς τοιαύτης παραστάσεως ἐπιφέρεται ἡ πρὸς τὸν Θεὸν Δοξολογία «Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς» κ. ἑ. μεθ' ἣν ἄρχεται τὸ δεύτερον μέρος τοῦ δράματος, ἡ θεία καὶ ἱερὰ Λειτουργία.

Τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα σκοπὸν ἔχουσι νὰ ὑποβοηθήσωσιν ἡμᾶς πρὸς κατανόησιν τῆς μελῳδικῆς λαμπρότητος καὶ τῆς μετρικῆς καὶ ρυθμικῆς μορφῆς τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ Μ. Σαββάτου, περὶ τὰ ὁποῖα ἠσχολήθησαν δύο ἐκ τῶν ἡμετέρων, ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Λεύκης Παγκράτιος, ἔμπειρος λίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μετρικῆς καὶ φιλοπονώτατος ἱεράρχης, διακρινόμενος διὰ τὴν παιδείαν αὐτοῦ καὶ τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἐσχάτως δὲ καὶ ὁ ἐλλόγιμος Γυμνασιάρχης κ. Παντελάκης, ἀναλύσαντες τοὺς ὕμνους ὡς ἑξῆς:

Στάσις Α' [1]

Ὁ Θεοφιλέστατος Λεύκης Παγκράτιος τὰς στροφὰς τῆς Α' στάσεως τοῦ ὕμνου διαιρεῖ εἰς τέσσαρας στίχους οὕτω:

Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ
κατετέθης, Χριστέ,
καὶ ἀγγέλων στρατιαὶ ἐξεπλήττοντο
συγκατάβασιν δοξάζουσαι τὴν σήν.

---

1) Ἡ εἰς τρεῖς στάσεις διαίρεσις τῶν Μεγαλυναρίων ἀκολουθεῖ τὸν τύπον τοῦ Ἀμώμου, ὅστις ἐψάλλετο εἰς τρεῖς στάσεις. Εἰς ἑκάστην στάσιν τοῦ Ἀμώμου ἐψάλλοντο τρία κατανυκτικὰ Τροπάρια μετὰ τοῦ Τρισαγίου, ταῦτα δὲ ἀντικατέστησαν ὕστερον τὰ Μεγαλυνάρια ἀκολουθήσαντα τὴν τοῦ Ἀμώμου διαίρεσιν. Εἰς τὴν ἔκθεσιν καὶ ὑποτύπωσιν τοῦ βίου τῶν ἐν τῇ μονῇ τῆς Εὐεργέτιδος μοναχῶν ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς Τιμόθεος εἰς τὸ περὶ τῶν Ἀκολουθιῶν κεφάλαιον ὁρίζει ταῦτα: «Σημανεῖ καὶ τὸ συνακτήριον, ὃ καὶ μέγα κατονομάζεται, καὶ οὕτως οἱ μοναχοὶ πρὸς τὸν νάρθηκα συναχθέντες τὴν ἀκολουθίαν τῆς μεσονυκτίου ψαλμῳδίας ἐκτελέσουσιν, ὀφείλοντες μετὰ τῆς τοιαύτης ἀκολουθίας *ψάλλειν τὸν ἄμωμον*, ὥστε

Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι ἑξασύλλαβοι, ὁ τρίτος δωδεκασύλλαβος καὶ ὁ τέταρτος ἑνδεκασύλλαβος.

Ὁ δὲ κ. Παντελάκης, θεωρῶν ἀπίθανον τὴν εἰς τέσσαρας στίχους διαίρεσιν τοῦ ᾄσματος, χωρίζει τὸ ποίημα οὕτω:

Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ κατετέθης, Χριστέ,
καὶ ἀγγέλλων στρατιαὶ ἐξεπλήττοντο
συγκατάβασιν δοξάζουσαι τὴν σήν.

Οἱ δύο πρῶτοι δωδεκασύλλαβοι καὶ ὁ τρίτος ἑνδεκασύλλαβος.

Ἡ κατὰ τοὺς ἀνωτέρω δύο τύπους παράστασις τοῦ ποιήματος, καθ' ἡμᾶς, εἶναι αὐθαίρετος, βασίζεται δηλονότι εἰς τὸ ἀτομικὸν ἑκάστου ῥυθμικὸν αἴσθημα καὶ ἀντίληψιν, ἀφοῦ οὔτε ὁ εἷς οὔτε ὁ ἄλλος δικαιολογεῖ τὴν τοιαύτην προτίμησιν. Ὅτι τὸ ᾆσμα τοῦτο ἐρρυθμίσθη καὶ ἐμετρήθη ἐπὶ ἀρχαίου ποιήματος, οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν, ἀλλὰ ποίου δὲν γνωρίζω. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, τὰ τοιαῦτα Ἀνακρεόντεια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπεκτείνωνται πέραν τοῦ ὀκτασυλλάβου, φρονῶ, ὅτι τὸ ᾆσμα πρέπει νὰ λάβῃ τὴν ἑξῆς μορφήν:

1 Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ
2 κατετέθης, Χριστέ,
3 καὶ ἀγγέλων στρατιαὶ
4 ἐξεπλήττοντο
5 συγκατάβασιν
6 δοξάζουσαι τὴν σήν.

διὰ τριῶν αὐτὸν στάσεων ἐκπληροῦν, ἐφ' ἑκάστῃ δὲ τῶν στάσεων τρισάγιον λέγειν μετὰ τροπαρίων τριῶν, δύο κατανυκτικῶν καὶ Θεοτοκίου ἑνός, καὶ οὕτω τοῦ ἀμώμου συμπληρουμένου καὶ τῶν μοναχῶν ἤδη μελλόντων ἐν τῷ ναῷ εἰσπορεύεσθαι, ὁ τὴν ἐφημερίαν ἔχων ἱερεὺς εἰσελεύσεται σὺν αὐτοῖς καὶ λήψεται παρὰ τοῦ ἐκκλησιάρχου τὸ θυμιατήριον» (*Δημητριεύσκη*, Τυπικὰ Α', 658). Κατὰ τὰς Κυριακὰς εἰς τὰς τρεῖς στάσεις τοῦ Ἀμώμου ἐψάλλοντο Τροπάρια ἀναστάσιμα (ἔνθ' ἀνωτ. σ. 608).

Ὁ 1, 2 καὶ 6 στίχος ἑξασύλλαβοι, ὁ 3 ἑπτασύλλαβος, ὁ 4 καὶ 5 πεντασύλλαβοι.

Ἡ τοιαύτη παράστασις ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον τύπον τοῦ ποιήματος, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν, σὺν τῷ χρόνῳ ἢ καὶ ταὐτοχρόνως ἐμορφώθησαν δύο ἄλλοι μετρικοὶ τύποι ἐπίσης ἄψογοι καὶ ρυθμικῶς ἄρτιοι. Ὁ ποιητὴς ἢ μᾶλλον οἱ ποιηταὶ τῶν τοιούτων Μεγαλυναρίων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μονοτονίας παρήλλασσον, ὡς εἴδομεν καὶ ἀνωτέρω, καὶ τὸ μέτρον καὶ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέλος ἐλευθέρως καὶ τὴν παραλλαγὴν ταύτην ἐσημείουν διὰ τῆς λέξεως *ἄλλαγμα*. Τὰ ἀλλάγματα δὲ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶμεν εἰς πλεῖστας συλλογάς, ἐπέφερον τριπλῆν μεταβολὴν εἰς τὰ ἐν λόγῳ Μεγαλυνάρια διὰ τῆς προσθήκης μιᾶς ἢ καὶ πλειόνων συλλαβῶν, χωρὶς τὸ τοιοῦτον νὰ θεωρῆται ἄγνοια μετρικὴ ἢ ρυθμική, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ποιητὴς *ἀπὸ σκοποῦ* μετέβαλε τὰ μέτρα καὶ τοὺς ρυθμούς, ἵνα προσδώσῃ ζωηρότητα εἰς τὸ ποίημα καὶ ποικιλίαν εἰς τὰς στροφάς. Τοιαῦτα, μὲ μικτὰς στροφάς, παραλλασσούσας μετρικῶς καὶ ρυθμικῶς καὶ μελικῶς, ἦσαν τὰ ἀρχαιότερα Μεγαλυνάρια, οἱ δὲ μετὰ ταῦτα ποιηταὶ Μεγαλυναρίων ἐπὶ ἑνὸς καὶ μόνου ἐκ τῶν τριῶν τύπων συνέταξαν τοιαῦτα, ὡς ἀπαντῶσιν εἰς τὰς διαφόρους συλλογάς.

Κατὰ τὸν πρῶτον τύπον ἐγένοντο ἱκανὰ τῶν ἐν τοῖς ἐντύποις φερομένων.

Μεγαλύνομέν σε,
Ἰησοῦ βασιλεῦ,
καὶ τιμῶμεν τὴν ταφὴν
καὶ τὰ πάθη σου
δι᾽ ὧν ἔσωσας
ἡμᾶς ἐκ τῆς φθορᾶς

καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα πρὸς ταῦτα πεποιημένα καὶ τετυπωμένα ἐν τῷ Τριῳδίῳ. Τὸν αὐτὸν ἀκολουθοῦσι τύπον καὶ τὰ εἰς τὸν Παρισινὸν κώδ. 3041 φ. 134β.

1

Μεγαλύνομέν σε—ζωοδότα Χριστέ,
καὶ τιμῶμέν σου τὰ πά—θη τὰ τίμια
καὶ τὴν ἔνδοξον—δοξάζομεν ταφήν [1].

2

Μεγαλύνομέν σε—ζωοδότα Χριστέ,
δι' ἡμᾶς τὸν χθὲς σφαγὴν—ὑπομείναντα
καὶ ζωοῦντα νῦν—ἐν ᾅδῃ τοὺς νεκρούς.

3

Μεγαλύνομέν σε—τὸν σωτῆρα Χριστὸν
ὅτι πάντα μακροθύ—μως ὑπέμεινας
πάθος, ὕβριν καὶ—ταφὴν ὑπὲρ ἡμῶν.

4

* Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ—κατετέθης, Χριστέ,
καὶ ἀγγέλων στρατιαὶ—*κατεπλήττοντο*
συγκατάβασιν—δοξάζουσαι τὴν σήν.

5

* Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ—κατετέθης, Χριστὲ
καὶ θανάτῳ σου τὸν θά—νατον [2] ὤλεσας
καὶ ἐζώωσας—τὴν φύσιν τῶν βροτῶν.

---

1) Ἡ συλλογὴ αὕτη τοῦ Παρισινοῦ κώδ. διαφέρει, κατά τε τὸν ἀριθμὸν τῶν Τροπαρίων καὶ τὴν τάξιν, τῆς συλλογῆς, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Παντελάκης ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» (τόμ. ΙΔ' σ. 210) ἐκ τοῦ Σιναϊτικοῦ κώδ. 746, τοῦ Λαυριωτικοῦ Θ 59, (τὸν ὁποῖον δὲν σημειοῖ), ἑνὸς τῆς Ἐθνικῆς τῆς Ἑλλάδος Βιβλιοθήκης καὶ ἄλλου ἀγνώστου Σιναϊτικοῦ. Τὰ μὴ περιεχόμενα ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ συλλογῇ σημειῶ δι' ἀστερίσκου.

2) Οὐδόλως ἀπίθανον, ὅπου αἱ λέξεις χωρίζονται πρὸς ὁμοιόμορφον παράστασιν τοῦ μέτρου, ὁ ποιητὴς χάριν ποικιλίας τῶν στροφῶν νὰ ἐφήρμοσεν ἄλλον μουσικὸν ρυθμὸν καὶ τότε δέον νὰ χωρισθῇ ὁ στίχος οὕτω: καὶ θανάτῳ σου—τὸν θάνατον ὤλεσας.

6

Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ - κατετέθης, Χριστέ,
καὶ νεκροὺς τοὺς ἀπ' αἰῶ—νος συνήγειρας
ὡς Θεὸς αὐτε—ξουσίως ἀναστάς.

7

Προσκυνήσαντές σου—χθὲς τὰ πάθη, Χριστέ,
νῦν ὀρθρίζοντες ὑμνοῦ—μεν τὴν ἔνδοξον
καὶ τριήμερόν—σου, δέσποτα, ταφήν.

8

Ἐν εἰκόνι, σῶτερ,—σὲ τὸν ζῶντα νεκρὸν
ὡς ἐν τάφῳ νῦν ὁρῶν—τες προκείμενον
ἐπιτάφιον—σοὶ ᾄδομεν ᾠδήν.

9

Ἐξοδίους ὕμνους—δεῦτε πάντες Χριστῷ
καὶ ᾠδὰς ἐπιταφί—ους προσάξωμεν
τῷ παθόντι καὶ—ταφέντι δι' ἡμᾶς.

10

Ἐν καινῷ μνημείῳ—κατετέθης, Χριστέ,
καὶ νεκρὸς τριημερεύ—σας, ἀθάνατε,
συντριβέντας νῦν—ἡμᾶς καινοποιεῖς.

11

† Παικτικῶς καλάμῳ—χθὲς τὴν κάραν τυφθεὶς
δυναστῶν, Χριστέ, νῦν κά—ρας διέκοψας
τοῖς ἐν ᾄδῃ ὁ—μιλῶν ὡς κραταιός [1].

---

1) Τὰ φέροντα † εἶναι ποιήματα τοῦ μητροπολίτου Ρόδου Νείλου, δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Γέροντος Ἰωακεὶμ Ἰβηρίτου ἐκ κώδ. τῶν Ἰβήρων 412, ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» τ. Ζ', 128. Δυστυχῶς ὁ Γέρων Ἰβηρίτης δὲν ἐδημοσίευσε τὴν ὅλην συλλογήν, ἀλλ' ὀλίγας μόνον στροφὰς κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν τριῶν στάσεων.

12

Ὁ τμηθεὶς ἐξ ὄρους—λίθος πρὶν τῆς ἀγνῆς
σταυρικοῦ πεσὼν ἀφ' ὕ—ψους ἐν μνήματι
νῦν συντρίβει πύ-λας ᾅδου καὶ μοχλούς.

13

Ἐρυθραῖς μὲν θείων—σῶν αἱμάτων βαφαῖς
χθὲς ἡμῖν πταισμάτων ἔ—γραφες ἄφεσιν
ἐκ δὲ τάφου νῦν—βραβεύεις τὴν ζωήν.

14

Νῦν οὐκέτι πτέρναν—ὄφις ἔσται τηρῶν
τῷ γὰρ θείῳ σου θανά—τῳ πτερνίζεται
καὶ συντρίβεται—Χριστέ, τὴν κεφαλήν.

15

Ὁ νεκρὸς καὶ πάντας—ἀνιστῶν τοὺς νεκροὺς
ὁ θανὼν καὶ καταργή—σας τὸν θάνατον
ἀνυμνείσθω ζω—οδότης Ἰησοῦς.

16

Τὸν σταυρόν, τὸν τάφον—τὰ τοῦ πάθους λοιπὰ
καθορῶντές σου, Χριστέ—ὧδε σύμβολα
τὸν παθόντα σε—ὑμνοῦμεν δι' ἡμᾶς.

17

† Ἐκ πλευρᾶς τοῦ πρώτου—πάλαι πτῶσις Ἀδὰμ
ἐκ δευτέρου τῆς Χριστοῦ—ἡ ἀνάστασις
διὰ ξύλου πρὶν—φθορὰ δὲ νῦν ζωή.

18

Ἡ ζωὴ θανάτῳ—θαῦμα πῶς ὁμιλεῖ
πῶς θανάτῳ καταργεῖ—ται νῦν θάνατος
ἐκ θανάτου πῶς—πηγάζει δὲ ζωή

19

Διὰ ξύλου πᾶσαν—χθὲς ὁ λύσας φθορὰν

θανατοῖ διὰ θανά—του νῦν θάνατον
καὶ ζωοῖ νεκροὺς—τριήμερος νεκρός.

20

Ἰησοῦς ἡ πάντων—χθὲς ἐτάφη ζωὴ
καὶ ταφεὶς τοὺς ἐν τοῖς τά—φοις ἐγείρει νῦν
ξένον θαῦμα! πῶς—νεκρὸς νεκροὺς ζωοῖ.

21

Ὢ καινῶν θαυμάτων!—τίς γὰρ εἶδε ποτὲ
ἢ ἀκήκοε νεκρὸν—ζωοπάροχον
ἀλλὰ πάντες νῦν—ἴδέτωσαν Χριστόν.

22

Γ[εγονὼς] ὁ πλάστης—χοϊκὸς δι' ἡμᾶς[1]
θνήσκεις θέλων καὶ θανὼν—ἐξανίστασαι[2]
ὡς ζωώσῃς καὶ—θεώσῃς τὸ φθαρτόν.

23

Τ[ὸ θνητὸν] φορέσας—καὶ παθὼν καὶ ταφεὶς
ἀναστὰς ἀθανατί—ζεις, ὦ δέσποτα,
καὶ λυτροῦσαι τῆς—παθῶν πάντας φθορᾶς.

24

† Οὐκ ὡς πάλαι φύλλα—νῦν συκῆς ὁ Ἀδὰμ
ἀλλὰ σοῦ γυμνοῦ τεθέν—τος ἐν μνήματι
θεοΰφαντον—ἐνδέδυται στολήν.

25

Οὐχ ὡς πρώην ᾅδης—νῦν δεσπόζει ψυχῶν
κατηργήθη γάρ, σωτήρ—μου, τῷ κράτει σου
τοῦ δεσπόζοντος—θανάτου καὶ ζωῆς.

---

1) Τὰ ἐντεῦθεν μέχρι τέλους φερόμενα σημειοῦνται ὡς στάσις γ' ἐν τῷ Παρισινῷ κώδ.

2) Ἐξανέστησας ὁ κώδ.

26

Οὐχ ὡς πρὶν τριβόλους--οὐδ' ἀκάνθας ἡ γῆ
ἀλλὰ στάχυν ζωηφό—ρον τριήμερον
ἐκ τοῦ τάφου σε— σωτήρ, ἀνατελεῖ.

27

† Οὐκ ἐν ᾅδῃ πάσχεις—νῦν ὡς χθὲς ἐν σταυρῷ
πάσχει δέ σε μᾶλλον οὗ—τος δεξάμενος
ἀπεμέσων οὓς—κατέπιε νεκρούς.

28

Ἀναβὰς εἰς ὕψος— Ἰησοῦ, σταυρικὸν
τὸν αἰχμάλωτον Ἀδὰμ—ἠλευθέρωσας
ἀφαρπάσας ἐκ—χειρὸς τοῦ δυσμενοῦς.

29

καταβὰς ἐν λάκκῳ—κατωτάτῳ, σωτήρ,
ὡς Θεὸς μοχλοὺς καὶ πύ—λας συνέθλασας
τοῦ θανάτου ἐν—ἀνδρείᾳ θεϊκῇ.

30

Αὐλισθήσεται μὲν—τὸ ἑσπέρας κλαυθμὸς
τὸ πρωῒ δὲ ἀγαλλί—ασις, δέσποτα,
ἔσται πᾶσιν ἀ—ναστάντος σου ἡμῖν.

31

Ἐπὶ ξύλου χθὲς μὲν—ἐν τῷ τάφῳ δὲ νῦν
καθορῶσα ἡ ἀσπό—ρως τεκοῦσά σε
ταῦτα ἔλεγε—δακρύουσα, Χριστέ.

Θρῆνος ὡς ἐκ προσώπου τῆς Θεοτόκου

32

† Οὐ δεσπότης, τέκνον— οὐρανοῦ σὺ καὶ γῆς
ἵνα τί λοιπὸν ὡς δοῦ—λος κατάκριτος
κατεκρίθης—ἀδικώτατα θανεῖν;

33

Οὐ τὸ φῶς τοῦ κόσμου—σύ, Θεὲ Ἰησοῦ,
ἵνα τί λοιπὸν ὁ ἄ—δυτος ἥλιος
νῦν ὑπέδυς ᾅ—δου χῶρον ἀφεγγῆ.

34

† Ἀλλὰ πῶς ἀκούεις—ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς
«πλάνος» οἴμοι! καὶ Θεὸς—ὢν «ἀντίθεος»
καὶ τὸ «οὗτος εἰ—μὴ ἦν κακοποιός».

35

Στρατιαὶ ἀγγέλων—πῶς ἀκούειν ἰδοὺ
καὶ ὁρᾶν [ὑμᾶς] Θεὸν—ὑβριζόμενον
ὑπ' ἀγνώμονος—ἀνέχεσθε λαοῦ.

36

Ὢ χειρῶν ἀνόμων—ὢ χειρῶν μιαρῶν
αἵ τὰς χεῖρας, πλαστουργέ—καὶ τοὺς πόδας σου
καὶ τὴν ἄχραντον—κατώρυξαν πλευράν.

37

Ὢ στομάτων πάσης—βλασφημίας μεστῶν
παικτικῶς τῶν χθὲς λεγόν—των «προφήτευσον»
καὶ τὸ «οὗτος τὸν—Ἠλίαν δὴ φωνεῖ».

38

† Συναλγήσατέ μοι—φίλαι κόραι, λοιπὸν
ἐν τῷ τάφῳ σὺν ἐμοὶ- ὧδε μείνατε
τῶν δὲ μύρων χά—ρις ἕνεκεν ὑμῖν.

(Ἀκολουθεῖ.)

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

39

Οὐχὶ σῶν, ὦ τέκνον—ἔργα λίμναι χειρῶν
ποταμοί, πηγαὶ ὁμοῦ—πάντα ὕδατα
πῶς γοῦν ἔφης τοῖς—ἀνόμοις χθὲς «διψῶ»;

40

† 'Οξομίκτου δ' ὅμως—πῶς ἐγεύσω χολῆς
αἱματόρρυτον κρουνὸν—ὑδατόμικτον
ὁ πηγάσας ἐξ—ἀχράντου σου πλευρᾶς;

41

Οὐχὶ σὺ τὰ κρίνα—ὁ κοσμῶν τοῦ ἀγροῦ
πῶς γοῦν χθὲς φορεῖν ἠνέ—σχου, μακρόθυμε,
ψεύδους, δέσποτα—πορφύραν παικτικῶς;

42

'Εν τῇ σῇ δὲ πάλιν—πῶς φρικτῇ κορυφῇ
ἀκανθόπλοκον ἐφό—ρεσας στέφανον,
ἀναμάρτητε—ἁπάντων βασιλεῦ;

43

Οἴμοι! τέκνον, οἴμοι!—διὰ ταῦτα πικρᾶς
ἀφορήτου τε ὀδύ—νης ἐμπίμπλαμαι
καὶ τὰ ἔνδον λύ—πης φλέγομαι πυρί.

---

*) Ἴδε Τεῦχος ΣΤ' 1937, σελ. 273.

44

Ἀλλ' ἐξ ᾅδου λύπης—ἐγερεῖς με, υἱέ,
τὰ τοῦ ᾅδου σὺ λιπὼν—οἰκητήρια
δεῦρο τοίνυν σπεύ—σας φάνηθί μοι ζῶν.

45

Ἀλλ' ἰδοὺ νῦν πάλιν—θρήνους θρήνοις ἐγὼ
οἰμωγὰς ταῖς οἰμωγαῖς—τε προστίθημι
καὶ τοιαῦτα ἔ—τι κλαίουσα βοῶ.

46

Ὁ τὴν γῆν ὁμίχλῃ—σπαργανῶν ὡς Θεὸς
πῶς σπαργάνοις νεκρικοῖς—νῦν ἐν μνήματι
κατετέθης εἰ—ληθεὶς οἷα νεκρός.

47

Ὁ ζωώσας φίλον—Ἰησοῦ μου, τὸν σὸν
τεταρταῖον ἄπνουν ὄν—τα τὸν Λάζαρον
πῶς αὐτὸς τριη—μερεύεις ἐν νεκροῖς;

48

† Ὁ τυφλοῖς τὸ βλέπειν—χαριζόμενος πρὶν
πῶς ἐν τάφῳ δὲ τεθεὶς—μύεις ὄμματα
σχῆμα εἶδος νε—κρικὰ πάντα δεικνύς.

49

† Τὸ λαλεῖν ἀλάλοις—τὸ βαδίζειν χωλοῖς
πῶς ὁ πρώην χορηγῶν—ἄρτι γέγονας
ἄπνους, ἄφωνος—ἀκίνητος νεκρός.

50

Ὁ ὡραῖος κάλλει—παρὰ πάντας βροτοὺς
πῶς νεκρὸς γυμνὸς ὠ—ράθης ἀνείδεος
τετρωμένος χεῖ—ρας, πόδας καὶ πλευράν.

51

Ὁ νεκροὺς ἐγείρων—ἐν τοῖς σάββασι πρὶν

ἐν σαββάτῳ πῶς αὐτὸς—νῦν, ἀθάνατε,
σαββατίζεις ὡς—νεκρὸς μετὰ νεκρῶν.

52

Ὁ χειρί σου πλάσας—ἐκ μὴ ὄντων τὸ πᾶν
πῶς χερσὶ παρανομούν—των λυθῆναί σου
κατεδέξω τὸν—τοῦ σώματος ναόν.

53

Ἀδελφαὶ Λαζάρου—τὸν φιλοῦντα ὑμᾶς
φθονηθέντα καὶ κτανθέν—τα νῦν κλαύσατε
ὕμνον πλέκουσαι—θρηνώδη σὺν ἐμοί.

54

[Ζωοδότ]α Λόγε—πῶς ἐγεύσω φθορᾶς
πῶς ἐσχάτην δὲ τὴν σὴν—ὄντως ἔγερσιν
πλάνην ἔσεσθαι—ἀκούεις ἀνεκτῶς;

Ὡς ἐκ προσώπου Μαρίας καὶ Μάρθας τῶν ἀδελφῶν τοῦ Λαζάρου

55

Οὐρανός σοι θρόνος—ὑποπόδιον γῆ
ὁ δὲ τάφος οὗτος τί—σοι κληθήσεται;
πάντως οἶκος ἀ—ναστάσεως, Χριστέ.

56

Ἰσραὴλ ὁ νόμον—καὶ προφήτας εἰδὼς
πῶς Χριστὸν παρανομῶν—ἐξηρνήσω νῦν
καὶ ἀπέκτεινας—τὸν νόμου ποιητήν;

57

Οὔτε γῆς ὁ κλόνος—οὔτε ῥῆξις πετρῶν
οὐ τὸ χθὲς ναοῦ σχισθὲν—καταπέτασμα
τοῦ λαβεῖν σε πεί—θει αἴσθησιν ἰδού.

58

Σὺ δὲ πῶς ἠνέσχου—χθὲς ἀκούειν, σωτήρ,
«σταυρωθήτω, ἀντιλέ—γει γὰρ Καίσαρι
βασιλέα ἑ—αυτὸν οὗτος ποιῶν»;

59

Καὶ τὸ «οὗτός ἐστιν—ὦ Πιλάτε, ἀεὶ
ὁ τὸν ὄχλον ἀνασεί—ων καὶ Καίσαρι
τοὺς συνήθεις φό—ρους πείθων μὴ τελεῖν»;

60

Ἀλλ' ἐκ τάφου, Λόγε—λόγον δὸς νῦν ἡμῖν
ζῇς γὰρ ὄντως καὶ θανὼν—ζῇς, ἀθάνατε,
φθέγξαι τοίνυν ῥῆ--μά τι θεοπρεπές.

61

Σὺν τῇ σὲ τεκούσῃ—πᾶσαι ὧδε ἡμεῖς
αἱ μαθήτριαι καὶ δοῦ—λαί σου, δέσποτα,
δὸς οὖν λόγον τῇ—μητρί σου καὶ ἡμῖν.

62

Οὐ σκιώδει νόμῳ—τῷ λαλοῦντι Μωσεῖ
ἀλλὰ σοὶ τῷ φθεγγομέ—νῳ νῦν χάριτι
καὶ θανόντι πει—θαρχοῦμεν ἀληθῶς.

63

Ὑπὲρ σοῦ ὁ λέγων—ποῦ νῦν Πέτρος «θανεῖν»
πρὶν τοῦ τρὶς φωνῆσαι πάν—τως ἀλέκτορα
τὸν φιλούμενον—ἠρνήσατό σε χθές.

64

Ὁ Θωμᾶς οἱ ἄλλοι--ποῦ σου νῦν μαθηταὶ
πρὸ μικροῦ οἱ «δεῦτε λέ—γοντες ἄγωμεν
ἀποθάνωμεν—σὺν τούτῳ καὶ ἡμεῖς».

65

Ἀλλ' ἡ μήτηρ ὧδε—σὺν αὐτῇ καὶ ἡμεῖς

καὶ ζωῆς ὁ ὑπὲρ σοῦ—πάσης θάνατος
αἱρετώτερος—ὦ δέσποτα, ἡμῖν.

66

Σὺν ταῖς θείαις ταύταις—καὶ ἡμεῖς γυναιξὶ
τὸν ἐν τάφῳ καὶ τὰ πάν—τα πληροῦντά σε
ζωοδότα με—γαλύνομεν, Χριστέ.

67

* Φοβερὲ βασιλεῦ—ποιητὰ καὶ κριτά,
πῶς τὴν κρίσιν καταδέ—χῃ τὴν ἄδικον
ὁ τῷ νεύματι—ταράσσων πᾶσαν γῆν[1].

Τοῦ αὐτοῦ τύπου εἶναι καὶ τὰ ἐν τῷ ἀρχαίῳ Λαυριωτικῷ κώδ. Γ 11 φ. 109 Μεγαλυνάρια τὰ τὸ πρῶτον νῦν βλέποντα τὸ φῶς.

68

Μεγαλύνομέν σε—Ἰησοῦ βασιλεῦ,
καὶ δοξάζομεν τὰ τί—μια πάθη σου
δι' ὧν ἔσωσας—ἡμᾶς τοὺς ταπεινούς.

69

Δι' ἐμὲ καὶ θνήσκεις—καὶ κατέρχῃ πρὸς γῆν
ἐκζητῶν ἐκ τῆς χειρὸς—ἀφαρπάσαι με
τοῦ παμφάγου πο—λεμήτορος, Χριστέ.

70

Δι' ἐμὲ τιτρώσκῃ—τὸν τρωθέντα πικρῶς

---

1) Ἡ συλλογὴ αὕτη εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας μέ τινας προσθήκας εἴς τινας κώδικας. Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη δημοσιευθεῖσα ἐκ τεσσάρων κωδίκων περιλαμβάνει εἰς τὴν α' στάσιν 69 στροφάς, ἐλλείπουσι δὲ τρεῖς ἀπαντῶσαι εἰς τὸν Παρισινὸν κώδ. ἐξ οὗ ἀντιθέτως ἀπουσιάζουσι πέντε στροφαὶ τῆς συλλογῆς Παντελάκη.

καὶ θανάτου κοινωνεῖς—ὁ ἀθάνατος
ἵνα πάντως με—ζωώσῃς τὸν θνητόν.

71

Εὐσπλαγχνίᾳ ἄκρᾳ—κατελθὼν ὑπὸ γῆν
τὰ βασίλεια τοῦ ᾅ—δου συνέτριψας
τοὺς δεσμίους λυ—τρωσάμενος ἡμᾶς.

72

Ἐξοδίους ὕμνους—νῦν συμφώνως, πιστοί,
τῷ δεσπότῃ μυστικῶς—ἐξυφάνωμεν
τῷ θανόντι μα—κροθύμως δι' ἡμᾶς.

73

Μεγαλύνομέν σε—ζωοδότα Χριστέ,
καὶ τιμῶμέν σου τὰ πά—θη τὰ τίμια
καὶ τὴν ἔνδοξον—δοξάζομεν ταφήν [1].

74

Ἀνυμνοῦντες, Λόγε—προσκυνοῦμεν τὴν σὴν
ἐπὶ γῆς ἐξ οὐρανοῦ—συγκατάβασιν
καὶ τὰ πάθη με—γαλύνομεν τὰ σά.

75

Ἡσαΐας πάλαι—μυστικῶς προειδὼς
τὸ μυστήριον τοῦ πά—θους σου, δέσποτα,
προϋπέγραψε—τρανότερον ἡμῖν.

76

Τῶν ἀγγέλων πᾶσα—κατεπλάγη πληθὺς
καὶ ὁ ἥλιος ἀκτῖ—νας συνέστειλε
τὸ μακρόθυμον—θαυμάζοντες τὸ σόν.

---

1) Τοῦτο εὕρηται καὶ εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν συλλογὴν ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη ὡς πρώτη στροφή.

77

Προσκυνοῦμεν πάθη—τὰ σεπτά σου, Χριστέ,
καὶ ταφήν σου τὴν θεό—σωμον σήμερον
δι' ἧς ἔσχομεν—τὴν λύσιν τῶν παθῶν.

78

Ὑπὸ γῆν ἐγκρύπτῃ—τὸ ἀνέσπερον φῶς
ἵνα τοῖς ἐν σκό—τει καθεύδουσιν
ἐπιλάμψῃς τὴν- ἀνάστασιν, Χριστέ.

79

Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ—δι' ἐμὲ τὸν θνητὸν
ὁ δεσπότης ὁ ἐμὸς—ἐπὶ θάνατον
ἵνα λύσῃ με—θανάτου τῶν δεσμῶν.

80

Ὑπὲρ νοῦν ἡ χάρις—ὑπὲρ λόγον ἡ σὴ
δι' ἐμέ σου ἀγαθό—της, μακρόθυμε,
ἥν μοι χάριν ἐ—χαρίσω ὡς Θεός.

81

Ὡς ἀρνίον, Λόγε—ἠκολούθεις σιγῶν
καὶ ὡς ἄκακος ἀμνὸς—τοῖς ἀπάγουσιν
ὢ ἀπείρου ἀ—γαθότητος τῆς σῆς!

82

Τῷ δεσπότῃ πάντων—ποῖος ὕμνος βροτῶν
κατ' ἀξίαν ἐξαρκέ—σει πρὸς αἴνεσιν
ὃν καὶ νόες οὐκ—ἰσχύουσιν ὑμνεῖν.

83

Ἀναπίπτεις, Λόγε—ὥσπερ λέων ἐν γῇ
καὶ τὸν θάνατον ὑπνοῖς—τὸν φυσίζωον
ἀλλὰ δεῖξον καὶ—τὴν ἔγερσιν ἡμῖν.

84

Ἐν καινῷ μνημείῳ—Ἰωσὴφ ὁ σεμνὸς

κατακρύπτει σε τὸν ἄ—δυτον ἥλιον
ὅπως λάμψῃς τοῖς—ἐν ᾅδῃ τὴν ζωήν.

85

Φοβερὸν τὸ θαῦμα—φρίκης γέμον πολλῆς
ὑπὸ γῆν οἷα νεκρὸς—κατατίθεται
ὁ τοῖς πᾶσι χο—ρηγῶν τὸ ζῆν βροτοῖς.

86

Ἀπὸ γῆς με, σῶτερ, τὴν ἀρχὴν πλαστουργεῖς
καὶ εἰς γῆν με παραβάν—τα ἀπέστρεψας
ὑπὸ γῆν δὲ σὺ—κρυβεὶς ζωοποιεῖς.

87

Ἐπὶ ξύλου φεῦ μοι!—οἱ πικροὶ δικασταὶ
παρανόμως σε προσή—λωσαν τρώσαντες
ὡς κακούργου τὴν—ἁγίαν σου πλευράν.

88

Οὐρανός σοι θρόνος—ὑποπόδιον γῆ
ποῖον δέ σοι οὗτοι νῦν—ᾠκοδόμησαν
οἶκον, σῶτερ, ὁ—ἀγνώμων Ἰσραήλ.

89

Ὡς μυρίων φόνων—τὸν ἀνεύθυνον σέ
λογισάμενοι κακῶς—ὡς ὑπαίτιον
οἱ ἀχάριστοι—σταυροῦσί σε γυμνόν.

90

Τὴν ἀπόρρητόν σου—καὶ φρικτήν, λυτρωτά,
συγκατάβασιν μὴ φέ—ρων ὁ ἥλιος
κατεκάμμυσε—τὸν λύχνον ὀφθαλμόν.

91

Τὴν ζωὴν ὁ δούς μοι—νῦν θνητὸς δι' ἐμὲ
ἐν τῷ μνήματι ἑκὼν—κατακείμενος
μεγαλύνω ἀ—γαθότητα τὴν σήν.

92

Τὸ παντὸς φρικῶδες—φρικωδέστατον νῦν
ἐννοήσαντες δεσπό—του μυστήριον
τὰς ψυχὰς φρίκης--πλησθῶμεν καὶ αὐτοί.

93

Ἀνυμνῶ σου, Λόγε—τὸ φρικτὸν τῆς ταφῆς
μεγαλύνω σου τὸ πά—θος τὸ ἄχραντον
καὶ δοξάζω τὸ—μακρόθυμον τὸ σόν.

94

Θαυμαστά σου πάντα—φοβερὰ καὶ φρικτὰ
θαυμαστότερον τὸ πά—θος σου, δέσποτα,
ὃ ὑπέστης δι'—ἐμὲ τὸν γηγενῆ.

95

Ἐπὶ ξύλου, σῶτερ—ἡπλωμένον νεκρὸν
κατετρύχετο πικρῶς—θεωροῦσά σε
ἡ ἀσπόρως σε—τεκοῦσα Μαριάμ.

96

Οἴμοι, τέκνον! κράζει—ποιητὰ τοῦ παντὸς
τί τὸ ξένον καὶ παρά—δοξον θέαμα
ὅπερ πάσχεις μα—κροθύμως ὡς Θεός.

97

Ἐπ' ἐμὲ διήκει—ἡ ρομφαία ἡ σὴ
καὶ τῶν ἥλων αἱ ἀκμαὶ—ἐκτιτρώσκουσι
ἀλλὰ δός μοι καὶ—τὴν ἴασιν ταχύ.

98

Πῶς ὑποίσω, Λόγε—τὸν ἐν σοὶ χωρισμόν;
ὢ μυστήριον φρικτὸν—καὶ παράδοξον!
συνθρηνεῖτέ μοι—τὸ πάθος οὐρανοί.

99

Ἀνωδύνως, τέκνον—σὲ τεκοῦσα ἐγὼ

ὀδυνῶμαι νῦν ὁρῶ—σα κατάκριτον
ἐπὶ ξύλου προσ—ηλούμενον γυμνόν.

100

Τῆς ἐμῆς καρδίας—τὸ γλυκύτατον φῶς
τῷ θανάτῳ συναπέ—σβη πικρότατα
συνθρηνεῖτέ μοι—τὸ πάθος οἱ πιστοί.

101

Μυροφόροι θρῆνον—σὺν ἐμοὶ ἱερὸν
τῷ δεσπότῃ ἐπιτά—φιον ᾄσατε
ὡς γὰρ ἥλιος—ἐκρύβη ὑπὸ γῆν.

102

Ἡ ρομφαία φεῦ μοι!—τῆς πικρᾶς σου σφαγῆς
τὴν καρδίαν μου διέρ—χεται, ἄναρχε,
ὢ καινότατον—μυστήριον, υἱέ!

103

Ὁ ὡραῖος κάλλει—παρὰ πάντας βροτοὺς
ἄπνους μοι ὁρᾶ—σαι καὶ ἄμορφος
ὢ ἀφάτου ἀ—γαθότητος τῆς σῆς!

104

Τὸν σταυρόν, τὴν λόγχην—καὶ τὸν σπόγγον νυνὶ
προσκυνοῦμεν σὺν χαρᾷ—ἀνεξίκακε,
δι' ὧν εὕρομεν—ὡς προῖκα τὴν χαράν.

105

Τὴν χαράν, τὸ πένθος—ὁ δὲ θάνατος νῦν
τοῦ δεσπότου τὴν ζωὴν—μοι χαρίζεται
ὢ ἀπείρου ἀ—γαθότητος αὐτοῦ!

106

Ὡς βροτὸς ἐν τάφῳ—κατακρύπτῃ, σωτήρ,
καὶ ὁ ᾅδης ὑπὸ φρί—κης συνέχεται
σοῦ μὴ φέρων τῆς—θεότητος ἰσχύν.

107

Φάτνην πρώην γῆ σοι - γεννηθέντι, Χριστέ,
καὶ νυνὶ θανατωθέν—τι σου, δέσποτα,
βραχὺν τάφον εἰς - ξενίαν χορηγεῖ.

108

Ὡς θνητὸς ὑπνώττεις—καὶ τὸν τάφον οἰκεῖς
ἀλλ' ὡς ἄναξ οὐρανοῦ—τὰ βασίλεια
ᾅδου θλάττεις ἀ—νιστῶν τοὺς γηγενεῖς.

109

Ἡ ἁγνῶς τεκοῦσα—σέ, Χριστέ, ὡς θνητὸν
ἐν μνημείῳ κατακεί—μενον βλέπουσα
κατεπίμπρατο—τὰ σπλάγχνα μητρικῶς.

110

Βασιλεὺς ἁπάντων—ὥσπερ λέων ὑπνοῖς
καὶ δαιμόνων πᾶσα φά—λαγξ πεφόβηται
ἀναστάσεως—σκοπούντων ἐρυγήν.

111

Ὡς νεκρὸς ἐν τάφῳ—ὡς Θεὸς σὺν πατρὶ
καὶ ἐν ᾅδου ὡς δεσπό—της τῆς κτίσεως
τοὺς δεσμίους ἀ—πολύων τῆς φθορᾶς.

112

Ἀπορίᾳ πάσῃ—καὶ χαρᾷ συσχεθεὶς
ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ—ἀνεβόα σοι
ποίοις ᾄσμασιν—ὑμνήσω σε, Χριστέ.

113

Ὡς νεκρὸν πενθήσω—τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν
ἀλλ' αἰδοῦμαι τὸ φρικτὸν—τῆς θεότητος
ὅθεν μέλψω ὡς—υἱὸν τοῦτον Θεοῦ.

114

Ὢ δεσπότου γνώμης—ὢ χρηστότητος νῦν!

δι' ἡμᾶς τοὺς κατακρί—τους ἀνέχεται
ὁ μακρόθυμος—τὴν ἄδικον σφαγήν.

115

Ὢ καινῶν θαυμάτων!—ὢ φρικτῆς ἀνοχῆς!
ὁ δεσπότης γὰρ ἐμὸς—ὡς κατάκριτος
νῦν παρίσταται—Πιλάτῳ σταυρικῶς.

116

Ἀνυμνοῦμεν, Λόγε—τὴν πολλὴν ἀνοχὴν
προσκυνοῦμέν σου τὴν ἄ—κραν συμπάθειαν
ἣν ἀρρήτως ἐ—πεδείξω δι' ἡμᾶς.

Τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ τὰ τοῦ Λαυριωτικοῦ κώδ. Η 199

117

Κατὰ σάρκα θνήσκεις—ὁ θεότητι ζῶν
ὅπως σῶμα τὸ θνητὸν—ἀφαρπάσῃς μου
καὶ πρὸς δόξαν ἀ—ναγάγῃς με τὴν πρίν.

118

Ὁ παμφάγος φάρυγξ—νῦν οὐκ ἔσχεν οὐδὲν
οὓς γὰρ οὗτος καὶ τὸ πρὶν—καταπέπωκεν
πάντας αὖθις ἐ—ξεμεῖ τοὺς γηγενεῖς.

119

Ἡ τοσαύτη πόθεν—συγκατάβασις σοῦ;
τίνος χάριν ὁ ἀθά—νατος θάνατον
ὥσπερ ἄνθρωπος—ὑπέστης ὁ Θεός;

120

Βασιλεὺς ὑπνώττει—καὶ σιγᾷ πᾶσα γῆ
ἀλλ' ὁ ᾅδης γρηγορῶν—ἐκταράττεται
ἐπειγόμενος—ἐμέσαι τὸν Ἀδάμ.

121

Μεγαλύνομέν σε—βασιλεῦ οὐρανοῦ,

τὸν εἰς ᾅδου κατελθόν—τα βασίλεια
πρὸς ἀνεύρεσιν—τῆς θείας σου δραχμῆς.

122

Ὡς ἀμνὸς ἐτύθης—ὑπὲρ γένους βροτῶν
δι' ἡμᾶς βροτὸς γενό—μενος, δέσποτα,
νομικὴ ὡς προ—ετύπου σε σκιά.

123

Ὁ κριτὴς εἰς κρίσιν—προαχθεὶς ὡς κριτὸς
κατακρίσεως ἡμᾶς—ἠλευθέρωσε
τοὺς θνητοὺς ἀθα—νασίας ἀξιῶν.

124

Τὴν πλευρὰν τῇ λόγχῃ—κεντηθεὶς ἐν σταυρῷ
παλαιᾶς τε καὶ καινῆς—ἡμῖν ἔβλυσας
διαθήκης τοὺς—κρουνοὺς ὁ λυτρωτής.

125

Ἐπαξίως, ἄναξ—οὐρανοῦ τε καὶ γῆς,
μεγαλύναι σου τὰ πά—θη οὐ δύναται
νοῦς τε ἅπας τῶν—ἀγγέλων καὶ βροτῶν.

126

Ὢ προσβλέπειν σθένος—οὐδ' ἀγγέλοις ἐστὶ
πῶς βροτοὶ νεκρὸν ἐν ξύ—λῳ θεάσονται
καὶ τὸ ξένον ἡ—τεκοῦσά σε ἁγνή.

Οὗτος εἶναι ὁ εἷς τύπος τοῦ ᾄσματος, ὁ ἀρχικὸς ἴσως καὶ ἀνταποκρινόμενος εἰς τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέτρον τοῦ ἀγνώστου ἡμῖν ὕμνου, τὸν ὁποῖον μετρικῶς ἠκολούθησεν ὁ ποιητής. Πάντως αἱ στροφαὶ τοῦ ὕμνου ἦσαν ἑξάστιχοι· ἀμφιβολίαν ἔχω ἂν ὁ πέμπτος στίχος ἦτο πεντασύλλαβος καὶ ὁ ἕκτος ἑξασύλλαβος ἢ ὁ πέμπτος τετρασύλλαβος καὶ ὁ ἕκτος ἑπτασύλλαβος ἢ καὶ τὰ δύο ὁμοῦ χάριν ρυθμικῆς ποικιλίας. Ἡ ἀπορία θὰ λυθῇ, ὁπόταν εὑρεθῇ ὁ πρῶτος ὕμνος, ἐπὶ τῇ μετρικῇ βάσει

τοῦ ὁποίου ἐφιλοτεχνήθησαν τὰ τῆς α' στάσεως Μεγαλυνάρια. Τὸ μέτρον εὐοδοῦται καλύτερον, ἐὰν δεχθῶμεν τὸν πέμπτον στίχον τετρασύλλαβον καὶ χωρίσωμεν οὕτω: καὶ τὸ ξένον—ἡ τεκοῦσά σε ἀγνή.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον ἐποιήθησαν καὶ τὰ ἄγνωστα εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου Μεγαλυνάρια τὰ περικλειόμενα εἰς τὸν Λαυριωτικὸν κώδ. (τοῦ ιϐ' αἰῶνος) Γ 11 φ. 182.

Ἀποστόλων δῆμος
ἐκ περάτων ἐλθὼν
ἐκτελέσαι ἐν Σιὼν
σοὶ ἐπέστησαν
τὴν κηδείαν τὴν
σεπτήν σου, ἀγαθή.

Εἴκοσι δύο ἐν ὅλῳ στροφαὶ κατ' ᾆδ τὸν αὐτὸν ἀποσώζουσαι ρυθμὸν καὶ τὸ αὐτὸ μέτρον.

Ἕτερα 32 Μεγαλυνάρια εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ Λαυριωτικῷ κώδ. Θ 59 φ. 8 ποίημα τοῦ ἱερέως Βασιλείου ἀκολουθοῦσι τὸν αὐτὸν τύπον οὕτω:

Μεγαλύνομέν σε
τὴν μητέρα Θεοῦ
καὶ τιμῶμεν τὴν σεπτήν
σου μετάστασιν
μεταστήσασαν
βροτοὺς εἰς οὐρανούς [1].

---

1) Ἐν τῷ Λαυριωτικῷ κώδ. Γ 7 φ. 136 (τοῦ ιϐ' αἰῶνος) μεταξὺ τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ ἁγίου Νικολάου εὕρηται καὶ μία στροφὴ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου μικρὸν παραλλάσσουσα τῆς ἀνωτέρω τοῦ Βασιλείου, ἔχουσα οὕτω:

«Μεγαλύνομέν σε
τὴν μητέρα Χριστοῦ
καὶ τιμῶμέν σου

Κατὰ τὸν ἴδιον τύπον ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ρόδου Νείλου τοῦ Διασπωρινοῦ (περὶ τὰ μέσα τοῦ ιδ' αἰῶνος) καὶ τὰ ἐν τῷ Ἰβηριτικῷ κώδ. 412 κείμενα Μεγαλυνάρια εἰς τὸν ἐπιτάφιον θρῆνον, ἐξ ὧν τινα κατ' ἐκλογήν, ὡς εἶπον, ἐδημοσίευσεν ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» ὁ Ἰβηρίτης Ἰωακείμ.

Τὸ λαλεῖν ἀλάλοις
τὸ βαδίζειν χωλοῖς
πῶς ὁ πρώην χορηγῶν
ἄρτι γέγονας
ἄπνους, ἄφωνος,
ἀκίνητος νεκρός.

Ἀλλ' εἰς τὰ τροπάρια ταῦτα ἐπῆλθε μετάπτωσις ρυθμοῦ· ὁ ποιητὴς ἐν γνώσει, ἵνα λύσῃ τὴν μονοτονίαν τῶν στροφῶν, μετέβαλε σκοπίμως τὸν ρυθμὸν εἰς τοὺς δύο τελευταίους στίχους διὰ τῆς προσθήκης μιᾶς συλλαβῆς, ὡς ἐποίησε καὶ ὁ πατριάρχης Γερμανὸς εἰς τὰ Ἀνακρεόντεια αὐτοῦ ᾄσματα καὶ ἄλλοι ποιηταὶ Ἀνακρεοντείων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, χωρὶς νὰ διαταραχθῇ ἡ ἁρμονία τῶν στροφῶν. Ἡ προσθήκη συλλαβῆς εἰς τοὺς τελευταίους στίχους τῶν στροφικῶν ᾀσμάτων ἦτο κανών. Καὶ ὁ κανὼν οὗτος ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰς δύο ἄλλας στάσεις τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ ἐπιταφίου. Ἡ συνήθης δηλονότι στροφὴ

τὴν μετάστασιν
καὶ τὴν ἔνδοξον
δοξάζοντες ταφήν».

Ἡ παρουσία τῆς στροφῆς ταύτης εἰς κώδ. τοῦ ιβ' αἰῶνος μαρτυρεῖ, ὅτι λίαν ἐνωρὶς ἐποιήθησαν Μεγαλυνάρια καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον, ὡς καὶ εἰς ἄλλους ἁγίους κατὰ τὸν τύπον τοῦ Μ. Σαββάτου, ὅπερ καθιστᾷ ἀδιαφιλονείκητον τὴν γνώμην, ὅτι ἡ γένεσις τῶν Μεγαλυναρίων τὴν ἀρχὴν ἔχει εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἁλώσεως χρόνους.

Οὐχ ὡς πρώην ᾅδης
νῦν δεσπόζει ψυχῶν·
κατηργήθη γάρ, σωτήρ
μου, τῷ κράτει σου
τοῦ δεσπόζοντος
θανάτου καὶ ζωῆς

διὰ τῆς προσθήκης συλλαβῆς εἰς τοὺς δύο τελευταίους στίχους προσέλαβε τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν ἔχουσι τὰ ἐν τῷ Λαυριωτικῷ κώδικι Η 199 φερόμενα.

127

Ἡ ζωὴ πῶς θνήσκεις—ὁ Θεὸς ὡς βροτὸς
πάντως διὰ ἔ—λεος ἄφατον
θέλων ἀναπλάσαι
ἐμὲ τὸν συντριβέντα

128

Μακαρίζω χεῖρας—τὰς σεπτὰς Ἰωσὴφ
αἵ σου τὸ πανά—γιον ἔψαυσαν
σῶμα τοῦ Κυρίου
τὸ τοὺς νεκροὺς ζωῶσαν.

129

Σοῦ τὰ πάθη, σῶτερ—τὰ σεπτὰ καὶ φρικτὰ
οὔτε νοῦς ἀγγέ—λων οὐ βρότειος
ὅλως κατ' ἀξίαν
δυνήσεται ὑμνῆσαι.

130

Βασιλεῖς σοὺς δούλους—εὐσεβεῖς καὶ χρηστοὺς
διαφύλαττε, παντά—νασσα δέσποινα,
πάντων ἀνωτέρους
γενέσθαι τῶν κινδύνων.

131

Τὸν ναόν σου τόν δε—καὶ μονὴν αὐτὴν σὴν
διαφύλαττε, Παρθέ—νε, ἀπήμονα
βλάβης ἐκ παντοίας
τῶν πονηρῶν δαιμόνων.

Εἰς τὰ τοιαῦτα *ἀλλάγματα*, ὅπως εἴδομεν ἀνωτέρω, ἐπήρχετο καὶ τοῦ ἤχου μετάπτωσις· πολὺ δὲ πιθανὸν ἀπὸ τοῦ πλ. α' νὰ μετέστησαν εἰς γ', ἀφοῦ ρυθμικῶς οἱ δύο τελευταῖοι τῶν στροφῶν τούτων στίχοι εἶναι ὅμοιοι πρὸς τοὺς τῆς γ' στάσεως (αἱ γενεαὶ πᾶσαι)

ὕμνον τῇ ταφῇ σου
προσφέρουσι, Χριστέ μου.

—

Θέλων ἀναπλάσαι
ἐμὲ τὸν συντριβέντα.

—

Σῶμα τοῦ Κυρίου
τὸ τοὺς νεκροὺς ζωῶσαν κλπ.

('Ακολουθεῖ.)

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Πλὴν τῶν δύο ἀνωτέρω τύπων εἰς τὰ τῆς α' στάσεως ᾄσματα διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ρυθμικῆς ποικιλίας εἰσεχώρησε καὶ τρίτος μετρικῶς διάφορος εἰς τὸν πρῶτον στίχον. Τὰ τοῦ τρίτου τούτου τύπου ᾄσματα συλλαβικῶς μὲν εἶναι ἴσα πρὸς τὰ τοῦ πρώτου τύπου, ἀλλ' ὁ πρῶτος στίχος ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἀναπαίστων καὶ ἀφομοιοῦται πρὸς τὸν δεύτερον. Τοῦ τύπου τούτου στροφαὶ εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι καὶ εἰς τὸ ποίημα Νείλου τοῦ Ρόδου καὶ εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν συλλογὴν ὑπὸ τοῦ Παντελάκη καὶ εἰς τὰ ἔντυπα Τριῴδια:

Ποῦ τὸ κάλλος υἱὲ
τὸ ἐμοὶ ποθεινὸν . . . (Νείλου)

—

Τῆς Τριάδος ὁ εἷς
ἐν σαρκὶ δι' ἡμᾶς . . .

—

Ἀλαζὼν Ἰσραὴλ
μιαιοφόνε λαὲ . . .

—

Φθονουργὲ φονουργὲ
καὶ ἀλάστωρ λαὲ . . .

—

Δεῦρο δὴ μιαρὲ
φονευτὰ μαθητὰ . . .

*) Ἴδε Τεῦχος Ζ' 1937, σελ. 337.

Εἰ φιλόπτωχος εἶ
τί τὸ μύρον λυπῇ . . .

—

Ὡς ἐκ κρήνης μιᾶς
τὸν διπλοῦν ποταμὸν . . .

—

Αὐλισθήσεται μὲν
τὸ ἑσπέρας κλαυθμὸς . . .

(Παντελάκη, ἀριθ. 31).

—

Ἐπὶ ξύλου χθὲς μὲν
ἐν τῷ τάφῳ δὲ νῦν . . .

(Παντελάκη, ἀριθ. 32).

—

Φοβερὲ βασιλεῦ
ποιητὰ καὶ κριτὰ . . .

(Τὰ τρία τελευταῖα καὶ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Παρισινοῦ Κώδ. 3041).

Αἱ τοῦ τύπου τούτου στροφαὶ ἐθεωρήθησαν ὑπό τε τοῦ Παγκρατίου καὶ τοῦ Παντελάκη νοσηραὶ τονικῶς καὶ ὑπέστησαν τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας των· διὰ στραγγαλισμοῦ βιαίου καὶ ἀνηλεοῦς προσηρμόσθησαν εἰς τὸν πρῶτον τύπον ἀπολέσασαι τὴν ὡραίαν αὐτῶν μορφήν· τὸ «ἀλαζὼν Ἰσραὴλ» μετεμορφώθη εἰς «ἀλαζὼν Ἰούδα», τὸ «φθονουργὲ φονουργὲ» εἰς «φθονουργὲ πανοῦργε», τὸ «ὁ κριτὴς ὡς κριτὸς» εἰς «ὁ κριτὴς ἐν κρίσει» κλπ.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὁ τύπος οὗτος φαίνεται νοσηρός, πάλιν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸν θίξωμεν· διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι τὰ ποιήματα ταῦτα ψάλλονται καὶ ὅτι τὰ τονικὰ μέτρα ὑπόκεινται εἰς τὴν θέλησιν τοῦ μελοποιοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ ποιητοῦ· ὁ μουσικὸς τονίζει τὰ ποιήματα ὅπως θέλει καὶ δύνανται νὰ ψαλῶσι ταῦτα καὶ λελυμένα εἰς ἕνα ρυθμὸν καὶ

συνημμένα εἰς ἄλλον ρυθμόν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ εἰς μικτόν. Ὥστε τὰ μετρικῶς καὶ τονικῶς ἡμαρτημένα ποιήματα ἀποκαθίστανται ἄρτια καὶ ὑγιᾶ διὰ τῆς μουσικῆς, ἡ ὁποία καὶ τὸν ρυθμὸν θεραπεύει καὶ τὸ μέτρον ἐλεεῖ. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ παρατηρουμένη τονικὴ καὶ μετρικὴ ἀνωμαλία εἰς ἑκατοντάδας ᾀσμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ εἰς ποιήματα τῶν μεγάλων ποιητῶν. Καὶ ὡς παράδειγμα ἔστω ὁ Κανὼν τοῦ Δαμασκηνοῦ κατὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ δ' ἤχου, εἰς τὸν ὁποῖον οὔτε τὸ ἰσοσύλλαβον τηρεῖται οὔτε ὁ τονισμός. Τὰ κατὰ τοὺς Εἱρμοὺς τοῦ Κανόνος τούτου πλεκόμενα Τροπάρια ἀποκλίνουσι τῶν Εἱρμῶν οὕτως:

Ὁ Εἱρμὸς

Ἀνοίξω τὸ στόμα μου
καὶ πληρωθήσεται Πνεύματος
καὶ λόγον ἐρεύξομαι
τῇ βασιλίδι μητρὶ . . .

Ὁ δ' τοῦ Εἱρμοῦ στίχος ἑπτασύλλαβος, εἰς τὰ ἐπακολουθοῦντα ὅμως καὶ κατὰ τὸν Εἱρμὸν συντεταγμένα Τροπάρια ἑξασύλλαβος.

Νεκρῶν ἐξανάστασις
διὰ σταυρώσεως γέγονε
ἰσχὺρ γὰρ ἀφήρηται
τῆς θανατώσεως . . .

Ὁ δ' στίχος ἑξασύλλαβος· ὁμοίως καὶ εἰς τὰ ἐπακολουθοῦντα Τροπάρια.

Ὡραῖος ὑπέρτερος
τῶν οὐρανίων δυνάμεων
ὁ θεῖός σου γέγονε
οἶκος ὁ ἔμψυχος . . .

Παρομοία ἀνωμαλία καὶ εἰς τὸν Εἱρμὸν καὶ τὰ Τροπάρια τῆς ε' ᾠδῆς.

'Εξέστη τὰ σύμπαντα
ἐπὶ τῇ θείᾳ δόξῃ σου·
σὺ γὰρ ἀπειρόγαμε Παρθένε
ἔσχες ἐν μήτρᾳ
τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν . . .

Ὁ ε' στίχος ἑπτασύλλαβος· ἀλλ' εἰς τὰ κατὰ τὸν Εἱρμὸν Τροπάρια ἑξασύλλαβος.

Λυθέντα φιλάνθρωπε
σοῦ τὸν ναὸν τοῦ σώματος
τάφος μερισάμενος καὶ ᾅδης
ἄκοντες ἄμφω
δίκας εἰσπράττονται . . .

Καὶ ἐνῷ τὰ παρατεθέντα Τροπάρια φαίνονται χωλαίνοντα συλλαβικῶς, τὰ ἑπόμενα παρίστανται τονικῶς ἀκατάστατα.

Τὴν ἀνεξιχνίαστον θείαν βουλήν.

Ὁ τονισμὸς τῆς πρώτης λέξεως εἰς τὴν πέμπτην συλλαβήν, εἰς τὸ ἀμέσως ὅμως ἑπόμενον Τροπάριον

Νενομοθετημένος ὢν Ἰσραὴλ

εἰς τὴν ἕκτην συλλαβήν.

Τί λοιπὸν θὰ διορθώσωμεν τὸν Δαμασκηνόν; Θὰ διαπράξωμεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διέπραξεν ὁ κ. Παντελάκης, διορθώσας κατ' αὐθαίρετον καὶ μὴ ἐπιτρεπόμενον τρόπον τοὺς στίχους καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Θεοτοκαρίου καὶ Εἱρμολογίου μου, χωρὶς νὰ συμβουλευθῇ κώδικας, ὡσεὶ νὰ μὴ ἐγνώριζον ἐγώ, ὁ χιλιάδας ἀναλύσας στίχους, ποῦ οὗτοι χωλαίνουσιν; Ἀλλ' ἐσεβάσθην τοὺς κώδικας καὶ δὲν ἐτόλμησα ἀπ' ἐμαυτοῦ νὰ προσθέσω ἢ ἀφαιρέσω ἢ μεταβάλω τι, ἵνα μὴ ἐπαυξήσω τὴν σύγχυσιν. Θὰ προσέφερε πραγματικὴν συμβολὴν εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου, ἂν συνεβουλεύετο μόνον τοὺς κώδικας καὶ οὐχὶ τοὺς μετρικοὺς κανόνας, οἱ ὁποῖοι δὲν τηροῦνται αὐστηρῶς. Τὰ φαινόμενα νοσηρὰ ὑγιαίνει καὶ θεραπεύει ἡ μου-

σική. Ἐὰν δὲ θελήσωμεν διὰ τῆς ξηρᾶς μετρικῆς νὰ ὑποβάλωμεν ὑπὸ ἕνα κανόνα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα, ἐλάχιστα θὰ μένωσιν ὄρθια. Ὅσοι ἐπεχείρησαν διὰ τῶν ἰδίων γνώσεων νὰ θεραπεύωσι τὰ δῆθεν νοσηρὰ τῶν ᾀσμάτων, ἐξηφάνισαν τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν μορφὴν καὶ τὸ κάλλος. Τὸ δὲ θλιβερώτερον, ὅτι δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς ἀφαιρέσεις καὶ προσθήκας πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ρυθμοῦ, ἀλλ' ἐπροχώρησαν πέραν τούτου καὶ διέφθειραν ὡραιότατα κλασικὰ ᾄσματα, μετασχηματίσαντες αὐτὰ αὐθαιρέτως, χωρὶς νὰ σεβασθῶσιν οὔτε τὸν ἀρχικὸν τοῦ ποιήματος ρυθμὸν οὔτε τὸ μέτρον. Καὶ ἔχομεν τρανὸν παράδειγμα τὸ κατὰ τὸν Ὄρθρον τοῦ Μ. Σαββάτου ψαλλόμενον Κάθισμα «Σινδόνι καθαρᾷ καὶ ἀρώμασι θείοις», τὸ ὁποῖον ἀπὸ Κοντακίου περιέπεσεν εἰς θέσιν Καθίσματος. Ὡς Κοντάκιον διατηρηθὲν ἀλώβητον ἐν τῷ Παρισινῷ κώδ. 244 φ. 131 ἦτο πεποιημένον πρὸς τὸ αὐτόμελον τοῦ Ρωμανοῦ Κοντάκιον, τὸ κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀπόκρεω ψαλλόμενον. Ἡ παράθεσις τῶν δύο Κοντακίων θὰ μαρτυρήσῃ τὸ μέγεθος τῆς φθορᾶς.

Ὅταν ἔλθῃς ὁ Θεὸς	Ἐν σινδόνι καθαρᾷ
ἐπὶ γῆς μετὰ δόξης	καὶ ἀρώμασι θείοις
καὶ τρέμουσι τὰ σύμπαντα	τὸ σῶμά σου τὸ ἅγιον
ποταμὸς δὲ τοῦ πυρὸς	ἐξαιτήσας Ἰωσὴφ
πρὸ τοῦ βήματος ἕλκῃ	τῷ Πιλάτῳ σμυρνίζει
καὶ βίβλοι ἀνοίγονται	καὶ τάφῳ κατατίθεται
καὶ τὰ κρυπτὰ δημοσιεύονται	τῷ ἑαυτοῦ ὁ παναοίδιμος
τότε ῥῦσαί με	ὅθεν ὄρθριαι
ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ ἀσβέστου	αἱ μυροφόροι γυναῖκες
καὶ ἀξίωσον	ἀνεβόων σοι
ἐκ δεξιῶν σού με στῆναι	δεῖξον ἡμῖν, ὡς προεῖπας,
κριτὰ δικαιότατε.	Χριστὲ τὴν ἀνάστασιν.

Ἄλλοι τολμηρότεροι, ἀλλὰ καὶ ἀμαθέστεροι, ἐπέφερον οὐσιώδεις μεταβολὰς καὶ φθορὰς εἰς τὰ ποιήματα, διότι ἡ κατα-

νόησις αὐτῶν δὲν ἦτο εὐχερής. Τοιοῦτοι πλεῖστοι ὅσοι μαργαρῖται ἐγκλείονται εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία καὶ ἐκ τούτων ἀνασύρω ἕνα, τὸ εἰς τὸν προφήτην Ζαχαρίαν Κοντάκιον, τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τοὺς κώδικας ἔχει οὕτω:

Ὁ προφήτης σήμερον—καὶ ἱερεὺς τοῦ ὑψίστου—Ζαχαρίας πρόκειται—ὁ τοῦ Προδρόμου γενέτης—τράπεζα προφητείας—πιστοὺς ἐκτρέφων—πόμα τε δικαιοσύνης—πᾶσι κορέσας—διὰ τοῦτο τελειοῦται—ὡς μύστης θεῖος—τῶν ἀπορρήτων Θεοῦ.

Εἰς δὲ τὰ ἔντυπα οὕτω:

Ὁ προφήτης σήμερον . . . Ζαχαρίας *προὔθηκεν* . . . *τράπεζαν τῆς αὐτοῦ μνήμης*, πόμα τε δικαιοσύνης *τούτοις κεράσας· διὸ τοῦτον εὐφημοῦμεν ὡς θεῖον μύστην Θεοῦ τῆς χάριτος.*

Εἰς τὸ κατάντημα τοῦτο φθάνομεν, ὅταν τολμῶμεν διὰ τῶν ἰδίων γνώσεων νὰ διορθώσωμεν τὰ ἱερὰ κείμενα, ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν κωδίκων. Ἡ μελέτη καὶ μόνη ἀρχαίων χειρογράφων θὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ θὰ ἐπανορθώσῃ τὰ ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων καὶ διορθωτῶν προξενηθέντα τραύματα. Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς Ἀναλήψεως (Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν), τὸ ὁποῖον ἀνετυπώθη πλειστάκις ἐσφαλμένον καὶ τοῦ ὁποίου ἡ γενικὴ ἀπόλυτος «βεβαιωθέντων αὐτῶν διὰ τῆς εὐλογίας» χρησιμεύει ὡς παράδειγμα γενικῆς ἀπολύτου εἰς τὰ Συντακτικὰ τῆς γλώσσης μας, εὑρίσκει τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ μορφὴν μόνον εἰς τοὺς ἀρχαίους κώδικας οὕτω: «*βεβαιωθέντας σαφῶς* διὰ τῆς εὐλογίας» (Κῶδ. 12 φ. 313β Ἐθνικῆς Βιβλ. Παρισίων). Τῶν ἐφθαρμένων καὶ ἀκρωτηριασμένων ἔργων τῆς τέχνης δέον νὰ ζητήσωμεν καὶ εὕρωμεν τὰ ἐκπεσόντα τεμάχια καὶ ἐπικολλήσωμεν αὐτὰ ἐπιδεξίως πρὸς ἀνάδειξιν τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῶν κάλλους. Ἐὰν εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης ἡ βάναυσος ἐφαρμογὴ τεμαχίων ἢ ἀφαίρεσις καὶ ἀκρωτηριασμὸς θεωρεῖται ἔγκλημα, ἡ εἰς τὰ ἱερὰ κείμενα τολμηρὰ αὕτη πρᾶξις εἶναι καὶ λέγεται ἀσέβημα.

Δέχομαι πρὸς στιγμήν, ὅτι ὁ πρῶτος τύπος τῶν Μεγαλυναρίων «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ» ὁ ἔχων κολοβὸν τὸν δεύτερον ἀνάπαιστον εἶναι ὁ τελειότερος καὶ κλασικώτερος, ἡ Ἀφροδίτη, τρόπον τινά, τῆς Μήλου. Ἀλλὰ διότι τῆς Μήλου τὸ ἀριστούργημα καὶ κολοβὸν εἶναι ἀνυπέρβλητον εἰς κάλλος, πρέπει δι' αὐτὸ νὰ συντρίψωμεν καὶ τὰς χεῖρας τῶν ἄλλων ἀρτίων καὶ λαμπρῶν ἀγαλμάτων καὶ νὰ ἐξομοιώσωμεν αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνο;

Ἀλαζὼν Ἰσραὴλ
μιαιφόνε λαὲ
τί παθὼν τὸν Βαραββᾶν
ἠλευθέρωσας
τὸν σωτῆρα δὲ
παρέδωκας σταυρῷ;

Ἰδοὺ ἄγαλμα ἄρτιον, ποίημα πλῆρες καὶ τέλειον, ρυθμικῶς ἄψογον, μετρικῶς ἀναμάρτητον, μὲ δύο ἀκεραίους ἀναπαίστους εἰς τὸν α' στίχον. Ἐπιτρέπεται νὰ συντρίψωμεν αὐτό, ἀφοῦ τοιοῦτον ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ τεχνίτου καὶ ἐπικολλήσωμεν ξένον τεμάχιον, ἀμαυροῦντες τὴν ὡραίαν του μορφήν; Ναὶ λέγει ὁ κ. Παντελάκης, διότι «ὁ α' στίχος νοσεῖ μετρικῶς εἰς τὸν πρῶτον ρυθμικὸν τόνον. Ἀποκαθίσταται ὑγιής, ἐὰν γράψωμεν αὐτὸν

Ἀλαζὼν Ἰούδα μιαιφόνε λαὲ

ἔνθα Ἰούδα λαὲ = Ἰουδαϊκὲ λαέ, Ἰουδαῖοι.»

Θεωρῶ τὰ σχόλια περιττά. Λυποῦμαι μόνον, ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη τῆς διορθώσεως τῶν ἱερῶν κειμένων ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν ἐπαυξάνουσα τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀσχημίαν καὶ ἐκθέτουσα ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς ξένους

Μεταβῶμεν ἤδη εἰς τὴν μετρικὴν καὶ ρυθμικὴν ἐξέτασιν τῶν τῆς β΄ στάσεως Μεγαλυναρίων.

Στάσις Β'

Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ β' τούτου τμήματος τῶν Μεγαλυναρίων ἐπῆλθε σφοδροτέρα καὶ τὸ ὡραῖον ποίημα ὑπέστη βανδα-

λικὴν φθοράν. Παρακολουθήσωμεν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸν ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας διορισθέντα εἰσηγητὴν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀνωμαλιῶν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων κ. Παντελάκην καὶ θὰ μάθωμεν διὰ τίνων μεθόδων, τίνων γνώσεων καὶ ἐφοδίων προβαίνει εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἀπεράντους γνώσεις, θεολογικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν μόρφωσιν ἀρτίαν, κρίσιν διαυγῆ, μελέτην πολυετῆ κωδίκων, μελέτην τῶν Τυπικῶν, γνῶσιν ἀκριβῆ τῆς μετρικῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων, τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τόσων ἄλλων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ ὁ εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ μόνην ἐπιδοθείς. Ἐὰν ἐξ ὄνυχος διακρίνωμεν τὸν λέοντα, ἐκ τῆς λαλιᾶς του ἀναγνωρίζομεν καὶ τὸν εἰσηγητήν. Ἐλάλησεν ὁ εἰσηγητὴς καὶ εἶπε:

«Τῆς δὲ δευτέρας στάσεως ἕκαστον ἐγκώμιον ἀπαρτίζει στροφὴν ἐκ 4 στίχων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος εἶναι πεντασύλλαβος μετὰ δύο εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν πέμπτην συλλαβὴν ρυθμικῶν τόνων, οἵτινες κανονικῶς συμπίπτουσι μετὰ τῶν λογικῶν τόνων. Ὁ δὲ δεύτερος εἶναι δεκασύλλαβος μετὰ δύο εἰς τὴν τρίτην καὶ τὴν ἐνάτην συλλαβὴν ρυθμικῶν τόνων συμπιπτόντων μετὰ τῶν λογικῶν, ὁ δὲ τρίτος εἶναι καὶ οὗτος δεκασύλλαβος μετὰ δύο εἰς τὴν πέμπτην καὶ τὴν ὀγδόην συλλαβὴν ρυθμικῶν τόνων συμπιπτόντων μετὰ τῶν λογικῶν, ὁ δὲ τέταρτος εἶναι ἑνδεκασύλλαβος μετὰ τριῶν εἰς τὴν τρίτην, τὴν ἑβδόμην καὶ τὴν ἑνδεκάτην συλλαβὴν ρυθμικῶν τόνων κατὰ τὸ ἑξῆς σχῆμα, ἐν ᾧ σημειοῦνται μόνον οἱ ρυθμικοὶ τόνοι:

1 —́ ◡ ◡ ◡ —́
ἄ ξι ον ἐ στὶ

2 ◡ ◡ —́ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ —́ ◡
με γα λύ νειν σε τον ζω ο δό την

3 ◡ ◡ ◡ ◡ —́ ◡ ◡ —́ ◡ ◡
τον σταυρῷ τας χειρας ἐκ τείναντα

4 ◡ ◡ —́ ◡ ◡ ◡ —́ ◡ ◡ ◡ —́
και συν τρί ψαν τα το κρά τος του εχθρου.»

Ὁ τύπος οὗτος τῆς στροφῆς τοῦ ποιήματος, τὸν ὁποῖον ὁ εἰσηγητὴς κ. Παντελάκης προβάλλει ὡς πρότυπον ρυθμοῦ καὶ μέτρου καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον διὰ προσθηκῶν καὶ μεταθέσεων λέξεων ὑποβάλλει πάσας τὰς ὀρθὰς στροφὰς τοῦ ποιήματος, εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἐσφαλμένος καὶ ρυθμικῶς καὶ μετρικῶς καὶ γλωσσικῶς. Εἶναι τύπος ἀνύπαρκτος, νόθος, ἐκ συγχύσεως ἐκ τοῦ ρυθμοῦ τῶν τελευταίων στίχων τῆς α' στάσεως προελθών.

Καὶ κατὰ τὸν νόθον καὶ νοσηρὸν τοῦτον τύπον προβαίνει εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν νομιζομένων πλημμελῶν στροφῶν οὕτω:

Ἔφριξεν ἡ γῆ
καὶ ὁ ἥλιος, σῶτερ, ἐκρύβη
σοῦ τοῦ ἀνεσπέρου φέγγους, Χριστέ,
δύναντος ἐν τάφῳ σωματικῶς.

«Οὕτως ἔχοντι — λέγει ὁ κ. Παντελάκης — ἐν ταῖς τρισὶν ἄλλαις ἐκδόσεσιν, ἤτοι τὸν μὲν γ΄ στίχον πλημμελῆ εἰς τὸν δεύτερον ρυθμικὸν τόνον, τὸν δὲ δ' καὶ κολοβὸν κατὰ συλλαβὴν καὶ πλημμελῆ εἰς τοὺς δύο πρώτους ρυθμικοὺς τόνους, ἐν τῇ τοῦ Παγκρατίου (ἐκδόσει) ἔχει κατὰ πάντα ὀρθῶς τὸ ἐγκώμιον τοὺς στίχους τούτους οὕτω φερούσῃ:

Σοῦ τοῦ ἀνεσπέρου *φωτός*, *Χριστέ*,
ἐν τῷ τάφῳ δύντος νῦν σωματικῶς.»

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὅλαι αἱ ὑγιεῖς καὶ ὀρθαὶ καὶ ἄρτιαι στροφαὶ τοῦ ποιήματος ὑπέστησαν κακώσεις καὶ φθοράς. Ἐθεωρήθησαν πλημμελεῖς, διότι τοιαῦται ἐχαρακτηρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Παγκρατίου, οὗτινος ἡ ἔκδοσις ἔτυχε τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἐγκρίσεως, καὶ ὁ κ. Παντελάκης πλειοδοτῶν ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ τοῦ Παγκρατίου ἔκδοσις «καθόλου εἰπεῖν μετρικῶς εἶναι ἄμεμπτος».

Ἀλλ' ὢ τοῦ παραδόξου θαύματος! Ἐνῷ τοιαῦτα λέγει καὶ διαπράττει εἰς τὸ δημοσιευθὲν ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» πρῶτον μέρος τῆς μελέτης του, εἰς τὸ δεύτερον μέρος, λησμονήσας ὅσα εἶπε, γράφει· «ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲ τοῦτο εἶναι βέβαιον, ὅτι ἐκ

τῶν μέχρι τῆς σήμερον γνωστῶν ᾀσμάτων τούτων καὶ εἰς γλῶσσαν καὶ εἰς μέτρον καὶ εἰς περιεχόμενον τὴν *πρώτην θέσιν κατέχουσι τὰ τοῦ Ἰγνατίου* (Μεγαλυνάρια), τὴν δευτέραν τὰ τοῦ Παγκρατίου, τὴν τρίτην τὰ τῆς Ῥώμης καὶ τὴν τελευταίαν τὰ τῆς Βενετίας» (Θεολογία, σ. 328).

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν στροφῶν τοῦ Ἰγνατίου (;), αἱ ὁποῖαι μετρικῶς καὶ γλωσσικῶς κατέχουσι τὴν πρώτην θέσιν, ὡς λέγει ὁ εἰσηγητής, εὑρίσκονται καὶ αἱ στροφαὶ αἱ θεωρηθεῖσαι πλημμελεῖς, κολοβαί, νοσηραὶ καὶ ἀδόκιμοι καὶ ὑπέστησαν τὰς ἀηδεῖς μεταβολὰς καὶ διαστροφάς. Εἰς τὴν δημοσιευομένην ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» συλλογὴν τοῦ Ἰγνατίου ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 60 τὸ πλημμελὲς χαρακτηρισθὲν καὶ κολοβὸν καὶ νοσηρὸν ᾆσμα φέρεται τέλειον μετρικῶς, ἄρτιον ρυθμικῶς, ἀδιαλώβητον γλωσσικῶς οὕτω:

Ἔφριξεν ἡ γῆ
καὶ ὁ ἥλιος, σῶτερ, ἐκρύβη
σοῦ τοῦ ἀνεσπέρου φέγγους, Χριστέ,
δύναντος ἐν τῷ τάφῳ σωματικῶς.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς μελέτης ἡ στροφὴ αὐτὴ διαβάλλεται ὡς κολοβή, πλημμελὴς καὶ ἀδόκιμος, εἰς τὸ δεύτερον μέρος προβάλλεται ὡς τύπος ἄρτιος, ἄψογος, τὸν ὁποῖον *ἀκολουθοῦσι πιστῶς* 60 ὅλαι στροφαί, χωρὶς οὐδεμία τούτων νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὸ ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη παρατιθέμενον μετρικὸν καὶ ρυθμικὸν ὑπόδειγμα (Ἄξιον ἐστὶ μεγαλύνειν σε τὸν ζωοδότην), πρὸς τὸ ὁποῖον διὰ στραγγαλισμοῦ τῶν λέξεων καὶ καταστροφῆς τοῦ μέτρου ἀφωμοίωσε πάσας τὰς ὡραίας στροφάς, αἱ ὁποῖαι κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν 60 στροφῶν τοῦ Ἰγνατίου. Διατί αἱ κατὰ τὸν Παντελάκην στροφαὶ τοῦ Ἰγνατίου κολοβαὶ καὶ πλημμελεῖς (εἰς τὸ Α' μέρος τῆς μελέτης) ἀφέθησαν ἀδιόρθωτοι καὶ διατί αἱ αὐταὶ στροφαὶ τοῦ Ἰγνατίου (εἰς τὸ δεύτερον μέλος τῆς μελέτης) προσφέρονται ὡς ἐξιλαστήριον θῦμα εἰς τὸν γογγύζοντα Βυζαντινολόγον Salaville διὰ τὰ ἀκαλαίσθητα τοῦ Τριῳδίου Μεγαλυ-

νάρια καὶ ἐξαίρονται ὡς τὰ ἄριστα πάντων αὐτὰ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν τόσας ὕβρεις καὶ ἐξευτελισμούς; Ἀφοῦ εἶχεν εἰς χεῖρας 60 Μεγαλυνάρια ἐκ τεσσάρων κωδίκων τοῦ αὐτοῦ τύπου, ὅμοια κατὰ ρυθμὸν καὶ μέτρον, ἄψογα καὶ ἀδιάφθορα, διατί ἐπροτίμησε *νόθον τύπον*, πλημμελῆ καὶ συγκεχυμένον, εἰς οὐδεμίαν ἀπαντῶντα συλλογήν, οὐδὲ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν μετρικὴν μορφὴν τοῦ ποιήματος;

Καὶ εἶναι νόθος ὁ τύπος πρῶτον, διότι οἱ στίχοι τῆς στροφῆς (τῆς ὑποδειγματικῆς «Ἄξιον ἐστὶ μεγαλύνειν σε τὸν ζωοδότην») εἶναι ξένοι πρὸς αὐτόν· ὁ τέταρτος στίχος «καὶ συντρίψαντα τὸ κράτος τοῦ ἐχθροῦ» εἶναι ξένος καὶ παρείσακτος· ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ μέτρον καὶ τὸν ρυθμὸν τοῦ τελευταίου στίχου τῆς α' στάσεως «συγκατάβασιν δοξάζουσαι τὴν σήν», δὲν ἀπαντᾷ δὲ εἰς οὐδεμίαν συλλογὴν ἀρχαίων Μεγαλυναρίων τῆς β' στάσεως. Ἐσχηματίσθη νεωτέρως ὑπὸ νεωτέρου τινὸς παρασυρθέντος ἐκ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου τῆς α' στάσεως.

Δεύτερον ὁ τρίτος στίχος «τὸν σταυρῷ τὰς χεῖρας ἐκτείναντα» εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος «τὸν σταυρῷ τὰς χεῖρας» ὑπέστη φθορὰν μετρικὴν καὶ ρυθμικὴν διὰ τῆς αὐθαιρέτου περικοπῆς δύο συλλαβῶν, τὰς ὁποίας ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ στίχος, ὡς καὶ ἔχει εἰς τὰ τετυπωμένα Τριῴδια «τὸν ἐν τῷ σταυρῷ». Εἰς δὲ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ στίχου «τὰς χεῖρας ἐκτείναντα» ὑπάρχει πλεόνασμα δύο συλλαβῶν καὶ δέον νὰ γραφῇ οὕτω: «χεῖρας τείναντα»· ὁ ὅλος δὲ στίχος

τὸν ἐν τῷ σταυρῷ χεῖρας τείναντα

εἶναι λείψανον ἄλλου τύπου καὶ ἄλλου ρυθμοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς τὰ δημοσιευθέντα Μεγαλυνάρια τοῦ Ἰγνατίου οὕτω:

Τὸν τὰς πύλας ᾅδου συντρίψαντα (ἀριθ. 1)
κάτωθεν ἐξέστησαν ἔπτηξαν (14)
ἄφνω δὲ τὸν ἄδυτον ἥλιον (15)
ὄντως οἱ μὴ βλέποντες ἔβλεψαν (31)
καὶ σφαγήν σου, τέκνον, τὴν ἄδικον (37)

δεῦρο καὶ αὐτὸς θεασάμενος (43)
τί τῶν ἀθεμίτων οἱ πάντολμοι (48)
ἄλλους οὗτος ἔσωσεν ἔλεγον (51).

Τρίτον δὲ καὶ σπουδαιότερον, ὅτι ὁ κ. Παντελάκης δὲν κατενόησε τὴν μετρικὴν τοῦ ποιήματος μορφὴν καὶ ἀνέλυσεν αὐτὸ ὡς ἀνωτέρω, κατὰ τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ ποιητικὴν διαίσθησιν.

Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι καθαρῶς Ἀνακρεόντειον καὶ ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαίου Ἀνακρεοντείου ὕμνου, τοῦ γνωστοῦ ὕμνου τοῦ Συνεσίου.

Ἄγε μοι ψυχὰ
ἱεροῖς ὕμνοις . . . [1]

Ἐκ τῶν πεντασυλλάβων, ἑξασυλλάβων καὶ τετρασυλλάβων τοῦ Συνεσίου στίχων ἐξέλεξεν ὁ ποιητὴς ὅσους ἤθελε καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐστήριξε τὸ Ἀνακρεόντειον αὐτοῦ ποίημα τὸ ὁποῖον ἀπαρτίζεται ἐξ ἑπτὰ στίχων, ὧν οἱ τρεῖς πρῶτοι πεντασύλλαβοι οἱ τέταρτος καὶ ἕκτος ἑξασύλλαβοι, ὁ δὲ πέμπτος καὶ ἕβδομος τετρασύλλαβοι κατὰ τὸ ἑξῆς σχῆμα:

— ‿ ‿ ‿ —́
Ε φρι ξεν ἡ γῆ : Ἄγε μοι ψυχὰ

‿ ‿ —́ ‿ ‿
καὶ ὁ ἥ λι ος : ἄστρων πρύτανις

‿ ‿ ‿ —́ ‿
σω τερ ε κρύ βη : ἀστυμερίμνων

‿ ‿ ‿ ‿ —́ ‿
σου του ανε σπέ ρου : μελέτω προπόλοις

‿ ‿ ‿ —́
φεγγους Χρι στὲ : αἰθὴρ καὶ γᾶ

‿ ‿ ‿ ‿ —́ ‿
δυ ναν τος εν τά φῳ : κρανααὶ λιβάδες

‿ ‿ ‿ —́
σω μα τι κῶς : στάτω δ' ἀὴρ

1) Ἴδ. Christ *καὶ Παρανίκα*, Anthologia Graeca Carminum christianorum, σ. 6.

Τὸν τύπον τοῦτον ἀκολουθοῦσι 14 στροφαὶ ἐν τῷ Τριῳδίῳ, ἡ γ', ε', ς', ζ', η', κ', κα', κβ', κδ', λα', λζ', μβ' καὶ ν', αἱ ὁποῖαι ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη πλημμελεῖς καὶ προσηρμόσθησαν βιαίως εἰς τύπον ἐκληφθέντα ὡς ἀρχικὸν καὶ ἄψογον. Ὅτι ὁ γνήσιος τύπος τοῦ ποιήματος εἶναι ὁ ὑφ' ἡμῶν ὑποδεικνυόμενος, μαρτυρεῖ ἡ πληθὺς τῶν ὁμοίων στροφῶν εἰς τοὺς κώδικας. Καὶ πρὸς βεβαίωσιν τούτου ἐπιφέρω πρῶτον τὰς στροφὰς τοῦ σοφωτάτου μητροπολίτου Ρόδου Νείλου, ὡς κεῖνται ἐν τῷ Ἰβηριτικῷ κώδ. 412.

1

* [1] Πλάνος ὁ Θεὸς
φρῖξον, ἥλιε,
συκοφαντεῖται
καὶ σταυρὸν καὶ θάνα-
τον καὶ ταφὴν
σαρκικῶς ὑφίστα-
ται δι' ἡμᾶς.

2

Τί τοῦτο σιγὴ
ἐν τῇ γῇ πολλῇ
νῦν καθορᾶται;
ὅτι ὁ τὰ πάντα—παραγαγὼν
βασιλεὺς ἀφύπνη—σεν ἐν σταυρῷ.

3

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
οὗτος πέφυκε
πρὸς ὃν ὁ μέγας
θεοπάτωρ ἔκρα—ξε πρὶν Δαυῒδ
«ὁ Θεὸς ἀνάστα—κρίνων τὴν γῆν».

---

1) Αἱ φέρουσαι ἀστερίσκον στροφαὶ εὕρηνται καὶ εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη συλλογὴν τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὸν Ἱεροσολυμίτην Ἰγνάτιον.

4

Ὥσπερ βασιλεὺς
ἐρυθραῖς βαφαῖς
τοῖς σοῖς δακτύλοις
ὑπέγραψας ἄφε—σιν τοῖς πιστοῖς
πάλαι δουλωθέντας—τῷ πονηρῷ.

5

* Ἱερουσαλὴμ[1]
δεῦτε κλαύσατε
νῦν θυγατέρες
τὴν τῶν τεθνεώτων—ὑμῶν ζωὴν
τοῦ κόσμου σωτῆρι—ον ἰατρόν.

6

Πόμα καὶ λουτρὸν
τὸ σὸν ἅγιον
αἷμα γενέσθω
ἵνα ἀποπλύνῃ—με τῶν παθῶν
καὶ τὴν δίψαν παύσῃ—μου τῆς ψυχῆς.

7

* Πέτρα σε, Χριστέ,
πῶς ἐκάλυψε
ζωῆς τὴν πέτραν;
πῶς δέ σε καὶ τάφος—ἔσχε νεκρὸν
τὸν ἐν κόλποις ὄντα—ζῶντα πατρός.

8

* Ἔθεντο φρουροὺς
ἀλλ' ἐψεύσθησαν
οἱ συκοφάνται

---

1) Ἡ στροφὴ αὕτη εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν ἀνώνυμον συλλογὴν τοῦ Παρισινοῦ κώδ. 3041.

σὺ γὰρ οὐκ ἐκλάπης—ἀλλ' ἀναστὰς
τοὺς φθορᾷ κλαπέντας—σώζεις εὑρών.

9

* Χθὲς μὲν ὡς ἀμνός,
σῶτερ, ἄμωμος
σφαγὴν ὑπέστης
ἀλλ' ὑπνῶν ὡς λέων—ἐν τάφῳ νῦν
ἀναστὰς συντρίψεις—ᾅδου μοχλούς.

10

* Ἔλουσας, Χριστέ,
πάντας αἵματι
σῷ θεορρύτῳ
καὶ στολαῖς ἐκόσμη—σας φωτειναῖς
καθαρᾷ σινδόνι—ἐνειληθείς.

11

* Ἔθηκας σαυτὸν
ταπεινώσεως
τοῖς πᾶσι τύπον
θάνατον ἑκούσι—ον, Ἰησοῦ,
καὶ ταφὴν τριήμε—ρον ὑποστάς.

12

* Ἔλυσας ἀρὰν
σὺ γενόμενος,
Χριστέ, κατάρα
τὸν γὰρ ὄφιν κτείνας—διὰ σταυροῦ
τὸν Ἀδὰμ φθαρέντα—ζωοποιεῖς.

13

* Ἤνοιξας, Χριστέ,
τὸν παράδεισον
κλεισθεὶς ἐν τάφῳ

κλῆρον πάλιν, σῶτερ, — αὐτὸν διδοὺς
ᾅδου τοῖς ὑπάρχου — σιν ἐν δεσμοῖς.

14

* Ἤγειρας νεκροὺς
τῇ νεκρώσει σου,
Χριστέ, ζωώσας
φύλακας ἐνέκρω — σας δὲ ψευδεῖς
τῇ ἐξαναστάσει — σου τῇ φρικτῇ.

15

* Δύο μὲν σαρκὶ
χθὲς ἐκρέμασο
ληστῶν ἐν μέσῳ
κατελθὼν ἐν ᾅδῃ — δὲ νῦν, σωτήρ,
ὤλεσας ἀσάρκων — πληθὺν ληστῶν.

16

* Ζῶσι μὲν θνητὸς
τεθνεῶσι δὲ
ζῶν, σῶτερ, ὤφθης
πάντα σου, Χριστέ μου — θεοπρεπῆ
καὶ φρικτὰ τελοῦσι — τὰ δι' ἡμᾶς.

17

Πῶς δὲ σὲ νεκρὸν [1]
ταγματάρχαι
σέ, ἄναξ, δρῶντες
γυμνὸν ὡς κατάκρι — τον ἐν σταυρῷ
ἔφερον τὴν τόλμαν — τῶν φονευτῶν.

('Ακολουθεῖ.)

† Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος

---

1) Τὰ ἀπὸ 17—22 ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰωακεὶμ Ἰβηρίτου ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ», τ. Ζ', 130.

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

18

Χλαίνην παικτικῶς
ὁ δεσπότης μου
μετημφιέσθη
περιστέλλων γύμνω— σιν τοῦ Ἀδὰμ
ὄφεως ἣν εἶχε —τῇ συμβουλῇ.

19

Πάντες οἱ γνωστοὶ
φυγῇ τρέπονται
τῇ σῇ σταυρώσει
μόνη δὲ παρῆν ἡ—τεκοῦσά σε
σὺν τῷ φιλουμένῳ—σοι μαθητῇ.

20

* Φίλτατε υἱέ,
πότε βλέψω δὲ
κἀγώ σε ζῶντα
τίς ἐλπίς μου ἔστι—τοῦ μὴ πενθεῖν
ἕως ἂν ὁρῶ σε— νεκρὸν γυμνόν.

21

Παῦσαί με θρηνεῖν
τὸν ἀθάνατον,
ὦ μῆτερ, ἄρτι

*) Ἴδε Τεῦχος Θ' 1937 σελ. 465

ὅτι ζῶν ἐν κόλποις—εἰμὶ πατρὸς
κἄν ἀγκάλαις φέρω—μαι σαῖς νεκρός.

22

* Ὁ ποθεῖς ἰδεῖν
χαῖρε, μῆτερ μου,
τάχιον ὄψει
ὡς Θεὸς γὰρ αὔρι—ον ἀναστὰς
πρώτῃ σοι ὀφθήσο—μαι τῇ μητρί.

Πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ θεωρηθῶσι τὰ τοῦ Νείλου ταῦτα ποιήματα τὰ καταβοῶντα κατὰ τῆς τολμηθείσης νοθεύσεως. Καὶ ἂν ἦσαν μόνα τὰ τοῦ Νείλου ποιήματα, θὰ ἠδύνατό τις νὰ θυσιάσῃ καὶ τὸν Νεῖλον καὶ τὴν ποιητικήν του δόξαν, ἀλλ' ἔχομεν συλλογὰς ἀρχαιοτέρας τοῦ Νείλου συμφώνους πρὸς τὰς στροφὰς αὐτοῦ καὶ ἀντιθέτους πρὸς τὰς ὑποστάσας διαστροφήν. Τοιαύτη εἶναι ἡ συλλογὴ ἡ ἐν τῷ Λαυριωτικῷ Κώδ. Γ 11 (τοῦ ιβ' αἰῶνος), διασώζουσα δύο τύπους στροφῶν, ἤτοι δύο ἀλλάγματα, ἐν τῇ β' στάσει.

Τοῦ α' τύπου στροφαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Ἰωσὴφ καὶ Νικοδήμου

23

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
τῆς ζωῆς ἡμῶν
ἐστὶ ταμίας
οὗτος ὁ ρυόμε—νος ἐκ φθορᾶς
τούτῳ δὴ λατρεύσω—μεν ὡς Θεῷ.

24

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
εἰ καὶ θάπτεται
νόμῳ θανόντων
ἀλλὰ ζωοδότης—ἐστὶ Θεὸς
καὶ θανὼν τὸν θάνα—τον θανατοῖ.

25

Οὗτος ὁ νεκρὸς
κραταιός ἐστιν
ἰσχυρὸς ἄναξ
οὗτος ὑπὲρ πάντων—ἑκὼν ταφεὶς
ἀναστήσει πάντας—ἐξαναστάς.

26

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
δοξασθήσεται
καὶ Θεὸς πᾶσι
ἔθνεσι γνωσθήσε—ται ἀληθῶς
καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων—Κύριος ὤν.

Πλειότερα τοῦ τύπου τούτου ἐν τῷ Παρισινῷ κώδ. 3041

27

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
ἄπνους ἄφωνος
ὃς νῦν ὁρᾶται
οὗτος ὁ πνοῆς ἐ—στι χορηγὸς
οὗτος ὁ ἀλάλοις—φωνὴν διδούς.

28

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
Ἰουδαῖοι νῦν
ὃν βλασφημοῦσι
οὗτος ὑπ' ἀγγέλων—ἐν οὐρανοῖς
ἅγιος ἀκούει—ὁ ἰσχυρός.

29

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
πάντα δύναται·
Θεὸς γάρ ἐστι·
τοῦτον ἐν τῷ νόμῳ—γράφει Μωσῆς
Κύριον ὡς νόμου—καὶ προφητῶν.

30

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
ὃν νῦν θάπτοντες
ἡμεῖς θρηνοῦμεν
οὗτος καὶ ζωή ἐ—στι καὶ χαρὰ
ἄφθαρτος ἀΐδι—ος ἀληθῶς.

31

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
ὁ ζωῆς ἐστιν
ἄνωθεν ἄρτος
ὃν ὡς οὗτος ἔφη—ὁ τρώγων πᾶς
θάνατον οὐκ ὄψε—ται ἀληθῶς.

32

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
οὗτος πέφυκεν
ὃν Ἡσαΐας
εἶδεν ἐπὶ θρόνου—νῦν ὑψηλοῦ
θρόνος δ' ἦν ὡς ἔοι—κεν ὁ σταυρός.

33

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
οὗτος πέφυκε
πρὸς ὃν ὁ μέγας
θεσπάτωρ ἔκρα—ζε πρὶν Δαυῒδ
«ὁ Θεὸς ἀνάστα—κρίνων τὴν γῆν»[1].

34

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
οὗτος πέφυκε
περὶ οὗ πάλιν
ὁ αὐτὸς ἐβόα—ποτὲ Δαυῒδ
«Κύριε ἀνάστα—σῶσον ἡμᾶς».

---

1) Ἴδ. καὶ ἀριθ. 3. Ἡ στροφὴ εἶνε τοῦ Νείλου.

35

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
ζῶν ὁρᾶται νῦν
τοῖς τεθνεῶσιν
ὄντως οἱ μὴ βλέπον—τες ἔβλεψαν
ὤφθησαν οἱ βλέπον—τες δὲ τυφλοί.

36

* Οὗτος ὁ νεκρὸς
ὁ οἰκῶν ἐστιν
ἐν τοῖς ὑψίστοις
ὅτι καὶ βροτός ἐ—στι καὶ Θεὸς
ὄντως τοίνυν οὗτος—ζῇ καὶ θανών.

37

* Ταῦτα Ἰωσὴφ
κλαίων ἔλεγε
σὺν Νικοδήμῳ
τῇ τοῦ ζωοδότου—νεκροῦ ταφῇ
λειτουργοῦντες ἅμα - πανευλαβῶς.

38

Χθὲς μὲν ὡς ἀμνός,
σῶτερ, ἄμωμος
σφαγὴν ὑπέστης
ἀλλ' ὑπνῶν ὡς λέων - ἐν τάφῳ νῦν
ἀναστὰς συντρίψεις—ᾅδου μοχλούς[1].

39

Δύο μὲν σαρκὶ
χθὲς ἐκρέμασο
ληστῶν ἐν μέσῳ
κατελθὼν ἐν ᾅδῃ—δὲ νῦν σωτὴρ
ὤλεσας ἀσάρκων - πλήθη ληστῶν.

---

1) Ἴδ. καὶ ἀριθ. 9. Ἡ στροφὴ τοῦ Νείλου.

40

Βλέπουσα νεκρὸν
ἄπνουν ἄταφον
ἡ σὲ τεκοῦσα
τύπτουσα, σωτήρ μου—τὰς παρειὰς
ἔστενεν ἐβόα—ταῦτα πρὸς σέ·

Ὡς ἐκ προσώπου τῆς Θεοτόκου

41

* Τέκνον Ἰησοῦ,
τί τὸ θέαμα
τὸ καινὸν τοῦτο
τί τὸ παρ' ἐλπίδα—συμβὰν ἐμοὶ
πῶς νεκρὸν ὁρῶ σε—ζωοποιέ;

42

* Φίλτατε υἱέ,
τί νῦν πρότερον
ἐγὼ θρηνήσω;
τὴν σφαγὴν τὴν ἄδι—κον καὶ πικρὰν
ἢ μελῶν σου γύμνω—σιν θεϊκήν.

43

* Φρῖξον, οὐρανέ,
τὴν ἀχάριστον
Ἑβραίων γνώμην
καὶ τοιαύτην τόλμαν—κατὰ Χριστοῦ
τοῦ υἱοῦ καὶ πλάστου—μου καθορῶν.

44

* Ἀντὶ τῶν νεκρῶν
οὓς ἀνέστησας
αὐτῶν, οἰκτίρμον,
οὗτοι σε τῷ ᾅδῃ—ζωοποιέ,
κτείναντες προέπεμ—ψαν νῦν νεκρόν.

45

* Ὢ τῆς ἀνοχῆς!
ὢ κριμάτων σου
βάθους ἀρρήτων!
χθὲς γὰρ κατεδέξω—μετὰ ληστῶν
νῦν δὲ λογισθῆναι — μετὰ νεκρῶν.

46

* Ὢ τῆς συμφορᾶς!
ὢ τοῦ πάθους μου!
φεῦ οἷα βλέπω
εἴθε συναπῆλθον —κἀγώ σοι νῦν
εἴθε συνετάφην—σοι, ὢ υἱέ.

47

* Μόναις ἐν τρισὶν
ὥραις, ἥλιε,
πῶς χθὲς ἐκρύβης
τοῦ δημιουργήσαν—τος σε φωτὸς
ἐν σταυρῷ παγέντος—σωματικῶς.

48

* Οἴμοι φῶς ἐμὸν
φῶς παγκόσμιον
πῶς τὰς ἐν ᾅδη
οὐκ ἐᾷς ἀπ' ἄρτι—διατριβὰς
πῶς τὸν τάφον ἔτι—θέλεις οἰκεῖν;

49

* Δεῦτε καὶ ὑμεῖς
ἀπειρόκακοι
βλέψατε παῖδες
πονηρὰ πατέρων—ἔργα ὑμῶν
ἐκμανέντων ἤδη —κατὰ Χριστοῦ.

50

* Οὗτοι γὰρ Χριστὸν
χθὲς ἀρνούμενοι
οὕτως ἐβόων·
ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα – ἔσται αὐτοῦ
καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα – πάντων ἡμῶν.

51

* Οὗτοι Βαραββᾶν
ἐδικαίωσαν
αἱμάτων ἄνδρα
τὸν δὲ δικαιώτα—τόν μου υἱὸν
σὺν κακούργοις ἔκτει—ναν καὶ λησταῖς.

52

* |Κἂν ὑμ]εῖς χερσὶ
ἀνυμνήσατε
φέροντες κλάδους
ὡσαννὰ βοῶντες—παῖδες αὐτῷ
τῷ ἐν τοῖς ὑψίστοις—Θεῷ ἡμῶν.

53

* Τοῦτόν τις αὐτῶν
φρῖξον, ἥλιε,
τὴν χεῖρα τείνας
τύπτει κατὰ κόρρης – εἰπὼν αὐτῷ
«οὕτως ἀποκρίνῃ – τῷ ἱερεῖ».

54

* Οὗτοι τάφῳ νῦν
τοῦτον ἔκλεισαν
καὶ κουστωδίας
ἀλλὰ καὶ σφραγίδων – φροντὶς αὐτοῖς
λέγουσι γὰρ μήπως – οὗτος κλαπῇ.

55

Ἔτι με θρηνεῖν
τὸν ἀθάνατον
παῦσαι, ὦ μῆτερ,
ὅτι ζῶν ἐν κόλποις—εἰμὶ πατρὸς
κἂν ἐν τάφῳ ἄπνους—ὁρῶμαι νῦν.

56

* Οἴμοι, ὦ υἱέ,
πότε βλέψω δὲ
κἀγώ σε ζῶντα
τίς ἐλπίς μοι ἔτι—τοῦ μὴ πενθεῖν
ἕως ἂν ὁρῶ σε—Λόγε, νεκρόν[1].

57

* Ὁ ποθεῖς ἰδεῖν[2]
χαῖρε, μῆτερ μου,
τάχιστα ὄψει·
ὡς Θεὸς γὰρ αὔρι—ον ἀναστὰς
πρῶτός σοι ὀφθήσομαι τῇ μητρί.

58

Ναὶ πανσθενουργὸν[3]
καὶ γλυκύτατον
ἴδοιμι, τέκνον,
τὴν ἀνάστασίν σου—τὴν ἐκ νεκρῶν
τὴν βροτείου γένους—καινοποιόν.

59

Δόξα σοι, Χριστέ,
προσκυνοῦμέν σου

---

1) Ἴδ. ἀριθ. 20. Ἡ στροφὴ τοῦ Νείλου.
2) Ἴδ. ἀριθ 22. Ἡ στροφὴ τοῦ Νείλου.
3) Παρθενουργὸν ὁ Κῶδ.

τὰ μεγαλεῖα
καὶ τὴν σὲ τεκοῦσαν δίχα σπορᾶς
πᾶσαι μακαρίζο - μεν γενεαί.

Εἰς τὸν ἀνωτέρω τύπον ἐπῆλθε παρέκκλισις μετρικὴ πρὸς ἀλλαγὴν τοῦ μέτρου εἰς τὸν πέμπτον στίχον, χωρὶς νὰ ὑποστῇ βλάβην ὁ ρυθμὸς τοῦ ποιήματος· ἡ συλλαβικὴ ποσότης τῶν στίχων παραμένει ἡ αὐτὴ καὶ ἁπλῆ μόνον τοῦ τόνου μετάπτωσις εἰς τὸν πέμπτον στίχον ἤλλαξε τὴν μορφὴν τοῦ μέτρου· ἀντὶ δηλονότι νὰ τονίζεται ὁ στίχος εἰς τὴν τελευταίαν συλλαβήν, ὡς εἰς τὰς ἀνωτέρω στροφάς, τονίζεται εἰς τὴν προπαραλήγουσαν καὶ οὕτως ἔχομεν τὸν διὰ τοῦ *ἀλλάγματος* σχηματισθέντα δεύτερον τύπον οὕτω :

60

1 * Μύροις Ἰωσὴφ
2 καὶ ἀρώμασι,
3 Χριστέ, ἐνθάπτων
4 ταῦτα δὴ σὺν δάκρυ —
5 σιν *ἔψαλλε*
6 ἅμα Νικοδήμῳ
7 θεολογῶν.

61

* Οἱ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ
κατεχόμενοι
ἐν ᾅδου σκότει
ἄφνω σε τὸν ἄδυ —τον *ἥλιον*
βλέψαντες ἐπλήσθη—σαν χαρμονῆς.

(Στροφαὶ τοῦ Νείλου ἐκ τοῦ Ἰβηριτικοῦ Κώδ.)

62

Ἔπαθες σαρκὶ
ἀλλ' ἀνέστης τρι—

ήμερος, Λόγε,
ἤγειρας σαυτῷ τῇ—*προστάξει σου*
ᾅδου τοὺς δεσμώτας—ὡς ἀγαθός.

63

Πάθος ὑποστὰς
μέχρις ᾅδου κατ—
ῆλθες ταμείων
πύλας καὶ μοχλοὺς στερ—ρῶς *ἔθλασας*
πύλας ὑπανοίγων—μοι τῆς ζωῆς.
('Εκ Κώδ. Η 199 Λαύρας.)

64

Τίς σου ἱκανὸς
τὴν ἀπόρρητον
ταφὴν ὑμνῆσαι
ἣν ἀγγέλων τάξεις—*ἐκπλήττονται*,
Λόγε, καὶ ἡ κτίσις—κατηφιᾷ.
('Εκ Κώδ. Γ 11 Λαύρας.)

65

* Λάζαρε, νεκρὸν
τὸν ἐγείραντα
πρὶν ἐκ νεκρῶν σε
δεῦρο καὶ αὐτὸς θε—*ασάμενος*
πένθησον καὶ δόξα—σον ὡς Θεόν.

66

* Οὗτοι κατ' αὐτοῦ
πᾶσαν πλέξαντες
συκοφαντίαν
τί τῶν ἀθεμίτων—*οἱ πάντολμοι*
τοῦ μὴ πρᾶξαι εἴα—σαν ἐπ' αὐτῷ;

67

Ἕτεροι σταυρῷ

χθὲς κρεμάμενον
βλέποντες τοῦτον
«ἄλλους οὗτος ἔσω—σεν *ἔλεγον*
σῶσαι δὲ οὐ δύνα—ται ἑαυτόν».

68

Ὢ τῆς συμφορᾶς!
ὢ τοῦ πάθους φεῦ!
ὢ τῆς ὀδύνης!
ἔλεγεν ἡ πάνα—γνος *βλέπουσα*
πάσχοντα ἀδίκως—τὸν ἐξ αὐτῆς.

('Εκ τοῦ Κώδ. 3041 Παρισίων.)

Ὅμοια 44 εἰς τὸν πέμπτον στίχον φέρονται καὶ εἰς τὰ Τριῴδια τὰ ἑξῆς: τὸ α,', β', γ', δ', θ', ια', ιε'—ιη', κγ', κε'—λ', λβ'—λς', λθ', μα', μγ'—ξβ'.

Κατὰ τοὺς δύο τούτους τύπους (Α καὶ Β) ἐναλλὰξ εἶναι συντεταγμένα καὶ 32 Μεγαλυνάρια εἰς τὴν Θεοτόκον ἀποκείμενα εἰς τὸν Λαυριωτικὸν Κώδ. Θ 59 φ. 8.

Ὁ Α' τύπος

Ἄξιόν ἐστι
μεγαλύνειν σε
τὴν Θεοτόκον
καὶ σὺν ἀποστόλοις—*σοῦ τὴν σεπτὴν*
κοίμησιν δοξάζειν—καὶ προσκυνεῖν.

Ὁ Β' τύπος

Ἄξια τὰ σὰ
πάντα θαύματος,
μῆτερ Κυρίου,
σύλληψις καὶ τόκος—*ὁ ἄφραστος*
κοίμησις ἀνάστα—σις ἀψευδής.

Καὶ εἰς τοὺς δύο τύπους οἱ στίχοι ἰσοσύλλαβοι, ἄρτιοι,

ὅμοιοι κατὰ ρυθμὸν καὶ μέτρον πρὸς τὰ τοῦ Μ. Σαββάτου Μεγαλυνάρια, μετὰ μόνης τῆς μετρικῆς διαφορᾶς τοῦ πέμπτου στίχου εἰς τὸν Β΄ τύπον.

Τὸ δεύτερον *ἄλλαγμα*, διὰ τοῦ ὁποίου ἐσχηματίσθη ὁ Β′ τύπος, ἐπηκολούθησεν ἕτερον, τὸ ὁποῖον ἠλλοίωσε τοὺς δύο τελευταίους στίχους τῶν στροφῶν διὰ προσθήκης συλλαβῶν, μιᾶς εἰς τὸν ἕκτον στίχον καὶ δύο εἰς τὸν ἕβδομον καὶ προέκυψεν οὕτω τρίτος τύπος, ὁ ἑξῆς:

Ὕπνωσας, Χριστέ,
τὸν φυσίζωον
ὕπνον ἐν τάφῳ
καὶ βαρέος ὕπνου—ἐξήγειρας
τοῦ τῆς ἁμαρτίας
τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.

Τοῦ τρίτου τούτου τύπου στροφαὶ ἐκ διαφόρων συλλογῶν ἐν μὲν τῷ Τριῳδίῳ εἰσεχώρησαν ἡ θ′, ι′, ια′, ιε′, ις′, ιζ′, κε′, κς′, νς′ καὶ νζ′, ἄλλαι δὲ πλεῖσται ὅμοιαι εὕρηνται εἰς χειρόγραφα, ὡς ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Λαυριωτικοῦ Κῶδ. Η 199, ἐχούσῃ οὕτω:

69

Ξύλου μὲν ποτὲ
παραβάσεως
πικρᾶς τῇ γεύσει
θάνατον βροτοῖς συν—εισήγαγε
σταυροῦ δὲ τὸ ξύλον
ζωὴν ἀντεπεισῆξε.

70

Ὥσπερ ὁ λῃστὴς
ἐκβοήσωμεν
τὸ «μνήσθητί μου»
ἵνα ὡς ἐκεῖνος—τὴν ἄφεσιν

λάδωμεν καὶ χώρου
τρυφῆς ἀξιωθῶμεν.

71

Πάλαι Μωϋσῆς
προστύπου σε
σταυρῷ τῷ θείῳ
τέμνων Ἐρυθρὰν θεί—ῳ Πνεύματι
καὶ κατατροπούμε-
νος τοὺς ἐχθροὺς . . .

72

Ἄξιόν ἐστι
τὴν ἀνάστασιν
προεορτάζειν
ὡς τῶν πεπτωκότων—ἀνάκλησιν
καὶ τῶν νεκρωθέντων
ἡμῶν παλινζωΐαν.

73

Χαίρετε Χριστὸς
τὸ ἀντίθετον
τῆς λύπης ἔπος
μυροφόροις πρῶτος—ἐφθέγξατο
παύων τὴν τῆς λύπης
ἀρχαϊκὴν κατάραν.

74

Νῦν ὁ Ἰωσὴφ
ἀγαλλέσθω σὺν
τῷ Νικοδήμῳ
σῶμα τοῦ δεσπότου—κηδεύσαντες
τὸ βροτοὺς ἐκσπάσαν
ἐξ ᾅδου τοῦ παμφάγου.

75

Φρῖξον, οὐρανέ,
καὶ κλονήθητι
πᾶσα ἡ κτίσις
πλάστην καθορῶσα—καὶ κτίστην σου
λάκκῳ κατωτάτῳ
νεκροπρεπῶς τεθέντα.

76

Τίς σου ἡ πολλὴ
καὶ ἀμέτρητος
αὕτη, Θεέ μου,
[ἡ] οἰκονομία—καὶ ἄφατος
ὅτι τε σταυροῦσαι
καὶ θάπτεσαι, οἰκτίρμον.

77

Θαῦμα φοβερὸν
καὶ ἐκπλήξεως
γέμον μεγάλης
ὅτι ὁ παρέχων—πᾶσι ζωὴν [1]
θάπτεται ἐν τάφῳ
ὥσπερ νεκρὸς καὶ ἄπνους.

78

Φρῖξον νῦν ἡ γῆ
καὶ σύ, ἥλιε,
παύθητι φαίνων·
τὸ γὰρ φῶς τοῦ κόσμου—τὸ ἄδυτον
ἔδυ νῦν ἐν τάφῳ
ὡς ἂν τὸ σκότος λύσῃ.

---

1) «Ὅτι ὁ ζωὴν παρέχων τοῖς πνέουσι» Κῶδ.

79

Ὢ τῆς πρὸς ἡμᾶς
ἀνεκφράστου σου,
Χριστέ, ἀγάπης!
θέλων ἐσαρκώθης - ὁ ἄσαρκος
πάθη τε ὑπέστης
ὁ ἀπαθὴς δεσπότης.

80

Θάνατε πικρὲ
καὶ δεινότατε
ᾅδη, νῦν στῆτε·
ἥκει γὰρ ὑμῶν ἡ—κατάλυσις
Κύριος τῆς δόξης
ὁ κραταιὸς παντάναξ.

81

Πρόσχες, οὐρανέ,
γῆ δὲ ἄκουε
καινῶν πραγμάτων
οἱ μέλι καὶ μάννα—θηλάσαντες
οὗτοι νῦν σταυροῦσι
τὸν χορηγὸν τοῦ μάννα.

82

Οἴμοι! πλαστουργὲ
καὶ ἀθάνατε
Χριστὲ υἱέ μου,
πῶς ἑκὼν ὑπέρχῃ—τὸν θάνατον
ἐγὼ δὲ τὰ σπλάγχνα
τιτρώσκομαι καιρίως.

83

Φεῖσαι κἂν ἐμοῦ,
ὢ γλυκύτατον

σῆς μητρὸς τέκνον,
σὲ μονογενῆ γὰρ—ἀπέτεκον
καὶ διαδονοῦμαι
τὰ σπλάγχνα τῇ ταφῇ σου.

84

Ἔφυγον φρικτῶς
τὰ μητέρων ἐν
τῇ σῇ γεννήσει
ἀλλὰ νῦν τὰ σπλάγχνα—σπαράττομαι
ἄπνουν καθορῶσα
σέ, ποθεινόν μου τέκνον.

85

Ἄνασσα ἁγνὴ
παναμώμητε
παρθενομῆτορ,
σοῦ υἱοῦ τὰ πάθη—δοξάζοντας
δεῖξον κληρονόμους
αὐτοῦ τῆς βασιλείας.

(Ἀκολουθεῖ.)

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Ὁ αὐτὸς τύπος καὶ εἰς τὸν ἀρχαῖον Λαυριωτικὸν Κώδ. Γ 11.

86

Ἄξιόν ἐστι
μεγαλύνειν σε
τὸν ζωοδότην
τὸν ἐν τῷ σταυρῷ προσ—ηλώσαντα
κόσμου ἁμαρτίαν
καὶ δόντα τὴν συγγνώμην.

87

Ἄξιόν ἐστι
τοῦ δοξάζειν σε
τὸν Θεὸν Λόγον
τὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου—ὑπνώσαντα
καὶ ἐξαναστάντα
τριήμερον ἐκ τάφου.

88

Ἄξιόν ἐστι
μεγαλύνειν σε
τοῖς ἀναξίοις
θνήσκεις γὰρ ἑκὼν ὑ—πὲρ δούλων σου

---

*) Ἴδε Τεῦχος Γ' 1937 σελ. 529.

ἵνα τοὺς θανόντας
ζωώσῃς φιλανθρώπως.

89

Ἔδυς ὑπὸ γῆν
ὡς ὑπέρλαμπρος,
Λόγε, φωσφόρος
ἵνα τοῖς ἐν σκότει—καθεύδουσι
θείαν ἐπιλάμψῃς
ἀνάστασιν πλουσίως.

90

Θνήσκεις ἀλλ' ἑκὼν
ὑπὲρ πλάσματος
τοῦ πεπτωκότος
ὅπως ὡς Θεὸς τὸν - αἰχμάλωτον
ῥύσῃς τῆς δουλείας,
σωτήρ, τοῦ βροτοκτόνου.

91

Ποῖον, Ἰησοῦ,
ἐπιτάφιον
ᾄσω σοι θρῆνον,
ᾧ τὰ τῶν ἀγγέλων—στρατεύματα
ὅλως ἀτενίσαι
ἐκπλήττονται τῷ δέει.

92

Ποῖον οἱ θνητοὶ
προσκομίσωμεν
τῷ ἀθανάτῳ
μύρον ἱερὸν τοῦ—μυρίσασθαι;
ἄρτι γὰρ τῷ τάφῳ
καλύπτεται τὸ μύρον.

93

Ἔαρ νοητὸν
ἀνατέταλκεν
ἡμῖν ἐκ τάφου
δεῦτε μυστικῶς κατ—οπτεύσαντες
ῥόδα συμπαθείας
τρυγήσωμεν ἀφθόνως.

94

Ξύλῳ σε γυμνὸν
ὡς ἑώρακεν
ἡ μήτηρ, Λόγε,
τέκνον, γοερῶς ἀ—πεφθέγγετο
δὸς τῇ σὲ τεκούσῃ
λόγον τὸν τελευταῖον.

95

Φρῖξον, οὐρανέ,
συγκλονήθητι
φόβῳ τὰ πάντα
ὅτι ὁ τὸ πρὶν ἀ—θεώρητος
ἄπνους καθορᾶται
νεκρὸς μετὰ κακούργων.

96

Σύστειλον τὸ φῶς
ὡς κατάκριτον,
ἥλιε, βλέπων
τὸν λαμπρὸν φωσφόρον—ἐν μνήματι
κείμενον ἀρτίως
βαβαὶ τὸ τούτου πάθος!

97

Ῥάγητέ μοι νῦν
τὰ ἡμέτερα

σπλάγχνα ταχέως
ἄπνουν γὰρ οὐ φέρω—τὸ τέκνον μου
βλέπειν ἐν τῷ τάφῳ
ρεῖτε κρουνοὶ δακρύων.

98

Ποῦ μοι τὸ γλυκὺ
παραμύθιον,
τέκνον, πορεύῃ
φεῦ μοι τῆς πικρᾶς ἐκ—δημίας σου
ἥν σοι τῶν Ἑβραίων
εἰργάσατο ὁ φθόνος.

99

Εἴθε καὶ αὐτὴ
συναπέβαλον
νῦν σοι τὸ ζῆν με
ὤφελον πρὸς ᾅδου—συνῆλθόν σοι
ἵνα μὴ τῷ πένθει
καταποθῶ τῆς λύπης.

100

Παῦσον τῶν πολλῶν,
ὦ φιλότεκνος
μῆτέρ μου, παῦσον
ρεῖθρα τῶν δακρύων—κατάσβεσον
ἥξω γὰρ εἰς τρίτην
βοήσων σοι τὸ χαῖρε.

101

Δόξα τῇ πολλῇ
καὶ ἀρρήτῳ σου
συγκαταβάσει
οἶδα γὰρ τὸ βάθος—τοῦ πλούτου σου
ὅτι ὑπὲρ κόσμου
ἐξέχεας τὸ αἷμα.

102

Σκίρτησον Ἀδὰμ
καὶ ἀνύμνησον
λοιπὸν τὸν ρύστην·
ἥκει γὰρ σὺν σοὶ λυ — τρωσάμενος
πάντας τοὺς δεσμίους
ὢ βάθος εὐσπλαγχνίας!

103

Νῦν ὁ Ἰωσὴφ
ἀγαλλέσθω σὺν
τῷ Νικοδήμῳ
σῶμα τοῦ δεσπότου — κηδεύσαντες
τὸ βροτοὺς ἐκσπάσαν
ἐξ ᾅδου τοῦ παμφάγου.

(Ἴδ. καὶ ἀριθ. 74.)

104

Σάρκα τὴν ἐμήν,
ἀναλλοίωτε,
φορέσας ὅλην
ὅλον σὺ καὶ σώζεις — τῷ πάθει σου
ὅθεν μεγαλύνων
οὐ παύσομαί σε, σῶτερ.

105

Θρῆνον ἱερὸν
μελῳδήσωμεν
Χριστῷ συμφώνως
ἄκρᾳ γὰρ αὐτοῦ ἀ — γαθότητι
πάσχει φιλανθρώπως
ὑπὲρ ἡμῶν τῶν δούλων.

106

Δεῦτε μυστικῶς

κατοπτεύσωμεν
Χριστὸν ἐν τάφῳ
πράξεων τοῖς μύροις—μυρίσωμεν
ἵνα καὶ τὸ χαῖρε
ἀκούσωμεν συμφώνως!

107

Ἤνθησεν ἡμῖν
ἐκ τοῦ μνήματος
συγγνώμη· δεῦτε
τρόμῳ καὶ χαρᾷ νῦν—δρεψώμεθα
πάντες ἐπταικότες
οἱ δοῦλοι τῷ δεσπότῃ.

108

Ὕπνῳ πρὶν Ἀδὰμ
ἀφορμὴν ἐξή-
νεγκε θανάτου
ὑπνοῖ καὶ Χριστὸς λογ—χευθεὶς πλευρὰν
ἀλλ' ἀθανασίαν
παρέξει τοῖς ἀνθρώποις.

109

Πάσχεις δι' ἐμέ,
ἀναμάρτητε,
καὶ θνήσκεις, Λόγε,
τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ—ζωοῦμαί σοι
αὖθις ἐπανήκων
πρὸς τὴν ἐμὴν πατρίδα.

110

Κόκκος ὑπὸ γῆν
ὥσπερ ἔγκαιρος
πεσών, Χριστέ μου,
στάχυν τῆς ζωῆς ἐξ—ανθήσεις μοι

φέροντα πολύχουν
τῆς συμπαθείας σῖτον.

111

Πάθος Ἰωσὴφ
προετύπου μοι
τοῦ θείου Λόγου
ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνον — οἱ γνήσιοι
φθόνῳ ἀπεμπόλουν
καὶ τὸν Χριστὸν Ἰούδας.

112

Φρίττουσι σαφῶς
τὸ μυστήριον
ἄνω καὶ τάξεις,
σῶτερ, τῶν ἀγγέλων — τοῦ πάθους σου
στένει δὲ τῷ δέει
καὶ γῆ συγκλονουμένη.

113

Ἥπλωσας, Χριστέ,
τὰς ἀχράντους σου
χεῖρας ἐν ξύλῳ
πάντας συμπαθῶς προσ — καλούμενος
ἄρρητος ἡ σχέσις
τῆς σῆς φιλανθρωπίας.

114

Οἶδας, Ἰωσήφ,
τὸν ἀθάνατον
ὃν κρύπτεις λίθῳ
ὄντως σὺ καλῶς κατ — επλούτησας
ἄσυλον κερδήσας
κειμήλιον τὸν κτίστην.

115

Ὄξους καὶ χολῆς
δι' ἐμέ, Χριστὲ
σῶτερ, ἐγεύσω
ὕβρεις καὶ ραπίσμα—τα ἤνεγκας
ἄφραστος ὁ τρόπος
τῆς σῆς μακροθυμίας.

116

Δόξα τῇ ταφῇ
καὶ τῇ θείᾳ σου,
σῶτερ, ἐγέρσει
δόξα τῷ σταυρῷ καὶ—τοῖς ἥλοις σου
πάντα γὰρ ἠνέσχου
διὰ τὸ σῶσαι πάντας.

117

Δόξα τῇ πολλῇ
καὶ ἀρρήτῳ σου
συγκαταβάσει
ὅτι δι' ἐμὲ τὸν—ἐξόριστον
ἄκραν καθυπέδυς
ταπείνωσιν, Θεέ μου.

118

Ἤκεις λυτρωτὴς
τὸν ἐξόριστον
πάλιν οἰκτείρας,
Λόγε, ἀνυμνῶ σου—τὸ εὔσπλαγχνον
δοξάζω τὸ πάθος
τῆς σῆς οἰκονομίας.

119

Αἵματος κρουνοὶ
τῆς ἁγίας σου

πλευρᾶς χυθέντες
ὅλον συντριβὲν ἀ—ναπλάττουσι,
Λόγε, παραβάσει
τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν σου.

120

Εὗρεν ὁ ληστὴς
ἀνοικτήριον
τὸ «μνήσθητί μου»
τούτῳ γὰρ εὐθὺς δι—ανοίγονται
πύλαι παραδείσου
ὢ χάριτος δεσπότου!

121

Μνήσθητι κἀμοῦ
ἐν τῇ δόξῃ σου,
Λόγε, τῇ θείᾳ
ὅταν δικαστὴς ὡς—ἀδέκαστος
ἥξεις τὸ κρῖναι
πᾶσαν τὴν γῆν, οἰκτίρμον.

122

Ἄνω σὺν Πατρὶ
νῦν καθήμενον
ὁρῶ σε, Λόγε,
κάτω δὲ ἐν τάφῳ—ὡς ἄνθρωπον
πάντα γὰρ ἀχρόνως
πληροῖς ὑπὲρ αἰτίαν.

123

Χαῖρε, Μαριάμ,
καὶ ἀνύμνει σου
τὸν ξένον τόκον·
ὄψει γὰρ αὐτὸν ἐκ—τοῦ μνήματος
ὥσπερ φαεσφόρον
ἐκλάμψαντα ἀρρήτως.

124

Ὢ τῆς πρὸς ἡμᾶς
ἀνεκφράστου σου,
Χριστέ, ἀγάπης!
πῶς γὰρ ἐσαρκώθης—ὁ ἄσαρκος
πάθη τε ὑπέστης
ὁ ἀπαθὴς δεσπότης.

125

Ἄνασσα ἁγνὴ
παναμώμητε
παρθενομῆτορ,
πάθη τοῦ υἱοῦ σου—δοξάζοντας
δεῖξον κληρονόμους
αὐτοῦ τῆς βασιλείας.
(Ἴδ. καὶ ἀριθ. 85.)

Κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον ἐποιήθησαν καὶ τὰ ἐν τῷ Λαυριωτικῷ Κώδ. Γ 11 φ. 182 Μεγαλυνάρια εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου:

Δῆμος ἱερὸς
ἀποστόλων τε
καὶ ἱερέων
σοῦ περιστοιχίσαν—τες, πάναγνε,
τὴν κλίνην τὴν θείαν
τὰ θεῖα ἐμελῴδουν [1].

---

1) Τοῦ αὐτοῦ τύπου εἶναι καὶ τὰ εἰς τὸν ἀρχαῖον Λαυριωτικὸν Κώδικα Γ 7 φ. 136 (τοῦ ιβ′ αἰῶνος) κείμενα ὀκτὼ Μεγαλυνάρια εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον:

Ἄξιόν ἐστι
μακαρίζειν σε
τὸν ἱεράρχην
τὸν ἐν τοῖς κινδύνοις
ὑπέρμαχον
καὶ τὸν ἐν θαλάσσῃ
ἑτοιμότατον ῥύστην.

Εἰς τὰ ὑπὲρ ἑκατὸν ἐνταῦθα δημοσιευόμενα Μεγαλυνάρια τῆς β′ στάσεως οὐδὲ ἓν ἀντιπροσωπεύει τὸν νόθον τύπον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀστόχως ἐθυσίασεν ὁ κ. Παντελάκης πάντα τὰ ἀνωτέρω 125 Μεγαλυνάρια καὶ ὅσα ὑγιῆ περιέχουσα τὰ Τριῴδια. Εἰς τὸ ποιητικόν μου ἀρχεῖον, εἰς τὰς ἀρχαίας συλλογὰς μίαν μόνην στροφὴν τοῦ νόθου τύπου εὗρον μεταξὺ τῶν ποιημάτων τοῦ Νείλου ταύτην:

ᾼδου πυλωροὶ
σὲ θεάνθρωπον
νεκρὸν ἰδόντες
κάτωθεν ἐξέστη—σαν ἔπτηξαν
καὶ ἀπέλυσαν
οὓς εἶχον ἐν δεσμοῖς.

Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τῆς στροφῆς ἢ εἶναι παρείσακτοι, ἀφοῦ οὐδεμία ἄλλη τοῦ Νείλου στροφὴ τηρεῖ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέτρον αὐτῶν, ἢ ἐγένοντο κατὰ σύγχυσιν ἐξ ἐπιδράσεως τῶν δύο τελευταίων στίχων τῶν Μεγαλυναρίων τῆς α′ στάσεως, ἐχόντων τὸν αὐτὸν ρυθμὸν καὶ τὸ αὐτὸ μέτρον.

καὶ ἀπέλυσαν—οὓς εἶχον ἐν δεσμοῖς
συγκατάβασιν—δοξάζουσαι τὴν σήν.

Ἡ πλάνη ὀφείλεται εἰς τὴν ἄγνοιαν τῶν τριῶν τύπων, εἰς τὴν ἄγνοιαν τῶν λεγομένων *ἀλλαγμάτων*· ὁ ποιητὴς πρὸς λύσιν τῆς μονοτονίας μετέβαλε τὸν μουσικὸν ρυθμὸν τῶν στροφῶν, αἱ ὁποῖαι ἐψάλλοντο, ὡς σημειοῦσιν οἱ μουσικοὶ κώδικες, καὶ εἰς ἦχον πλ. α′ καὶ πλ. β′. Ὅταν δὲ τὰ ἄλλου ρυθμοῦ καὶ ἤχου ποιήματα ψάλλωνται κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον, βεβαίως τὰ τοιαῦτα φαίνονται ἀκαλαίσθητα καὶ προκαλοῦσι κόρον. Διὰ τοῦτο τὴν κρίσιν τῆς Πατριαρχικῆς ἐπιτροπῆς, ὅτι «Τὰ ἐγκώμια ταῦτα (τοῦ Τριῳδίου) εἶναι ἔργα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀδεξίων καὶ ἀδοκίμων ποιητῶν, οἵτινες κατὰ τὸν ἑαυτῶν ζῆλον καὶ μάθησιν προσετίθεσαν εὐκαίρως ἀκαίρως, καὶ διὰ τοῦτο ὑπάρχουσιν ἐγκώμια ἀσύμμετρα, ἀκαλαίσθητα καὶ παρά-

τονα, ἅπερ καὶ ὑπὸ τῶν δοκιμωτέρων ψαλτῶν δυσκόλως ψαλλόμενα προξενοῦσιν ἀηδίαν, ἵνα μὴ εἴπωμεν καὶ γέλωτα πολλάκις», τὴν κρίσιν, λέγω, ταύτην θεωρῶ βεβιασμένην, ἄδικον, ἐπὶ τῆς ἀγνοίας τῶν πραγμάτων βασιζομένην, διότι τὰ συμμετρικὰ ἐξελήφθησαν ἀσύμμετρα, τὰ ρυθμικῶς ἄψογα παράτονα καὶ τὰ ὡραῖα ποιήματα ἀκαλαίσθητα. Ἡ εἰς τὰ Τριῴδια συλλογὴ τῶν Μεγαλυναρίων δὲν ἐγένετο εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν· ὁ συλλέκτης τούτων ἐσταχυολόγησεν ἐκ τῶν τριῶν τύπων παλαιῶν καὶ νεωτέρων συλλογῶν ὅσους εὗρε καταλληλοτέρους, μὴ φανταζόμενος ποτέ, ὅτι εἰς τοιαύτην ἀμάθειαν θὰ καταντήσῃ ὁ ἱεροψάλτης, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ διακρίνῃ τοὺς μουσικοὺς τῶν ἀλλαγμάτων ρυθμοὺς καὶ νὰ προκαλῇ τὸν γέλωτα. Οἱ τρεῖς τύποι τῶν ἀλλαγμάτων ἠγνοήθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τούτων ἔκοψαν τὸ μουσικὸν καὶ μετρικὸν σχῆμα καὶ ἐνέδυσαν τὴν γυναῖκα μὲ ἀνδρικὰ ἐνδύματα καὶ τὸν ἄνδρα μὲ γυναικεῖα· ἐκ τούτου οἱ προκαλούμενοι γέλωτες, διὰ τοῦτο ἡ φαινομένη ἀσυμμετρία καὶ τὰ παράτονα, διὰ τοῦτο ἡ προξενουμένη εἰς τοὺς ἀλλοεθνεῖς impression de fatigue et d'énervement, διότι ἀπωλέσαμεν τὸν μουσικὸν ρυθμὸν τῶν ἀλλαγμάτων, διότι τὰς ἐναλλασσομένας στροφὰς ρυθμικῶς καὶ μελικῶς ὑπηγάγομεν ὑπὸ ἕνα καὶ μόνον τύπον, καταστρέψαντες τὴν ἁρμονίαν τοῦ συνόλου. Ἔργον δὲ τῆς ἐπιτροπῆς ἦτο καὶ καθῆκον νὰ ἀναζητήσῃ εἰς τοὺς κώδικας τὰς παλαιὰς συλλογάς, νὰ ἐκλέξῃ ἐκ τούτων ἕνα τύπον οἷον δήποτε καὶ τὸν τύπον τοῦτον νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία, ἵνα μὴ ἡ ἀνάμιξις τῶν τριῶν τύπων ἐπιφέρῃ καὶ προσκαλῇ ἀηδίαν, ὅπως λέγει, καὶ γέλωτα, ἀφοῦ δὲν εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸν μουσικὸν ρυθμὸν εἰς τὰ νομιζόμενα ἀσύμμετρα καὶ παράτονα.

Ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Λεύκης Παγκράτιος, ὁ τὴν ὑπαγωγὴν τῶν διαφόρων τύπων τῶν Μεγαλυναρίων ὑπὸ ἕνα καὶ μόνον ἐπιχειρήσας καὶ εἰς πέρας ἀγαγών, δὲν ἠστόχησε τοῦ σκοποῦ· ἡ ἐργασία αὐτοῦ ἀπὸ ρυθμικῆς καὶ μετρικῆς ἀπόψεως εἶναι ἄψογος. Τὸ λυπηρὸν εἶναι, ὅτι δὲν ἔκαμε καλὴν

διάγνωσιν τῆς κατὰ φαντασίαν ἀσθενείας τῶν στροφῶν· ἡ ἐγχείρησις ἐπέτυχεν, ἀλλ' ὁ ἀσθενὴς ἀπέθανε καὶ ἐπὶ τοῦ φερέτρου τῶν στροφῶν ὀλολύζει ἡ Μοῦσα·

υἱέ μου, ποῦ τὸ κάλλος ἔδυ τῆς μορφῆς σου.

Τὸ μέτρον τῶν στροφῶν τούτων, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπον, εἶναι 'Ανακρεόντειον· τὸ τοιοῦτον δὲν ἀντελήφθησαν οἱ ἀσχοληθέντες, οὐδὲ αὐτὴ ἡ Πατριαρχικὴ ἐπιτροπή, ἡ ἄλλως μετρήσασα τὰς στροφάς. Οἱ 'Ανακρεόντειοι στίχοι, ὡς ἐλέχθη, δὲν ἐκτείνονται πέραν τοῦ ὀκτασυλλάβου.

Ἔρως ποτ' ἐν ῥόδοισι
κοιμωμένην μέλιτταν
οὐκ εἶδεν ἀλλ' ἐτρώθη ... (ἑπτασύλλαβον).

Καὶ ἄλλο ὀκτασύλλαβον.

Μακαρίζομέν σε τέττιξ
ὅτι δενδρέων ἀπ' ἄκρων
ὀλίγην δρόσον πεπωκὼς
βασιλεὺς ὅπως ἀείδεις . . .

Κατὰ ταῦτα καὶ τὰ 'Ανακρεόντεια τῶν πατέρων τῆς 'Εκκλησίας, ὡς τὰ κατ' ἀβ τετράστιχα ὀκτασύλλαβα τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου.

'Αρετῶν μέλιττα, Παῦλε,
ἐπὶ σοὺς ἄγεις με σύμβλους
ἵνα σὸν μέλι τρυγήσας
ἱερῆς τροφῆς μετάσχω.

Ὅμοια καὶ τὰ Συγκέλλου Ἠλία (τετράστιχα κατ' ἀβ)

'Απὸ καρδίας θεμέθλων
ἀνάγω πυκνὰ στεναγμόν·
ἀνομημάτων γὰρ ἄχθος
ἀνακειμένων κλονεῖ με.

Ὅμοια καὶ τὰ κατ' ᾱϐ ἑξάστιχα Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

Ἆρα τίς γῆθεν ἀείρας
ἐν συστροφῇ με ζεφύρου
ἀκαριαίως ἀποίσει
πρὸς τὴν κλαυθμῶνος κοιλάδα
ἵν' ὅπως με τὰς μενούσας
ἰδὼν κολάσεις θρηνήσω;

Κατὰ τὸ μέτρον τοῦτο ἐγένετο καὶ τὸ Ἐξαποστειλάριον:

Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις
κατακοσμήσας ὡς Θεὸς
καὶ διὰ τῶν σῶν ἀγγέλων
πᾶσαν τὴν γῆν φωταγωγῶν,
δημιουργέ, τῶν ἁπάντων
τοὺς ἀνυμνοῦντάς σε σῶζε[1].

Τὰ Ἀνακρεόντεια ποιήματα ἐγράφησαν κατὰ στίχον, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι[2], τουτέστι διὰ σειρᾶς ὁμοίων στίχων πολλά-

---

1) Κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον ἐποιήθησαν 88 Ἐξαποστειλάρια εἰς τὰ ἐν χρήσει λειτουργικὰ βιβλία κείμενα, 200 δὲ ἕτερα ἀνέκδοτα εὑρίσκονται ἐν τῷ ἀρχείῳ μου. Καὶ ὅμως ὁ L. Petit εἰς σοβαρὸν αὐτοῦ ἄρθρον ἐν Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne τ. Α' 2me partie σ. 1871 ἀποφαίνεται, ὅτι πλὴν τοῦ «Χρυσοπλοκώτατε πύργε» οὐδὲν ἄλλο Ἀνακρεόντειον ποίημα εὗρεν εἴσοδον εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία!

2) Στίχος λέγεται ὁ σχηματιζόμενος ἐκ διαφόρων ποδῶν καὶ ἐκ δύο ἢ τριῶν κώλων· μέτρον δὲ ὁ στίχος, ὅταν σχηματίζεται ἐξ ἐπαναλήψεως ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποδός· ἀλλ' εἴτε στίχος ἢ μέτρον εἶναι τὸ ποίημα, λέγεται *κατὰ στίχον* ἢ *Στιχηρὸν* παραβαλλόμενον πρὸς τὰ συστήματα. Στιχηρὰ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει ὑπάρχουσι τὰ πλεῖστα, ἀλλ' οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ στίχου ἐπαναλαμβανομένου σχηματιζόμενα, ὡς τὰ πολιτικὰ ᾄσματα, ἀλλ' ὑπὸ διαφόρων στίχων, ρυθμοῦ καὶ μέτρου.

κις ἐπαναλαμβανομένων. Οἱ κατόπιν ποιηταὶ οἱ μεταχειρισθέντες τὸ μέτρον τοῦ Ἀνακρέοντος ἐποίκιλαν αὐτό, χωρίσαντες τὰ τοιαῦτα ποιήματα εἰς στροφὰς ἢ συστήματα καὶ προσθέσαντες εἰς τὸ τέλος ἑκάστης στροφῆς στίχους ἐκτενεστέρους τριμέτρους ἢ τετραμέτρους ἰωνικοὺς πρὸς διακοπὴν τῆς μονοτονίας τοῦ ποιήματος Τοιοῦτον εἶναι τὸ Ἀνακρεόντειον ποίημα Λέοντος τοῦ Μαγίστρου, εἰς τὸ ὁποῖον μετὰ τετράστιχον στροφὴν ἐπιφέρονται δύο ἐκτενέστεροι στίχοι:

Ἀπὸ πασσάλου καθεῖλον
λύραν εὐστόχως λαλοῦσαν
δροσερὰν κόρην νοήσας
ὑπὸ παστάδα γλυκεῖαν.
Ἅμ' ἄρ' οὖν τοὺς στεφάνους πλέξατε πάντες
ὀρφανόφωνον ἔπος μέλψατε, κοῦροι.

Τοιοῦτον καὶ τὸ τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου:

Ἅγιον πόλισμα θεῖον
Ἱερουσαλὴμ τ' ἐς νῦν δὴ
ἐθέλω πύλας παρεῖναι
ἵν' ἀγαλλιῶν ἐσέλθω.
Εὐαγέων Σολύμων ἔνθεος οἶστρος
αἰὲν ἐμὴν κραδίην σφόδρα δαμάζει.

Τοιοῦτον καὶ τὸ τοῦ Χριστοφόρου Μιτυληναίου Ἀνακρεόντειον εἰς τὴν τελευτήσασαν ἀδελφήν του Ἀναστασώ:

Ροδοεικέλην γυναῖκα
θάνατος μέλας κατέσχεν
ἐπὶ τῆς κλίνης δὲ κεῖται
ἀποτμηθὲν ἔρνος οἷα . . .
Νεφέλαι ὀμβροτόκοι, δάκρυα χεῖτε
ὅτι καλλίστη ἄφνω ἔσβετο κούρη [1].

1) Ed. Kurtz, Die gedichte des Christophoros Mitylenaios, Leipzig 1903, σ. 46.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διακρίνει τὰ ποιήματα ταῦτα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα τοιαῦτα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ ἄλλων, εἶναι διαίρεσις αὐτῶν εἰς *Οἴκους καὶ κουκούλια* ἢ *κουβούκλια*. Τὰ ποιήματα ταῦτα εἶναι διῃρημένα εἰς στροφὰς τετραστίχους ἢ καὶ πλείονας [1], ὧν πολλαὶ κατ' ἀλφάβητον, αἵτινες διὰ τὸ τετραγωνικὸν αὐτῶν σχῆμα ἐκλήθησαν *Οἶκοι*, μετὰ ἑκάστην δὲ τριάδα ἢ τετράδα ἢ πεντάδα ἢ ὀκτάδα στίχων πρὸς διακοπὴν τῆς μονοτονίας προστίθεται ὡς ἐπιστέγασμα τρόπον τινὰ τῶν οἴκων, ὥς τι προεξέχον τοῦ Οἴκου, τὸ λεγόμενον κουκούλιον ἢ κουβούκλιον, ὡς εἰς τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα ποιήματα:

Ἅγιον πόλισμα θεῖον . . . (ὁ Οἶκος)
Εὐαγέων Σολύμων ἔνθεος οἶστρος . . . (τὸ κουκούλιον).

Ἡ τοιαύτη διὰ τῶν κουκουλίων διακοπὴ τοῦ ποιήματος δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χριστιανοὺς ποιητάς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δ' αἰῶνος ποιεῖται τῶν κουκουλίων χρῆσιν ὁ Πατάρων Μεθόδιος εἰς τὸ ποίημα αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον «Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων ἢ περὶ ἁγνείας» [2]. Τὸ ποίημα τοῦτο ἐξ 24 στροφῶν ἀλφαβητικῶς τεταγμένων περιλαμβάνει καὶ 24 κουκούλια, εἰς τὸ τέλος ἑκάστης στροφῆς αὐτολεξεὶ ἐπαναλαμβανόμενα, ἀπαραλλάκτως, ὅπως καὶ εἰς τὰ Κοντάκια τοῦ Ρωμανοῦ καὶ εἰδικῶς εἰς τὸν ἀλφαβητικῶς συντεταγμένον ὕμνον τῆς Ἀκαθίστου Ἀκολουθίας «Ἄγγελος πρωτοστάτης οὐρανόθεν ἐπέμφθη», ἔνθα μετὰ τὸν Οἶκον ἐπιφέρεται τὸ κουκούλιον ἢ ἡ ἐπῳδὸς «Χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε» ἢ «Ἀλληλούϊα».

(Ἀκολουθεῖ.)

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*

---

1) Τὰ τοῦ Μιτυληναίου εἰς ὀκταστίχους στροφάς.
2) Migne, Patr. gr. τ. 18 στ. 27.

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Τὸ τοῦ Μεθοδίου ποίημα ἄρχεται οὕτως:

Ὁ Οἶκος

Ἄνωθεν, παρθένοι, βοῆς ἐγερσίνεκτος ἦχος
ἦλθε νυμφίῳ πασσυδὶ ὑπαντάνειν λευκαῖσι τε
καὶ λαμπάσιν πρὸς ἀνατολάς. Ἔγρεσθε πρὶν
φθάσῃ μολὼν εἴσω θυρῶν ἄναξ.

Τὸ κουκούλιον

Ἁγνεύω σοι καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα,
νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ ὕμνος ἐπαναλαμβάνων εἰς τὸ τέλος ἑκάστου Οἴκου τὴν αὐτὴν ἐπῳδόν. Καὶ τὸν μὲν Οἶκον ἔψαλλε μία τῶν δέκα παρθένων ἱσταμένη ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων, τὸ δὲ κουκούλιον ὑπέψαλλον ἢ ὑπήκουον, ὡς ἔλεγον, αἱ λοιπαὶ κυκλικῶς ἱστάμεναι ἐν σχήματι χοροῦ [1]. Ὥστε ὁ μὲν Οἶκος ἐψάλλετο ὑπὸ ἑνὸς προσώπου, ὅπως καὶ σήμερον οἱ Οἶκοι τῆς Θεο-

*) Ἴδε Τεῦχος ΙΑ΄ 1937, σελ. 593.

1) «Ταῦτα οὖν εἰποῦσαν ἔφη κελεῦσαι πάσας ἀναστῆναι τὴν Ἀρετὴν ἡ Θεοπάτρα καὶ πάσας ὑπὸ τὴν ἄγνον εὐχαριστήριον ὕμνον πρεπόντως ἀναπέμψαι τῷ Κυρίῳ, ἐξάρχειν δὲ τὴν Θέκλαν καὶ προϋφηγεῖσθαι. Ὡς οὖν ἀνέστησαν, τὴν Θέκλαν μὲν μέσην τῶν παρθένων, ἔφη, ἐκ δεξιῶν δὲ τῆς Ἀρετῆς στᾶσαν κοσμίως ψάλλειν, τὰς δὲ λοιπὰς ἐν κύκλῳ καθάπερ ἐν χοροῦ σχήματι συστάσας ὑπακούειν αὐτῇ».

τόκου ὑπὸ τοῦ ἱερέως, τὸ δὲ κουκούλιον «Χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε» ὑπὸ τοῦ χοροῦ. Ἐξ ὅλων τῶν Κοντακίων τοῦ Ρωμανοῦ, τὰ ὁποῖα ἐψάλλοντο κατὰ παρόμοιον τρόπον, ἤτοι ὁ μὲν Οἶκος ὑπὸ ἑνὸς προσώπου, τὸ δὲ κουκούλιον ἢ τὸ ἀπηχούμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, μόνον τὸ Κοντάκιον τῆς Θεοτόκου «Ἄγγελος πρωτοστάτης» διετήρησε ζωηρότερον τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τῶν τοιούτων ᾀσμάτων τῶν συνοδευομένων ὑπὸ κουκουλίων ἢ ἐπῳδῶν καὶ ἐξ αὐτοῦ λαμβάνομεν ὁπωσοῦν γνῶσιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν θαυμασίων τούτων ᾀσμάτων, τὰ ὁποῖα σήμερον ἀναγινώσκονται μόνον, τὸ δὲ κουκούλιον τοῦ Οἴκου νυσταλέως συρόμενον μόλις ἀκούεται εἰς τὸ στόμα τοῦ ψάλτου «παιδίον νέον ὁ πρὸ αἰώνων Θεός».

Ὅπως εἰς τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα Ἀνακρεόντεια πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μονοτονίας προσετέθη τὸ κουκούλιον, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὰ τῆς β΄ καὶ γ΄ στάσεως Μεγαλυνάρια τὰ ἐκ στροφῶν συνιστάμενα προσετέθησαν συλλαβαὶ μόνον, ἵνα διακόπτωνται αἱ στροφαὶ καὶ διὰ τῆς μετρικῆς καὶ ρυθμικῆς ἀλλαγῆς τῶν τελευταίων στίχων προσδίδηται ζωηρότης εἰς τὰς στροφάς. Ὁ προεξέχων δὲ οὗτος τελευταῖος τῆς στροφῆς στίχος ἐψάλλετο ὑπὸ τῶν δύο χορῶν καλλιφωνικῶς, ὡς εἴδομεν εἰς τὰ τῆς α΄ στάσεως Μεγαλυνάρια. Ὁ δομέστικος μόνος ἀπήρχετο τῆς στροφῆς, τὴν ὁποίαν ἐπανελάμβανεν ὁ χορός, τὸ δὲ τέλος τῆς στροφῆς οἱ δύο ὁμοῦ χοροὶ ἐν θαυμαστῇ ἁρμονίᾳ. Μὲ ἄλλους λόγους τὰ Μεγαλυνάρια ἐψάλλοντο μονοφώνως καὶ πολυφώνως κατὰ τρεῖς μελῳδικοὺς τρόπους. Εἰς τὰς κατὰ τοιοῦτον τρόπον μουσικὰς ἐκτελέσεις ἡ ποίησις εἴτε ὑψηλὴ εἴτε μὴ ἐπέχει δευτερεύουσαν θέσιν, ὡς ὑπηρέτης μόνον τῆς μελῳδίας. Κυριαρχεῖ τὸ μέλος καὶ ὁ μουσικὸς ρυθμός, ὁ ὁποῖος ἀποκαθιστᾷ τὸ ποίημα ἢ κλασικὸν καὶ ὑπέροχον ἢ καταδικάζει αὐτὸ εἰς ἀφάνειαν, ὅσον ὑψηλὸν καὶ ἂν εἶναι. Τὸ ποίημα τῆς Κασιανῆς «Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις» κατέστησε κλασικὸν καὶ ἀθάνατον ὄχι ἡ ποιητικὴ αὐτοῦ ἀξία καὶ λαμπρότης, ἀλλ᾽ ἡ μελῳδία αὐτοῦ. Ἕνα μόνον ποιητικὸν ἀδάμαντα

εἶχεν ὁ ὕμνος «ὁ νεφέλαις στημονίζων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ», ὁ διὰ τῶν νεφελῶν κατεργαζόμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης ὡς λεπτοὺς στήμονας βροχῆς καὶ τοῦτον ἡ ἀμάθεια διέφθειρε. Τοὐναντίον ἄλλα ποιήματα ὑπέροχα ἐστερημένα μελῳδικῆς ἀξίας περιῆλθον εἰς ἀφάνειαν, ὡς εἶναι τὸ τοῦ Ρωμανοῦ εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων «Λαθὼν ἐτέχθης ὑπὸ τὸ σπήλαιον, ἀλλ' οὐρανός σε πᾶσιν ἐκήρυξεν, ὥσπερ στόμα τὸν ἀστέρα προβαλλόμενος σωτὴρ . . . »

Καὶ τὰ Μεγαλυνάρια τοῦ Μ. Σαββάτου ὅσην ποιητικὴν ἀξίαν καὶ ἂν ἔχωσι, ψαλλόμενα, ὅπως ψάλλονται μονοτόνως, θὰ προκαλῶσι κόπωσιν καὶ ἐκνευρισμὸν καὶ ἀηδίαν καὶ γέλωτα, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Πατριαρχικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἐξετάσωμεν ἤδη τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέτρον τῶν Μεγαλυναρίων τῆς γ' στάσεως.

Στάσις γ'

Ὁ κ. Παντελάκης περὶ τῶν Μεγαλυναρίων τῆς γ' στάσεως ἀποφαίνεται οὕτω: «Τὰ δὲ τῆς γ' στάσεως ἐγκώμια πάντα ὄντα τρίστιχα εἶναι πεποιημένα κατὰ τὴν προσφιλῆ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς πατέρας ἡμῶν Ἀνακρεόντειον καλουμένην στροφήν, ἤτοι ἕκαστος τῶν τριῶν στίχων ἐξ ἑπτὰ συλλαβῶν συγκείμενος ἀποτελεῖ ἰαμβικὴν διποδίαν καταληκτικὴν μετὰ δύο ρυθμικῶν τόνων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος πίπτει συνηθέστερον μὲν εἰς τὴν δευτέραν συλλαβήν, σπανιώτερον δὲ εἰς τὴν τετάρτην, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν ἕκτην πάντοτε συλλαβὴν συμπίπτων πάντοτε μετὰ λογικοῦ τόνου κατὰ τόδε τὸ σχῆμα:

◡ ‒́ ◡ ◡ ◡ ‒́ ◡
Ω ή δι στον μου τέκνον

ἢ ◡ ◡ ◡ ‒́ ◡ ‒́ ◡
συν α πο λοῦν ται πάν τες.

Ἀλλὰ τὸ σχῆμα τοῦτο, ἤτοι ἡ ρυθμικὴ καὶ μετρικὴ καὶ συλλαβικὴ μορφὴ τοῦ ποιήματος, τὸ ὁποῖον προβάλλεται ὡς

γνήσιος τύπος τῶν Μεγαλυναρίων τῆς στάσεως ταύτης, εἶναι ὅλως διάφορον τοῦ σχήματος, τὸ ὁποῖον ἐκπροσωποῦσι τὰ Μεγαλυνάρια τοῦ Ἰγνατίου, τὰ ὁποῖα ὁ κ. Παντελάκης ἐξυμνεῖ ὡς ὑπέρτερα πάντων «καὶ εἰς μέτρον καὶ εἰς γλῶσσαν καὶ εἰς περιεχόμενον», ἔχει ἄλλην συλλαβικήν, ἄλλην ρυθμικὴν καὶ ἄλλην μετρικὴν μορφήν, ἤτοι οἱ δύο πρῶτοι στίχοι ἀποτελοῦνται ἐξ ἓξ *συλλαβῶν* μετὰ δύο ρυθμικῶν τόνων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος *πάντοτε εἰς τὴν πρώτην συλλαβήν*, ὁ δὲ δεύτερος *πάντοτε εἰς τὴν πέμπτην συλλαβήν·* ὁ δὲ τρίτος στίχος ἐξ ἑπτὰ συλλαβῶν μετὰ δύο ρυθμικῶν τόνων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος *πάντοτε εἰς τὴν δευτέραν συλλαβήν*, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν ἕκτην κατὰ τὸ ἑξῆς σχῆμα:

α) ´— ◡ ◡ ◡ ´— ◡
Σὺ δε δο ξα σμέ νος

β) — ◡ ◡ ◡ ´— ◡
ον η κτι σις πᾶ σα

γ) ◡ ´— ◡ ◡ ◡ ´— ◡
νε κρὸν ο ρω σα τρέ μει.

Προφανῶς τὰ δύο ταῦτα σχήματα διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ κατὰ μέτρον και κατὰ ρυθμὸν καὶ κατὰ συλλαβικὴν ποσότητα. Ποῖον τῶν δύο σχημάτων εἶναι τὸ ἀρχικὸν θὰ τὸ ἴδωμεν.

Ὅπως εἰς τὰς δύο πρώτας στάσεις τῶν Μεγαλυναρίων ἐποιήθησαν στροφαὶ διαφόρων ρυθμῶν καὶ μέτρων, οὕτω καὶ εἰς τὴν γ' στάσιν. Ἡ ἀρχαιοτέρα ρυθμικὴ καὶ μετρικὴ μορφὴ τῶν στροφῶν τούτων περιεσώθη εἰς ἱκανὰ Μεγαλυνάρια εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἁγίους, εἰς ἓν δὲ καὶ μόνον εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου ἐν τῷ Λαυριωτικῷ Κώδικι I 79 φ. 153, τὸ ἑξῆς:

Ἦχος πλ. β'

Ἥλιε τῆς δόξης
εἰ καὶ ἔδυς σήμερον ὑπὸ γῆν
ἀλλ' ἀνάστηθι σῶσον ἡμᾶς.

Εἰς τὰς στροφὰς τῶν Μεγαλυναρίων τούτων δι' *ἀλλάγματος* μέλους, ρυθμοῦ καὶ μέτρου ἐπέρχεται οὐσιώδης διαφορὰ καὶ σχηματίζεται ὁ ἐπικρατήσας τύπος *εἰς ἦχον γ'*.

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
ὕμνον τῇ ταφῇ σου
προσφέρομεν, οἰκτίρμον.

Τὸ *ἄλλαγμα* τῶν στροφῶν δὲν περιορίζεται εἰς τοὺς δύο ἀνωτέρω τύπους. Ἵνα ποικίλλῃ τὸ ᾆσμα, ἐξακολουθεῖ ἐξελισσόμενον ὄχι πλέον κατὰ μελῳδίαν, ἀλλὰ κατὰ στίχους· οἱ τρεῖς στίχοι γίνονται τέσσαρες (οἱ δύο πρῶτοι ἑξασύλλαβοι καὶ οἱ δύο τελευταῖοι ἑπτασύλλαβοι).

Εὕροιμέν σε ρύστην
ρύστην καὶ προστάτην
ἐν ὥρᾳ καταδίκης,
ἁγία Θεοτόκε.

—

Ψάλλων ὁ Δαυῒδ σε
κρούων τὴν κινύραν
καλεῖ σε θυγατέρα,
ἁγνή, πεποικιλμένην.

—

Οἱ τύποι οὗτοι εἶναι ἀρχαῖοι ἀναγόμενοι εἰς τὸν ὄγδοον αἰῶνα. Περὶ τῆς ἀρχαιότητος τούτων ἔχομεν ἀδιαφιλονείκητον μαρτυρίαν τὸ σῳζόμενον εἰς ἱκανοὺς κώδικας *ἄλλαγμα* εἰς τὰς ἀνωτέρω στροφὰς τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γερμανοῦ τοῦ Α'. Εἰς τὸν Κώδ. τοῦ Παντοκράτορος 214 καὶ τοὺς τῆς Λαύρας 179, Ι 185 φ. 218, Ι 190 φ. 218 καὶ Λ 165 μετὰ τὸ «Αἱ γενεαὶ πᾶσαι» καὶ τὰς κατ' αὐτὸ στροφὰς ἐπιφέρεται «Ἄλλαγμα τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Γερμανοῦ», ἐν δὲ τῇ ῳα «τὸ μέλος τοῦ Ἠθικοῦ»[1]. Ὁ

1) Κατὰ τὸν Κώδ. τοῦ Παντοκράτορος. Τὰς τοῦ Κώδ. πληροφο-

Γερμανὸς εἰς τοὺς τρεῖς ἀνωτέρω στίχους τοῦ ὕμνου προσέθηκε δύο ἄλλους, Ἀνακρεοντείους καὶ τούτους, καὶ προσέδωκε διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν στίχων τῶν στροφῶν ζωηρότητα καὶ ποικιλίαν εἰς τὸν ρυθμόν. Τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ Γερμανοῦ σπουδαιότατον διὰ τὴν μετρικὴν ποικιλίαν τῶν στροφῶν αὐτοῦ καὶ τὴν κατ' αὐτὸ ἐξέλιξιν τῆς ρυθμικῆς καὶ μετρικῆς μορφῆς τῶν Μεγαλυναρίων ἀποτελεῖται κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ἐξ 24 στροφῶν πενταστίχων, ἐξ ὧν κατὰ κανόνα ὁ τελευταῖος (πολλάκις καὶ ὁ προτελευταῖος) ἑπτασύλλαβος, οἱ δὲ λοιποὶ ἑξασύλλαβοι, πλὴν τῆς α' στροφῆς, ἡ ὁποία ἔχει τοὺς δύο πρώτους στίχους ἑπτασυλλάβους. Τὸ ποίημα τοῦτο[1] διὰ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων τύπων τῶν Μεγαλυναρίων παραθέτω ὡς ἔχει ἐν τῷ Λαυριωτικῷ Κώδ. Ι 190 φ. 218.

Ἦχος γ'

1

Ἀκατάφλεκτε βάτε
ἀλατόμητον ὄρος
πόλις τοῦ μεγάλου
βασιλέως χαῖρε,
κόρη [εὐλογημένη].

2

Βάτον καιομένην
καὶ μὴ φλεγομένην

ρίας παρέσχε μοι λίαν εὐμενῶς ὁ ἀρχιμ. Ἀθανάσιος Παντοκρατυρινός, τὰς δὲ ἐκ τῶν Λαυριωτικῶν Κωδίκων ὁ Γέρων Σπυρίδων Λαυριώτης. Ἀμφοτέρους τοὺς ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ θείῳ ζήλῳ διαπρέποντας Ἁγιορείτας πατέρας εὐχαριστῶ καὶ δημοσίᾳ ἀπὸ καρδίας.

1) Μεγαλυνάρια εἰς τὴν Θεοτόκον. Πρὸ ἑκάστης στροφῆς προηγοῦνται στίχοι τοῦ Ἀμώμου. Εἰς τὴν α' «Ἄρχοντες κατεδίωξάν με» κἑ.

προεώρα πάλαι
Μωσῆς ὁ θεόπτης
ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει.

3

Γῆν τὴν παναγίαν
τέξασαν ἀσπόρως
ἄσταχυν τὸν θεῖον
Χριστὸν τὸν ζωοδότην
ὑμνήσωμεν συμφώνως.

4

Δοχεῖον τοῦ ἀστέκτου
χωρίον τοῦ |ἀπείρου
οἶκον τοῦ υἱοῦ σου
ποίησον, Παρθένε,
ἵνα σὲ μεγαλύνω.

5

Εὕροιμέν σε ρύστην
ρύστην καὶ προστάτην
καταδίκης ὥρᾳ,
πανάχραντε Παρθένε
εὐλογημένη κόρη.

6

Ζωοδότα Λόγε,
ἴθυνον πρὸς ὄρη
ἐντολῶν με θείων
ἁγίων ἁπάντων
τῆς σῆς μητρὸς πρεσβείαις.

7

Ἣν προεῖδε πάλαι
Ἀαρὼν ὁ μέγας

βλαστήσασαν ράβδον
υμνήσωμεν πίστει[1]
τὴν μόνην Θεοτόκον.

8

Θεὸν ἕνα μέλπω
ἐν τρισὶ προσώποις
εἰς αἰσχύνην πάντων
πεσόντων ἀγγέλων
καὶ ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

9

Ἰακὼβ ἡ κλῖμαξ
Ἀαρὼν ἡ ράβδος
στάμνε ἡ τοῦ μάννα[2]
σκηνὴ παναγία
κιβωτὲ θεία, χαῖρε.

10

Κατὰ χρέος, κόρη,
χαῖρέ σοι βοῶμεν
τοῦ ἀγγέλου λόγον
ἀνάξιοι δοῦλοι
τοῦ σοῦ, ἄχραντε, τόκου.

11

Λάμπρυνον, Παρθένε,
τοῦ νοῦ μου τὰς κινήσεις
καὶ παθῶν με ρῦσαι
ἵνα σε μεγαλύνω
τὴν κεχαριτωμένην.

---

1) Πιστοί, Κῶδ. Γ 79 Λαύρας.

2) Στάμνε φέρουσα τὸ μάννα, κιβωτὲ ἁγία, χαῖρε. Κῶδ. Ι 79 Λαύρ. καὶ 214 Παντοκράτορος.

12

Μονὴ ἐν μητράσιν
ἐδείχθης παρθένος
καὶ παρθένος μένεις
πάλιν μετὰ τόκον,
Μαρία θεομῆτορ.

13

Νεφέλην σε κούφην
φωτεινὴν λυχνίαν
τράπεζαν καὶ πόκον
γινώσκοντες πάντες
συμφώνως ἀνυμνοῦμεν.

14

Ξύλον ἔγνωμέν σε
τῆς ζωῆς, Παρθένε,
εὐσεβῶν τὰ πλήθη
ἐν ᾧ νεκρωθέντες
εὕρομεν ἀφθαρσίαν.

15

Ὃς οὐ Θεοτόκον
ἐκ ψυχῆς σε, κόρη,
ὑμνεῖ καὶ δοξάζει
σὺν τῷ Νεστορίῳ
μακρυνθῇ τοῦ υἱοῦ σου.

16

Πάντες οἱ ἐν ζάλῃ
σταθερὰν γαλήνην[1]
καὶ λιμένα θεῖον

1) Διπλῆν τὴν τοῦ χειμῶνος σὲ ἔχομεν γαλήνην, τὴν τὸν Θεὸν . . . Κῶδ. 214 Παντοκράτορος.

ἔχομέν σε, κόρη,
τὴν τὸν Θεὸν τεκοῦσαν.

17

Πυρίμορφε στῦλε
ὁλόφωτε λυχνία
καὶ σκηνὴ καὶ πόκε
λαβὶς ἀνθρακοφόρε,
χαῖρε [ἁγνὴ Παρθένε].

18

Ρᾶνον, Θεοτόκε,
θεῖά σου ἐλέη
ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως
τοὺς πίστει καὶ πόθῳ
σὲ ἀνυμνολογοῦντας.

19

Σβέσον τῶν παθῶν μου
πάσας τὰς κινήσεις
δροσισμῷ σου θείῳ,
πανάχραντε κόρη,
ἵνα σε μεγαλύνω.

20

Τὴν ἀνερμηνεύτως
τὸν ἕνα τῆς Τριάδος
συλλαβοῦσαν κόρην
καὶ ἀποτεκοῦσαν
ὑμνήσωμεν συμφώνως.

21

Ὑπὲρ φύσιν ὄντως
τέτοκας, Παρθένε,
τοῦ Πατρὸς τὸν Λόγον

ἐν δυσὶν οὐσίαις
μιᾷ δὲ ὑποστάσει.

22

Φώτισον, Παρθένε,
τῆς ψυχῆς μου κόρας
φωτισμῷ σου θείῳ
ἵνα μεγαλύνω
σὲ τὴν φωτεινοτάτην.

23

Χαρᾶς πλήρωσόν μου
τὴν καρδίαν, κόρη,
ἡ χαρὰν τεκοῦσα
τὴν ὄντως ἀσπόρως
Χριστὸν τὸν ζωοδότην.

24

Ψαλμοῖς ἀνυμνοῦντες
σὲ τὴν Θεοτόκον
ἐξαιτοῦμεν λύσιν
τῶν ἡμαρτημένων
καὶ δίδου, Παναγία.

25

Ὡς λεπτὰ τῆς χήρας
πρόσδεξαι τὸν ὕμνον,
παναγία κόρη,
καὶ βλάβης παντοίας
ῥῦσαι τοὺς σὲ ὑμνοῦντας.

26

Ὢ φωτὸς δοχεῖον
τοῦ ἐνυποστάτου
[καὶ ἀνάρχου Λόγου]

λάμπρυνον ψυχῆς μου
καὶ σώματος τὰς κόρας.

Τῶν ἀνωτέρω στροφῶν οἱ στίχοι, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ρυθμικῶς καὶ μετρικῶς δὲν εἶναι ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἀντιστίχους τῶν ἄλλων στροφῶν. Εἰς τὸν πρῶτον πόδα τοῦ στίχου λαμβάνει χώραν τὸ λεγόμενον *ἄλλαγμα*, τὸ ὁποῖον σκοπὸν ἔχει νὰ διακόψῃ τὴν μονοτονίαν τῶν στροφῶν καὶ διὰ τῆς ρυθμικῆς ἐναλλαγῆς ἀποφύγῃ τὸν κόρον καὶ τὴν κόπωσιν. Κατὰ ταῦτα τὸ Ἀνακρεόντειον τοῦτο ποίημα τὸ διῃρημένον εἰς 24 ἰσοστίχους στροφὰς κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν παρουσιάζει τρεῖς μορφὰς καὶ τύπους διαφόρους, τοὺς ἑξῆς:

Α' τύπος

—́ ᴗ \ ᴗ ᴗ —́ ᴗ

Βά τον και ο μέ νην
γῆν τὴν πα να γί αν
εύ ροι μεν σε ρύ στην
μό νη εν μη τρά σιν κλπ.

Β' τύπος

ᴗ —́ ᴗ ᴗ —́ ᴗ

Νε φέ λην σε κού φην
πυ ρί μορ φε θρό νε
χα ρᾶς πλη ρω σόν με
ψαλμοῖς ἀνυ μνοῦν τες κλπ.

Γ' τύπος

ᴗ ᴗ —́ ᴗ —́ ᴗ

Ζω ο δό τα σῶ τερ
κα τα χρέ ος κό ρη
Ἰ α κ ὼ β ἡ κλῖ μαξ
ην προ εἶ δε πά λαι κλπ.

Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου λαμβάνει χώραν ὄχι μόνον εἰς τοὺς πρώτους στίχους τῶν στροφῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς δευτέρους καὶ τοὺς τρίτους, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται κατὰ τρεῖς διαφόρους μορφάς, ὡς καὶ ὁ πρῶτος στίχος. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ μία στροφὴ δὲν ὁμοιάζει ρυθμικῶς καὶ τονικῶς μὲ τὴν ἄλλην. Εἶναι μὲν οἱ τέσσαρες πρῶτοι στίχοι ἑξασύλλαβοι καὶ τονίζονται κανονικῶς εἰς τὴν πέμπτην συλλαβήν, ἀλλ' εἰς τὸν πρῶτον πόδα ἐναλλάσσουσι τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέτρον, οὕτως ὥστε οἱ πρῶτοι πόδες τῶν στίχων νὰ μὴ εἶναι ὅμοιοι μὲ τοὺς τῶν ἄλλων στροφῶν. Τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν ἠκολούθησαν καὶ τὰ Μεγαλυνάρια τοῦ Μ. Σαββάτου καὶ τοὺς αὐτοὺς τύπους διετήρησαν ταῦτα κατ' ἐναλλαγὴν τῶν στροφῶν ποιηθέντα διὰ λόγους ἁρμονίας καὶ ποικιλίαν τῶν ρυθμῶν. Καὶ ἔχομεν οὕτω ἀπαραλλάκτους μὲ τοὺς ἀνωτέρω τρεῖς τύπους καὶ τοὺς τύπους τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ Μ. Σαββάτου.

Α' τύπος

— ◡ ◡ ◡ — ◡

Δεῦ ρο πα σα κτί σις
ὕ πτι ον ο ρῶ σα
θρῆ νον συνεκίνει
γύ ναι α σὺν μύ ροις
θάνατον θανάτῳ κλπ.

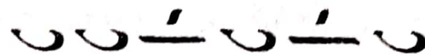
Β' τύπος

◡ — ◡ ◡ ◡ — ◡

Ους ἐ θρε ψε το μάν να
ως ἄφρων υπηρέ της
κα τὰ τον Σο λο μῶν τα
πε πλά νη ται ὁ πλάνος
η δά μα λις τὸν μό σχον[1] κλπ.

1) Ἐκ τῶν ἑξασυλλάβων στροφῶν προῆλθον ἀργότερον αἱ ἑπτασύλλαβοι, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Γ' τύπος

Ως νε κρόν τον ζῶν τα
μυ ρο φό ροι ἦλθον
κα θε λών του ξύ λου
ω γλυ κύ μου έ αρ
τον Αδὰμ και Εύ αν κλπ.

Ὅταν ἔχωμεν τὸ πρωτότυπον ποίημα τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ὁποίου ἐφιλοτεχνήθησαν τὰ Μεγαλυνάρια, ἐπιτρέπεται νὰ θεωρῶμεν ταῦτα νοσοῦντα καὶ πάσχοντα, παραφωνίας προξενοῦντα καὶ ἀηδίαν καὶ γέλωτας;

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω ἀλλάγματος τοῦ Γερμανοῦ ἔχομεν καὶ ἕτερον ἄλλαγμα τῶν Μεγαλυναρίων, κατὰ μὲν τὸν Κώδ. 214 τοῦ Παντοκράτορος ποίημα τοῦ Γερμανοῦ, κατὰ δὲ τὸν Λαυριωτικὸν Ι 79 ποίημα Νικηφόρου τοῦ Ξανθοπούλου. Κατ' αὐτὸ αἱ στροφαὶ διατηροῦσι τὴν αὐτὴν ποσότητα τῶν στίχων, ἀλλ' ἄλλην ρυθμικὴν καὶ μετρικὴν διάταξιν εἰς ἑπτασυλλάβους στίχους. Τοῦ ἀλλάγματος τούτου περιεσώθησαν ἱκαναὶ μὲν στροφαὶ εἰς τὰ Μεγαλυνάρια τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων, τὰς ὁποίας παρεθέσαμεν ἔμπροσθεν, μία δὲ μόνη ἐν τῷ Παντοκρατορινῷ Κώδ. εἰς Χριστόν, ἡ ἑξῆς:

Ὑμνῶ σου τὴν σταύρωσιν
ὑμνῶ σου καὶ τὰ πάθη
τὸν κάλαμον τὸν σπόγγον
τοὺς ἥλους καὶ τὴν λόγχην
καὶ τὴν ταφήν, σωτήρ μου.

Τὰ διάφορα ταῦτα ἀλλάγματα προῆλθον ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ τύπου τῶν Μεγαλυναρίων, ὅστις ἦτο ὁ ἑξῆς:

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
ὕμνον τῇ ταφῇ σου
προσφέρομεν, οἰκτίρμον.

Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι ἑξασύλλαβοι καὶ ὁ τρίτος ἑπτασύλλαβος. Κατὰ τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ὑπόδειγμα ἐποιήθησαν τὰ ἐν τῷ Τριῳδίῳ διαβληθέντα ὡς πλημμελῆ, τὰ ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» συλλογῇ ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη καὶ ἄπειρα ἄλλα εἰς τοὺς Κώδικας ἀποκείμενα, ἐξ ὧν δημοσιεύω ἐκ διαφόρων Κωδίκων τὰ ἑξῆς[1]:

Ἐκ τοῦ Κώδ. Η 199 Λαύρας

1

Ἔδυς, ὦ Χριστέ μου,
τάφου τοῖς κευθμῶσι
καὶ σκότος με συνέχει.

2

Οἱ θερμοὶ τῶν φίλων
ἔτυχον αὐτόπτως
τῶν θείων μυστηρίων.

3

Χεῖρας πλαστουργοῦ μου[1]
ξύλῳ προσηλοῦσι
Ἑβραῖοι παρανόμως.

4

Ἄνασσα Παρθένε,
φρούρει τὴν σὴν ποίμνην
ἅμα τῷ ποιμενάρχῃ.

5

Ἣν τοῖς μαθηταῖς σου
δέδωκας εἰρήνην
παράσχοις τῇ σῇ ποίμνῃ.

---

1) Ὁ ρυθμὸς καὶ τὸ μέτρον τῶν στροφῶν ἀκολουθεῖ πιστῶς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ ποιήματος τοῦ Γερμανοῦ.

Ἐκ τοῦ Κώδ. 3041 Ἐθν. Βιβλ. Παρισίων

6

* [1] Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
ὕμνον τῇ ταφῇ σου
προσφέρομεν, οἰκτίρμον.

7

* Ἔφριξαν ἀγγέλων
οἱ χοροὶ νεκρόν σε,
Χριστέ, γυμνὸν ὁρῶντες.

8

* Ἥλιος ἐκρύβη
σοῦ, Χριστέ, κρυβέντος
σωματικῶς ἐν τάφῳ.

9

* Γῆ ἐσείσθη πᾶσα
σὲ τὸν ἐν ὑψίστοις
νεκρὸν ἄπνουν ὁρῶσα.

10

Ἔρρανάν σε μύρα
μυροφόροι κόραι,
Χριστέ, τὸ θεῖον μύρον.

11

Ὁ εὐσχήμων, σῶτερ,
ὡς νεκρόν σε θάπτων
Θεὸν ἀνύμνει ζῶντα.

12

Σοὶ ὁ ᾅδης, Λόγε,

1) Αἱ φέρουσαι ἀστερίσκον στροφαὶ φέρονται καὶ ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» συλλογῇ.

συναντήσας κάτω
πικρίας ἐνεπλήσθη.

13

* Εἰ καὶ θνήσκεις θέλων
ἀλλὰ σὺ δεσπόζεις,
Χριστέ, νεκρῶν καὶ ζώντων.

14

* Εἰ καὶ ζῶσιν ἄπνους
ἀλλὰ τοῖς ὑπνοῦσιν
ἐν ᾅδῃ ζῶν ἐφάνης.

15

* Σὺ δεδοξασμένος
ὃν ἡ κτίσις πᾶσα
νεκρὸν ὁρῶσα τρέμει.

16

* Σὺ δεδοξασμένος
ὃν ἥλιος ἐκρύβη [1]
ληστῶν ἰδὼν ἐν μέσῳ.

17

* Σὲ δοξολογοῦμεν
ὃν Ἑβραῖοι, σῶτερ,
ἀνόμως ἀθετοῦσιν.

† Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος

(Ἀκολουθεῖ.)

---

1) Ἐν τῇ συλλογῇ Παντελάκη «Σὲ δεδοξασμένε ἥλιος ἐκρύβη ληστῶν ἰδὼν ἐν μέσῳ» μετρικῶς εἰς τόν β′ στίχον ὀρθοτέρα ἡ στροφή.

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

18

* Δόξα σοι, σωτήρ μου,
τῷ ζωοποιοῦντι
νεκροὺς τῷ σῷ θανάτῳ.

19

* Δόξα τῷ ἐν τάφῳ
καὶ ἐν τοῖς ὑψίστοις
καὶ ἐν παντί σοι τόπῳ.

20

* Δόξα τοῖς ἀρρήτοις
κρίμασί σου δόξα,
νεκρὲ τεθεωμένε.

21

Δόξα τῇ ταφῇ σου,
Χριστέ, τῇ τριημέρῳ
καὶ μυριπνόῳ, Λόγε.

22

Δόξα σοι, Χριστέ μου,
ρῦστα κοσμοσῶστα
ὑπερδεδοξασμένε.

23

* Δόξα σοι, Χριστέ μου,

---

*) Ἴδε Τεῦχος ΙΒ΄ 1937, σελ. 657.

τῷ τῇ σῇ νεκρώσει
νεκροὺς ζωοποιοῦντι.

24

* Δόξα σοι, Χριστέ μου,
δόξα σοι θανάτου
καὶ ᾅδου καθαιρέτα.

25

* Δόξα σοι, Χριστέ μου,
τῷ τὰ πάντα δόξης
τῆς σῆς ἀεὶ πληροῦντι.

26

* Δόξα τοῖς ἁγίοις
καὶ ὑπεραγίοις,
Χριστέ, παθήμασί σου.

27

* Δόξα σοι, Θεέ μου,
δόξα σοι, σωτήρ μου,
δόξα σοι πάντων χάριν.

28

* Δόξα τῷ θανάτῳ
τῷ ζωοποιῷ σου
καὶ τῇ φρικτῇ ταφῇ σου.

29

* Δόξα σοι τῷ πάντα
φέροντι χειρί σου
καὶ τάφῳ φερομένῳ.

30

Μεγαλύνομέν σε
τὸν ἐθελουσίως
παθόντα καὶ ταφέντα.

31

Μεγαλύνομέν σε
 δι' ἡμᾶς τὸν μέχρι
ταφῆς ταπεινωθέντα.

32

Μεγαλύνομέν σε
 τὸν δι' εὐσπλαγχνίαν
οἰκείαν σταυρωθέντα.

33

Μυροφόροι πόθῳ
 μύρα τῇ ταφῇ σου
προσέφερον, οἰκτίρμον.

34

Ἔρρανάν σε μύρα
 μυροφόροι κόραι,
Χριστέ, τὸ θεῖον μύρον.

Ἐκ τοῦ κώδ Γ 2 φ. 18β Λαύρας

35

Δόξα τῇ ἐνδόξῳ,
 Λόγε, τριημέρῳ
ζωοποιῷ ταφῇ σου.

36

Ἤμβλυνας τὸ κέντρον
 τοῦ θανάτου, Λόγε,
ἡ πάντων σωτηρία.

37

Ἥλιος ἐφάνης
 ὁ Θεὸς τῶν ὅλων
τοῖς ζόφῳ κρατουμένοις.

38

Σὲ τὸν ζωοδότην
  ἅπαντες συμφώνως
ὑμνοῦμεν εἰς αἰῶνας.

39

Ὁ νεκροὺς ἐγείρων
  ἔγειρον σοὺς δούλους
πεσόντας ἐκ πταισμάτων.

40

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
  σὺν χοροῖς ἀγγέλων
ὑμνοῦσί σε, Παρθένε.

41

Σοῦ, Χριστέ, τὰ πάθη
  τὴν ταφὴν ὑμνοῦμεν
καὶ τὴν ἀνάστασίν σου.

42

Ἄμπελος τὸν βότρυν
  σὲ ληνῷ τῷ τάφῳ
ἐστέναζεν δρῶσα.

43

Ἄπνους καθορᾶται
  ὁ πνοὴν παρέχων
τῷ βροτησίῳ γένει.

44

Ὦ σεμναὶ γυναῖκες,
  παύσασθε τῶν θρήνων
ὁ βασιλεὺς ὑπνοῖ γάρ.

45

Ἔδυς ὑπὸ λίθον,

ἥλιε τῆς δόξης,
ἡλίου φῶς ὁ κρύψας.

46

Σήμερον ὁ ἅδης
  στένων ἀναπέμπει
δεσμίους οὓς κατεῖχε.

47

Ἔδεισεν ὁ ᾅδης
  κατιδών σε κάτω
ἐν τοῖς νεκροῖς, οἰκτίρμον.

48

Ζωοδότα σῶτερ,
  δόξα σου τῷ κράτει
τὸν ᾅδην καθελόντι.

Ἡ τελευταία αὕτη στροφή, 15 εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Τριῳδίου, ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη ὡς κολοβὴ κατὰ συλλαβὴν εἰς τοὺς δύο πρώτους στίχους καὶ συνεπληρώθη οὕτω:

Ὦ ζωοδότα σῶτερ,
ἡ δόξα τῷ σῷ κράτει.

Ἐὰν ἡ διόρθωσις τῶν Μεγαλυναρίων ἐγίνετο ἐπὶ τῇ βάσει Κωδίκων, δὲν θὰ συνετελεῖτο ἡ καταστροφὴ ὅλων τῶν στροφῶν ὅσαι τηροῦσι τὸν ἀρχικὸν καὶ γνήσιον τύπον, ὅπως αἱ ἀνωτέρω 48. Τὸ σφάλμα προῆλθεν ἐξ ἀγνοίας τοῦ πρωτοτύπου ᾄσματος, τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦσι πιστῶς αἱ ἀρχαιότεραι συλλογαὶ διατηροῦσαι ἀλώβητον τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέτρον τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, τοῦ καὶ ποιητοῦ τῶν τοιούτων Μεγαλυναρίων. Καὶ κατὰ τὸν ἄρτιον τοῦτον τύπον, τὸν ἐκληφθέντα νοσηρὸν καὶ κολοβὸν καὶ πλημμελῆ ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη, ἐποιήθησαν καὶ τὰ ἐν τῷ ἀρχαίῳ Λαυριωτικῷ Κώδ. Γ 11 ταῦτα:

49

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
σοῦ τὴν ὑπὲρ λόγον
ἀνάστασιν τιμῶμεν.

50

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
μύρα τῷ ταφέντι
κομίσωμεν δεσπότῃ.

51

Πῶς σε κατ' ἀξίαν
μέλψομεν οἱ δοῦλοι,
μακρόθυμε Θεέ μου.

52

Μυροφόροι κόραι
ραίνουσιν ἐν τάφῳ
μύρα μετὰ δακρύων.

53

Ὢ τῆς παραδόξου
θείας συμπαθείας
ἧς ἔσχομεν, οἰκτίρμον.

54

Ἔδυ νῦν ἐν τάφῳ
ἥλιος τῆς δόξης·
ὢ μυστηρίου ξένου!

55

Πῶς δὲ καὶ τὸ πάθος
φέρω τὸ τοσοῦτον
ρεῖτε κρουνοὶ δακρύων.

56

Ὃν ἀγγέλων τάξεις

φρίττουσι προσβλέψαι
ὁ Ἰωσὴφ κηδεύει.

59

Πυλωροί σε ᾅδου
ὑπὸ γῆν ἰδόντες
ἔφριξαν, Θεοῦ Λόγε.

58

Ὁ κρατῶν ἁπάντων
ὡς Θεὸς ἐν τάφῳ
ἄπνους νῦν καθορᾶται.

59

Ὑψιμέδον Λόγε,
φρίττω νῦν τὸν τρόπον
πῶς λίθος σε καλύπτει.

60

Δάκρυα ὡς μύρα
φέρειν τῇ ταφῇ σου
ἀξίωσόν με, σῶτερ.

61

Ὡς βροτὸς νῦν θνήσκεις
ἀλλ' ὡς Θεός, Λόγε,
ἐγείρεις τοὺς θανόντας.

62

Νεκρωθείς, οἰκτίρμον
Λόγε, συνεγείρεις
Ἀδὰμ τὸν πεπτωκότα.

63

Εὔα τῇ ταφῇ σου,
σῶτερ, εὐλογεῖται
τῆς πρὶν ἀρᾶς λυθεῖσα.

64

Ὤφθης τοῖς ἐν ᾅδῃ
φῶς τὸ πρὸ αἰώνων
καὶ τοὺς ἐκεῖ φωτίζεις.

65

Ὕμνους ἀντὶ μύρων
ᾄδομέν σοι, σῶτερ,
ἐν τῇ καινῇ ταφῇ σου.

66

Τὴν εἰρήνην, σῶτερ,
τὴν σήν, εἰρηνάρχα,
κατάπεμψον τῷ κόσμῳ.

67

Τέκνον μου, πῶς θνήσκεις
σοί, σῶτερ, ἐβόα
ἡ πάναγνός σου μήτηρ.

68

Δός μοι λόγον, Λόγε,
οὐ γὰρ φέρω βλέπειν
μόρον τὸν σόν, υἱέ μου.

69

Θνήσκεις ἀλλὰ ζήσεις
τὸν Ἀδὰμ ἐγείρων
φθορᾶς τὸν τεθνηκότα.

70

Ὁ σταυρὸς ἐπάγη
τόπῳ τοῦ κρανίου
συνθλῶν ἐχθροῦ τὴν κάραν.

71

Ἡ ζωὴ σταυροῦται

τῇ σαρκὶ καὶ θνήσκει
τὸν νεκρωτὴν νεκροῦσα.

72

Ἅδου σκυλευθέντος,
σῶτερ, τῇ ταφῇ σου
νεκροὶ ζωοποιοῦνται.

73

Ἰωσὴφ εὐσχήμων
μύρισον τὸ σῶμα
τοῦ Λόγου κατ' ἀξίαν.

74

Δόξα σου τῷ κράτει,
μόνε ἐλεῆμον,
δόξα καὶ τῇ ταφῇ σου.

75

Δόξα τῷ σταυρῷ σου
δόξα καὶ τῇ λόγχῃ,
ἀνείκαστε Θεέ μου.

76

Δόξα καὶ τῷ σπόγγῳ
δόξα καὶ τοῖς ἥλοις
ἐξ ὧν ἡ σωτηρία.

77

Μνήσθητι, σωτήρ μου,
πάντων τῶν ὑμνούντων
τὰ τίμιά σου πάθη.

78

Βλέψον πάντας τότε
ὄμματι ἱλέῳ
ἐν ὥρᾳ τῇ μελλούσῃ.

79

Ἄνασσα Παρθένε,
φρούρει τὴν σὴν ποίμνην
ἅμα τῷ ποιμενάρχῃ.

80

Ὢ Πάσχα τὸ μέγα,
Λόγε καὶ Σοφία,
οἴκτειρον τοὺς σοὺς δούλους.

81

Ἄναρχον Πατέρα
Λόγον καὶ τὸ Πνεῦμα
δοξάζομεν Τριάδα.

Ὅμοια πρὸς τὰ ἀνωτέρω κατὰ ρυθμὸν καὶ μέτρον 40 Μεγαλυνάρια τῆς γ' στάσεως εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου σωζόμενα εἰς τὸν Λαυριωτικὸν Κώδ. Θ 59 φ. 8.

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
μακαρίζομέν σου
τὴν κοίμησιν τὴν θείαν.

Ὅμοια καὶ τὰ εἰς τὴν Θεοτόκον κατ' ἀλφάβητον εἰς τὸν τῆς Λαύρας Γ 11 φ. 182 εἴκοσι τέσσαρα τὸν ἀριθμόν.

(Ἀκολουθεῖ.)

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

'Αναβᾶσα, κόρη,
ἄνω μὴ ἐλλίπῃς
Θεὸν ἐκδυσωποῦσα.

—

Βασιλεῖς γῆς πάντες
σὲ μακαριοῦσι
τὴν μόνην βασιλίδα κλπ.

Ὅμοια καὶ τὰ τοῦ Παντοκρατορινοῦ κώδ. 214 εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, εἰς ἁγίους, ἀποστόλους, ἱεράρχας, ἀθλοφόρους καὶ ὁσίους.

Ἥλιε τῆς δόξης . . .
Σὲ τὴν Θεοτόκον . . .
Σὲ τὸν ἱεράρχην . . .
Σὲ τὸν ἀθλοφόρον κ.τ.λ.

Ὅμοια καὶ τὰ εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον (24) Μεγαλυνάρια τοῦ Λαυριωτικοῦ κώδ. Γ 7 φ. 137.

'Απὸ τοῦ αἰῶνος
οὐκ ἐφάνη ἄλλος
ὡς σὺ θερμὸς προστάτης.

Ἂν δὲ ἐπιμελῶς ἐξερευνηθῶσιν οἱ κώδικες θὰ εὑρεθῶσιν

---

*) Ἴδε Τεῦχος Α'—Β' 1938, σελ. 19.

ἑκατοντάδες ᾀσμάτων κατὰ τὸν ἀνωτέρω τύπον, τὸν ἐκληφθέντα χωλαίνοντα.

Ὅπως εἰς τὰς δύο στάσεις τῶν Μεγαλυναρίων αἱ στροφαὶ διέφερον πρὸς ποικιλίαν τοῦ ρυθμοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ σκοπὸν καὶ αἱ τῆς γ' στάσεως. Εἰς τὸν β' στίχον προσετέθη μία ἔτι συλλαβὴ καὶ ἐξισώθη πρὸς τὸν γ', τοῦ α' στίχου ἀμεταβλήτου παραμείναντος· τοιαῦται μικταὶ στροφαὶ ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς προμνημονευθέντας κώδικας, ἐγκατεσπαρμέναι μεταξὺ τῶν στροφῶν τοῦ Α' τύπου, ἔχουσαι τὸν μὲν πρῶτον στίχον ἑξασύλλαβον, τοὺς δὲ ἄλλους δύο ἑπτασυλλάβους. Ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Παρισινοῦ κώδ. 3041 ἀπαντῶσιν αἱ ἑξῆς:

1

Σὺ δεδοξασμένος
ὃν ἥλιος ἐκρύβη
ληστῶν ἰδὼν ἐν μέσῳ.

2

Δόξα σοι τῷ πύλας
ἀνοίξαντι θανάτου
καὶ τρώσαντι τὸν ᾅδην.

3

Ὦ Παρθένε, σῶζε
τοὺς πόθῳ ἀνυμνοῦντας
τὰ πάθη τοῦ υἱοῦ σου.

Ἐν δὲ τῇ συλλογῇ τοῦ Λαυριωτικοῦ κώδ. Γ 2 αὗται:

4

Εὐφημοῦμεν πάντες
τὸν νεκρωθέντα χάριν
ὑπὲρ ἡμῶν δεσπότην.

5

Ἔπλησας τὰ πάντα

τῆς σῆς, οἰκτίρμον, δόξης
ἐλθὼν καὶ μέχρις ᾅδου.

6

Νῦν τὸ φῶς τοῦ κόσμου
τὴν γῆν καταφωτίσαν
φαίνει καὶ τοῖς ᾅδῃ.

7

Πῶς ὁ δοὺς τὰς πλάκας
Μωσεῖ πάλαι, παντάναξ,
ὑπὸ πλακὸς ἐκρύβης.

8

Ὢ χαρᾶς ἧς εἶχον
οἱ κάτω καθειργμένοι
τὴν σὴν ἰδόντες δόξαν.

Καὶ εἰς τὸν κώδ. Γ 11 τῆς Λαύρας ταῦτα:

9

Αἴγλης ἀνεσπέρου
σωτήρ μου τῇ ταφῇ σου
Ἀδὰμ πλησθεὶς ζωοῦται.

10

Πῶς ὑποίσω, τέκνον,
ἀνέκραζεν ἡ μήτηρ
τὴν ἄδικον σφαγήν σου.

11

Τὸν τὰ πάντα λόγῳ
συστησάμενον Λόγον
χερσὶ βροτὸς κατέχει.

12

Πύλας παρθενίας

φυλάξας κεκλεισμένας
ᾄδου συντρίβεις πύλας.

13

Ὡσεὶ λέων, σῶτερ,
ὑπνοῖς ἐκ τοῦ θανάτου
τὸν Ἀδὰμ ἀφαρπάζων.

14

Τρέχεις πρὸς τὸν ᾅδην
ἀλλὰ ψυχὰς ἐκεῖσε
τῆς τυραννίδος λύεις.

15

Σώζεις ἁγιάζεις
σῶμα ψυχὴν καὶ πνεῦμα
ταφῇ σου τριημέρῳ.

16

Λίθος σε καλύπτει
ἀλλ' οὐρανοῦ σε πλάτη
δέξονται μετ' ὀλίγον.

17

Ἰωσὴφ εὐσχήμων
ὡς εὐτυχὴς καὶ μέγας
κηδεύσας τὸν δεσπότην.

18

Ὦ Παρθένε μόνη
Θεὸν ἡ τετοκυῖα
σῶζε τοὺς σέβοντάς σε.

Πλὴν τοῦ δευτέρου τύπου ἔχομεν καὶ σπανιώτερον τύπον, ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν στίχων ἑπτασυλλάβων. Εἰς τὰς συλλογὰς σπανίζει ὁ τύπος οὗτος, οὐχ ἧττον ὅμως εὕρηται. Τοῦ

τύπου τούτου ἡ πλουσία συλλογὴ τοῦ Λαυριωτικοῦ κώδ. Γ 11 περιέχει μίαν καὶ μόνην στροφήν.

Ἀρώματα καὶ μύρα
μαθήτριαι γυναῖκες
προσφέρουσι τῷ τάφῳ.[1]

Ὁ μητροπολίτης Ῥόδου Νεῖλος εἰς τὰ Μεγαλυνάρια αὐτοῦ, ἵνα ποικίλῃ τὸν ρυθμὸν μετεχειρίσθη καὶ τοὺς τρεῖς τύπους.

Ὁ α′ τύπος.

Ἥλιος ἐφάνης
ὁ Θεὸς τῶν ὅλων
τοῖς ζόφῳ κρατουμένοις.

Ἄχραντε Παρθένε
κοίμησον τὸ πένθος
καὶ τὴν χαρὰν προσδέχου.

Ὁ β′ τύπος.

Ἔρρανάν σε μύρα
αἱ μυροφόροι κόραι
γυμνὸν ἐσμυρνισμένον.

Ὁ γ′ τύπος.

Ἡ δάμαλις τὸν μόσχον
ὁρῶσα τεθυμένον
ἐβόα θρηνῳδοῦσα.

Ῥαπίζεται ὁ κτίστης

---

1) Εἰς τὴν τοιαύτην ἑπτασύλλαβον τῆς στροφῆς παράστασιν πιθανῶς νὰ συνετέλεσεν ὁ γνωστὸς ὕμνος τοῦ ἱεροῦ Φωτίου.

Ἀπὸ χειλέων ὕμνον
προσφέρω σοι τῷ κτίστῃ
ἀπὸ καρδίας βάθους
σοὶ δόξαν ἀναπέμπω.

δονεῖται πᾶσα κτίσις
οὐ φέρουσα τὴν ὕβριν.

Αἱ στροφαὶ τοῦ Νείλου εἶναι μικταί, ὡς ἀπαντῶσι καὶ εἰς ἀρχαίας συλλογάς. Ἐγνώριζε δὲ ὁ δοκιμώτατος οὗτος ποιητὴς καλύτερον παντὸς ἄλλου καὶ τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὰ μέτρα καὶ εἶχε τὴν εὐχέρειαν νὰ ὑποβάλῃ τὸ ᾆσμά του εἰς ὁμοιομόρφους στροφάς. Ὡς τὰ τοῦ Νείλου οὕτω καὶ τὰ ἐν τοῖς Τριῳδίοις φερόμενα εἶναι μικτὰ ἄρτια πάντα καὶ ὑγιᾶ καὶ οὐδεὶς συντρέχει λόγος νὰ ἐπεκτείνωμεν τοὺς ἑξασυλλάβους εἰς ἑπτασυμλάβους στίχους καὶ ἀφομοιώσωμεν πρὸς τὸ ἑπτασύλλαβον πάσας τὰς στροφάς.

Συλλογὴν ἑπτασυλλάβων στροφῶν ὁμοιομόρφων μίαν καὶ μόνην γνωρίζω, τὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γέροντος Ἰωακεὶμ Ἰβηρίτου ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» (τόμ. Ζ′, 131 - 134 ἐκ τοῦ Ἰβηριτικοῦ κώδ. 448). Ἀλλ' αἱ στροφαὶ αὐτῆς εἶναι βουστροφηδὸν πεποιημέναι. Ὁ τρίτος δηλαδὴ στίχος εἰς τὴν ἑπομένην στροφὴν γίνεται πρῶτος, ἐπαναλαμβανόμενος δὶς οὕτω:

Ὡς ἄφρων ὑπηρέτης
προδέδωκεν ὁ μύστης
τὴν ἄβυσσον σοφίαν.

Τὴν ἄβυσσον σοφίαν
φροντίδος οὐκ ἠξίου
τὸ γέννημα κοράκων.

Τὸ γέννημα κοράκων
τὸν ἥλιον μισῆσαν
ἠγάπησε τὸ σκότος κλπ.

(25 ἐν ὅλῳ στροφαὶ)

καὶ καθεξῆς οὕτω ἐπαναλαμβάνεται ὁ αὐτὸς στίχος δὶς ὑπὸ τοῦ ἄλλου χοροῦ. Τοῦ ἑπτασυλλάβου τούτου τύπου ὑπεισῆλθον στροφαί τινες καὶ εἰς τὰ ἔντυπα καὶ πρὸς τὰς στροφὰς ταύτας ἄνευ ἀνάγκης ὑπέβαλον καὶ τοὺς ἄλλους τύπους τῶν ρυθμῶν οἱ ἰδιόρρυθμοι διορθωταί.

Ἐξ ὅσων εἴπομεν γίνεται δῆλον, ὅτι τρεῖς ἰδιάζοντες τύποι στροφῶν τῶν Μεγαλυναρίων τῆς γ´ στάσεως ἀπαντῶσιν εἰς τὰς διαφόρους συλλογάς, διακρινόμενοι ἀπ' ἀλλήλων ἐκ τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν. Ὁ πρῶτος ἔχει τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον στίχον ἑξασύλλαβον, ὁ δεύτερος μόνον τὸν πρῶτον στίχον ἑξασύλλαβον καὶ τοὺς δύο ἄλλους ἑπτασυλλάβους, ὁ δὲ τρίτος καὶ τοὺς τρεῖς ἑπτασυλλάβους, καὶ οἱ τρεῖς ἄρτιοι καὶ ὑγιεῖς καὶ ρυθμικῶς καὶ μετρικῶς καὶ δὲν ὑπῆρχεν οὐδεὶς λόγος νὰ ὑποστῶσιν ὅσα ὑπέστησαν.

Ὅσον ἐπιτρέπεται νὰ μεταμορφώσωμεν τὰ κατὰ τὸ Μέγα Σάββατον εἰς διπλοῦν ρυθμὸν καὶ μέτρον φερόμενα Εὐλογητάρια, ἄλλο τόσον ἐπιτρέπεται νὰ ἀλλοιώσωμεν καὶ τὴν μορφὴν τῶν Μεγαλυναρίων. Καὶ ὁ ποιητὴς τῶν Εὐλογηταρίων—κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς ὁ Α'—ἵνα μὴ ἡ συνεχὴς μονότονος μελῳδία ἐπιφέρῃ κόρον ἤλλαξε τὸν μουσικὸν ρυθμὸν τοῦ ᾄσματος εἰς τὰς δύο στροφάς, καὶ προσέδωκεν εἰς αὐτὸ *διὰ τοῦ ἀλλάγματος* νέον ρυθμικὸν τόνον, ὑπὸ τὰς ἑξῆς δύο διαφόρους μορφάς.

Α'

Τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος
κατεπλάγη ὁρῶν σε
ἐν νεκροῖς λογισθέντα
τοῦ θανάτου δὲ σωτὴρ
τὴν ἰσχὺν καθελόντα
καὶ σὺν ἑαυτῷ
τὸν Ἀδὰμ ἐγείραντα
καὶ ἐξ ᾅδου
πάντας ἐλευθερώσαντα.

Ὅμοιον καὶ τὸ «Μυροφόροι γυναῖκες» καὶ τὸ «Προσκυνοῦμεν πατέρα» καὶ τὸ «Ζωοδότην τεκοῦσα».

Β'

Τί τὰ μύρα
συμπαθῶς τοῖς δάκρυσι

ὦ μαθήτριαι κιρνᾶτε·
ὁ ἀστράπτων
ἐν τῷ τάφῳ ἄγγελος
προσεφθέγγετο—ταῖς μυροφόροις
ἴδετε ὑμεῖς—τὸν τάφον καὶ ἤσθητε
ὁ σωτὴρ γὰρ—ἐξανέστη τοῦ μνήματος.

Ὅμοιον σχεδὸν καὶ τὸ «Λίαν πρωΐ».

Ἡ ὑπαγωγὴ τῶν τύπων τούτων ὑφ' ἕνα ρυθμικῶς καὶ μετρικῶς ὅμοιον διὰ προσθηκῶν καὶ μεταθέσεως λέξεων δὲν θὰ ἦτο πικρὸν τραῦμα καὶ διὰ τὸν ποιητὴν καὶ τὸ ποίημα; Οἱ τύποι οὗτοι δι' ἀλλάγματος ὑπέστησαν καὶ ἄλλην μεταβολὴν οἵα παρουσιάζεται εἰς τὰ Εὐλογητάρια τὰ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου οὕτω :

Ἀρχαγγέλων ὁ κτίστης
καὶ ἀγγέλων ὁ δῆμος
καὶ χορὸς ἀποστόλων
ἐκ περάτων εἰς Σιὼν ἠθροίσθησαν
λειτουργῆσαι θείαν κηδείαν
τῆς ἀειπαρθένου τε καὶ Θεομήτορος
τῆς ἁπάσης ἐπέκεινα κτίσεως.[1]

Τοὺς τοιούτους τύπους ὀφείλομεν νὰ σεβασθῶμεν. Μόνον δ' ὅπου οἱ ὕμνοι ὑπέστησαν προφανῆ φθορὰν νὰ ἐπέλθῃ ἡ θεραπεία τῇ βοηθείᾳ ὅμως ἐγκύρων καὶ καλῶν κωδίκων. Τοῦτο καὶ μόνον εἶναι τὸ καθῆκον τοῦ διορθωτοῦ τῶν ἱερῶν κειμένων. Τὰ «νομίζω» καὶ «φρονῶ» καὶ «ὑποθέτω» ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ ἢ συμπληρωθῇ οὕτως ἢ ἄλλως, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ φρονῶν καὶ νομίζων στερεῖται τοῦ ἀπαιτουμένου κύρους, δὲν εἶναι εὐοίωνον σημεῖον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ, ὃν προσέθετο ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία.

(Ἀκολουθεῖ.)

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*

---

1) Ἐπτὰ τοιαῦτα ὅμοια ἐν Λαυριωτικῷ κώδ. Θ 59, ἴδ. καὶ *Δημητριεύσκη*, Τυπικὰ Β΄. 761 αὐτόθι καὶ ἕτερος τύπος Εὐλογηταρίων διάφορος τῶν ἀνωτέρω.

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ *)

Τίς ὁ ποιητὴς τῶν Μεγαλυναρίων.

Εἰσηγητὴς τῶν Μεγαλυναρίων καὶ ποιητὴς τῶν ἀνακρεοντείων τούτων ᾀσμάτων εἶναι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς ὁ Α' (715 –730). Τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ἀνακρεοντείου ποιήσεως διαφαίνονται εἰς τὰ περισωθέντα ἔργα τοῦ Γερμανοῦ, καὶ δὴ εἰς τοὺς Εἱρμοὺς αὐτοῦ. Μεταξὺ τούτων ἀπαντῶμεν τοὺς ἑξῆς δύο χαρακτηριστικούς:

α) Ἡ τὸ χαῖρε δι' ἀγγέλου
δεξαμένη καὶ τεκοῦσα
τὸν κτίστην τὸν ἴδιον
Παρθένε σῶζε
τοὺς σὲ μεγαλύνοντας [1].

Κατὰ τὸν Εἱρμὸν τοῦτον ἐποιήθησαν καὶ τὰ κατ' ἀλφάβητον τροπάρια τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ, τὰ ὁποῖα πάντως εἶναι ἔργον τοῦ Γερμανοῦ.

β) Μεγαλύνομέν σε
πᾶσαι αἱ γενεαί,
Θεοτόκε Παρθένε,
τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἡμῶν [2].

Ὁ Εἱρμὸς οὗτος ἀπὸ τοῦ πλ. β' ἤχου δι' ἀλλάγματος

---

*) Ἴδε Τεῦχος Ζ' 1938, σελ. 370.

1) Ἴδ. ἡμέτερον Εἱρμολόγιον, σ. 168.

2) Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 168, 169.

ἤχου καὶ στίχων ἀπετέλεσε τὴν πρωτόμελον στροφὴν τῶν Μεγαλυναρίων τῆς γ' στάσεως εἰς ἦχον γ'

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι
μεγαλύνομέν σε,
Παρθένε Θεοτόκε.

Ὅτι τὸ τρίστιχον τοῦτο ἀνακρεόντειον ποίημα εἶναι τοῦ Γερμανοῦ ἔργον ἐπιβεβαιοῖ τὸ ἐπακολουθῆσαν εἰς αὐτὸ *ἄλλαγμα*, τὸ ὁποῖον ὁμοφώνως οἱ κώδικες ἀποδίδουσιν εἰς τον Γερμανόν.

Βάτον καιομένην
καὶ μὴ φλεγομένην
προεώρα πάλαι
Μωσῆς ὁ θεόπτης
ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει. κ.έ. [1]

Ὁ ρυθμὸς καὶ τὸ μέτρον ἀκολουθοῦσι πιστῶς τὸ ἀνωτέρω τρίστιχον «Αἱ γενεαὶ πᾶσαι» διὰ τῆς προσθήκης δύο εἰσέτι ἀνακρεοντείων ὁμοίων στίχων εἰς τὰς κατ' ἀβ στροφάς. Ὅπου ὁ Γερμανὸς δανείζεται ξένας μελῳδίας καὶ μέτρα θέτει ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ποιημάτων αὐτοῦ τὰς ἀρχὰς τοῦ αὐτομέλου ποιήματος, πρὸς τὸ ὁποῖον πλέκει τὸ ᾆσμα αὐτοῦ, ὡς τοῦτο βλέπομεν εἰς τοὺς Κανόνας αὐτοῦ ἔνθα δανείζεται ξένα μέλη.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω ποιήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι τοῦ Γερμανοῦ ἰδιόμελα, οὐδὲν τοιοῦτον διαφαίνεται· τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι εἶναι τοῦ ἰδίου αὐτόμελα καὶ μέλη καὶ ρυθμοὶ αὐτοῦ γνήσιοι. Ὅτι δὲ πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς Ἀνακρεοντείους ρυθμοὺς καὶ τὰ Μεγαλυνάρια μαρτυροῦσι καὶ τὰ εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς Μεγαλυνάρια τὰ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Γερμανοῦ ἐπιγραφόμενα εἰς τοὺς προμνησθέντας κώδικας.

Ἀκατάληπτόν ἐστι
τὸ τελούμενον ἐν σοὶ

---

1) Ἴδε πλῆρες τὸ ποίημα ἔμπροσθεν εἰς τὰ περὶ τῆς γ' στάσεως τῶν Μεγαλυναρίων λεχθέντα.

καὶ ἀγγέλοις καὶ βροτοῖς
Μητροπάρθενε ἁγνή.

Τὰ ποιήματα ταῦτα τοῦ Γερμανοῦ ἦσαν συντεταγμένα κατὰ σειρὰν ἀλφαβητικήν. Ὡς μόνα δὲ λείψανα διετηρήθησαν εἰς τὰς δύο στάσεις τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ Μ. Σαββάτου ἡ α' στροφὴ τῆς Β' στάσεως «Ἄξιόν ἐστι» καὶ ἡ α' τῆς Γ' «Αἱ γενεαὶ πᾶσαι». Εἰς τὰ τῆς Ὑπαπαντῆς φαίνεται ὅτι ἐφηρμόσθη διπλῆ ἀλφάβητος, ὡς μαρτυροῦσιν ἱκαναὶ διπλαῖ στροφαὶ περισωθεῖσαι.

Ἀκατάληπτόν ἐστι . . . .
Ἄννα σώφρων γηρεὰ . . . .
Βασιλέα οὐρανῶν . . . .
Βλέπεις ὃν κρατεῖ χερσὶ . . . .
Γαλουχεῖς βρεφοπρεπῶς . . . .
Γόνυ κάμψαντες πιστοὶ . . . . κλπ.

Οὐδόλως ἀπίθανον ἡ φερομένη εἰς τοὺς κώδικας δευτέρα ἀλφάβητος νὰ εἶναι ἔργον ἄλλου τινος ποιητοῦ, ὅστις κατὰ μίμησιν τοῦ Γερμανοῦ ἐφιλοτέχνησεν αὐτήν, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι μεταγενέστεροι τοῦ Γερμανοῦ τὰς κατ' ἀλφάβητον τρεῖς στάσεις τῶν Μεγαλυναρίων ἐπεξέτειναν εἰς πολυαρίθμους στροφάς, ποῦ μὲν ἰσαρίθμους πρὸς τοὺς στίχους τοῦ Ἀμώμου, ποῦ δὲ καὶ πλειοτέρας ὡς ἀπαντῶσιν εἰς τὰς συλλαγάς.

Γνωστοὶ ποιηταὶ Μεγαλυναρίων τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Γερμανοῦ ἀκολουθήσαντες εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Νεῖλος, ὁ Διασπωρινός, ὁ ἐκ Βελισσοῦ τῆς Χίου καταγόμενος καὶ ἐπὶ τῆς Β' πατριαρχείας Καλλίστου τοῦ Α' (1350—54 τὸ α<u>ον</u> 1355—1363 τὸ β<u>ον</u>) τῷ 1357 εἰς τὴν Μητρόπολιν Ρόδου προαχθείς.[1] Ὡς Μητρο-

---

1) *Τρ. Εὐαγγελίδου*, Ροδιακά, ἐν Ρόδῳ 1917 σ. 57. *Τοῦ αὐτοῦ*, Ροδιακὰ τ. Β', 25. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΣΤ' τόμου τῆς Ἐπετηρίδος Ἑταιρείας Βυζ. Σπουδῶν).

πολίτης Ρόδου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1368 ὁπότε ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου περιπεσὼν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Κων/πολιν, ὅπου ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Φιλοθέου ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μεταξὺ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαὰμ ἐκραγεῖσαν ἔριδα συντεταγμένος εἰς τὴν μερίδα τῶν Ὀρθοδόξων.[1] Σοφώτατος ἱεράρχης συνέγραψεν ἱκανὰ θεολογικὰ ἔργα καὶ ποιητικά, ἐξ ὧν γνωστὸς εἶναι ὁ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ἰαμβικὸς αὐτοῦ Κανὼν φέρων ἀκροστιχίδα:

Ἄνθεα δρεψάμενος καθάπερ λειμῶνος ἀΰλου
ἐκ κραδίης πτωχῆς ἐμμελέων ἐπέων
εὐαγὲς ἦμαρ ἁγνῆς ἀνόδῳ Μαρίης λέχος πλὴν
ἣ τέκε παῖδα Θεοῦ τῶν μερόπων μέγ' ἄκος.

Ἦχος β' Στίβει θαλάσσης.

Ἆσμα κροτείσθω τῷ Θεῷ καινὸν Λόγῳ
νέκρωσιν οὗτος τῇ νεκρώσει γὰρ λύσας . . .[2].

Δεύτερον ἤδη γνωριζόμενον ποιητικὸν αὐτοῦ ἔργον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰβηριτικοῦ κώδ. 412, εἶναι τὰ κατὰ τὸ «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ», ποιηθέντα Μεγαλυνάρια τοῦ Μ. Σαββάτου εἰς γ' στάσεις περισωθέντα ἀνωνύμως καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους κώδικας. Τινὰ τῶν Μεγαλυναρίων τούτων κατ' ἐκλογὴν ἐδημοσιεύθησαν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐν τῷ Ζ' τόμῳ «Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ» πλειότερα δὲ ὑφ' ἡμῶν ἔμπροσθεν. Ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τούτων τοῦ Νείλου καὶ τῆς συλλογῆς τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰγνατίου δῆλον γίνεται ὅτι ταῦτα ἐσφαλμένως ἀποδίδονται εἰς τὸν Ἰγνάτιον ποιήματα ὄντα τοῦ Νείλου. Ἡ συλ-

---

1) *Krumbacher*, G. B. L. σ. 109, 205.

2) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων εἰς τὸ «Ὑμνῳδῶν ἀνάλεκτα» σ. 181—186.

λογὴ αὕτη τοῦ Νείλου συγχωνευθεῖσα μετ' ἄλλων συλλογῶν εἶναι ἡ συνήθης ἀπαντῶσα εἰς τοὺς κώδικας καὶ ἡ μᾶλλον διαδοθεῖσα. Αἱ ἀρχαιότεραι συλλογαί, ὡς ἡ τοῦ Λαυριωτικοῦ κώδ. Γ' 11 εἶναι σπάνιαι καίτοι ἀκολουθοῦσι τὴν αὐτὴν ρυθμικὴν μορφὴν καὶ δὲν ὑπολείπονται γλωσσικῶς τῆς συλλογῆς τοῦ Νείλου.

Ἄλλος ποιητὴς Μεγαλυναρίων εἶναι *Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος*, ὁ γνωστὸς ἱστορικῶς τοῦ ιδ' αἰῶνος. Εἴδομεν προηγουμένως ὅτι εἰς τέσσαρας Ἁγιορειτικοὺς κώδ· τὸν ὑπ' ἀριθ. 214 τοῦ Παντοκράτορος, καὶ τοὺς Λαυριωτικοὺς Ε 48, Ε 172, καὶ Ι 79 ἐπ' ὀνόματι Νικηφόρου τοῦ Ξανθοπούλου κεῖνται ἑπτὰ Μεγαλυνάρια εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ δέκα τρία ὅμοια εἰς ἁγίους. Τὰ Μεγαλυνάρια ταῦτα δι' *ἀλλάγματος* τοῦ ἤχου καὶ τοῦ ρυθμοῦ τοῦ προμνησθέντος ποιήματος τοῦ Γερμανοῦ.

Ἀκατάφλεκτε βάτε
ἀλατόμητον ὄρος
πόλις τοῦ μεγάλου
βασιλέως χαῖρε
κόρη εὐλογημένη

προσέλαβον τὴν μορφὴν ταύτην (εἰς ἦχον πλ. δ')

Ζωηφόρε πανύμνητε,
ζώωσόν με μόνη
ἡ πρόξενον τεκοῦσα
ζωῆς τῆς ἀϊδίου
ἵνα σε μεγαλύνω.

Πρὸς τὸ ἰδιόμελον τοῦτο ποίημα ὁ Νικηφόρος ἐποίησε καὶ ὕμνον κατανυκτικὸν κατ' ἀβ εἰς τὴν Θεοτόκον, οὗ ἡ ἀρχή:

Ἀνερμήνευτον ἄκουσμα
ἔγνωμέν σε, κόρη . . .

Ὄχι δὲ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα εἰς τὴν Θεοτόκον πρὸς τό: «Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβίμ».

Ἄχραντε Παρθένε—μήτηρ Θεοῦ
πάσης ἀνθρωπίνης . . .

Καὶ ἄλλη ἀλφάβητος μετ' ἐγκωμίου εἰς τὴν Θεοτόκον

Ἄχραντε Παρθένε — κόρη σεμνὴ
ἄνωθεν ἀγγέλων — ἐνναρίθμιος στρατιὰ ...

Καὶ ἄλλη ἀλφάβητος κατανυκτικὴ εἰς τὴν Θεοτόκον

Ἄνωθεν οἱ θεῖοι—θεοειδεῖς,
ἄχραντε, προφῆται-ἐν συμβόλοις πολυειδῶς...

Καὶ ἄλλοι χαιρετισμοὶ κατ' ᾱβ εἰς τὴν Θεοτόκον [1]

Χαῖρε ἀνωτέρα -τῶν νοερῶν
χαῖρε ἁγνοτέρα— καὶ ἡλίου τῶν φωτισμῶν....

Καὶ ἄλλη ἀλφάβητος εἰς τὴν Θεοτόκον

Ἄχραντε Παρθένε — μήτηρ Θεοῦ
ἡ δεδοξασμένη —ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν βροτῶν.

Καὶ Τροπάρια προσέτι εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Ὁδηγητρίας ὅμοια.

Δεῦτε συνδραμόντες —πάντες πιστοὶ
τὸ τοῦ ἀρχετύπου — ἐκμαγεῖον ἀληθινὸν....

Μεταξὺ δὲ τῶν τοιούτων Ἀνακρεοντείων τοῦ Νικηφόρου εὕρηται καὶ εἷς ὕμνος ἰδιόμελος δεητικὸς καὶ ἐγκωμιαστικὸς κατ' ᾱβ εἰς τὴν Θεοτόκον.

Ἀκατάληπτος ὁ τόκος
ἀνερμήνευτος ὁ τρόπος . . . [2]

Τέταρτος ποιητὴς Μεγαλυναρίων γνωρίζεται ἐκ τοῦ Πατμιακοῦ κώδ. 646 ὁ *Ἱερομόναχος Ἱλαρίων*. Ἐν τῷ ἐξοδια·

---

1) Ἐν κώδ. 343 φ. 205 τῶν Ἱεροσολύμων. Ἴδ. *Κεραμέως*, Ἱεροσολ. Βιβλιοθήκη Β, 548.

2) Τοὺς κατ' ᾱβ τούτους ὕμνους τοῦ Καλλίστου ἐδημοσίευσεν ὁ Jugie ἐν τῷ περιοδικῷ τῶν Βρυξελλῶν «Βυζάντιον» τ. V (1929—1930) σ. 362—386. Poesies rythmiques de Niciphore Callistos.

στικῷ τῶν ἱερέων σημειοῦνται ταῦτα ἐν τῷ κώδ.: «Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν αἴρουσιν οἱ ἱερεῖς ἐπ' ὤμων αὐτῶν τὴν κλίνην μετὰ τοῦ λειψάνου, φέροντες ἐν τῷ ναῷ, προπορευομένου σταυροῦ μετὰ κηρῶν καὶ θυμιαμάτων, ψάλλοντες τὸ ἅγιος ὁ Θεὸς . . . Εἰ δὲ βούλονται ψάλλουσι τὰ παρόντα ποιήματα *Ἱλαρίωνος Ἱερομονάχου* ἦχος πλ. α' Μεγαλύνομέν σε ζωοδότα Χριστὲ καὶ τιμῶμεν τὴν ταφὴν καὶ τὰ πάθη σου, δι' ὧν ἔσωσας ἡμᾶς ἐκ τῆς φθορᾶς . . . Στάσις β' Ἄξιόν ἐστι μεγαλύνειν σε τὸν ζωοδότην, τὸν ἐκ τάφου ἀναστάντα τριήμερον καὶ ζωώσαντα τὸ γένος τῶν βροτῶν . . . Στάσις γ' Αἱ γενεαὶ πᾶσαι σὲ δοξολογοῦμεν Χριστὸν τὸν ζωοδότην».[1] Τὸ τῆς α' στάσεως Μεγαλυνάριον εὕρηται ἀπαράλλακτον εἰς τὰ ἔντυπα Τριῴδια, ἐλλείπει δὲ εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας συλλογάς. Τὸ τῆς β' καὶ γ' στάσεως οὔτε εἰς τὰ ἔντυπα οὔτε εἰς τὰς παλαιὰς συλλογὰς ἀπαντᾷ, ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι εἶναι ποίημα μεταγενέστερον κατὰ τὰ ἀρχαιότερα πρώτυπα συντεθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγνώστου τούτου ποιητοῦ Ἱλαρίωνος. Ἄλλως τε ὁ περιέχων τὰ ποιήματα ταῦτα κῶδ. χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1707.

Ἕτερος ποιητὴς Μεγαλυναρίων εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ἀναφαίνεται καὶ ὁ *ἱερεὺς Βασίλειος*, ποιήσας τοιαῦτα εἰς τρεῖς στάσεις κατὰ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέτρον τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ Μ. Σαββάτου. Ὁ περισώζων ταῦτα Λαυριωτικὸς κῶδ. Θ 59 χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1592 ὡς σημειοῦται ἐν φ. 65 τοῦ κώδ. (ζρ=1592). Ἑπομένως ἀκμάζει πολὺ ἐνωρίτερον τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, καθ' ὃ ἐγράφη ὁ κῶδιξ. Ταῦτα φέρουσιν ἀκροστιχίδα:

> «Μνήμην γεραίρω τῆς μεταστάσεώς σου
> ἐνθεαστικοῖς λόγοις, Θεοκυῆτορ,
> οἰκτρὸς ἱερεὺς Βασίλειος σὸς λάτρης».

Ἄγνωστος ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ καὶ ἄγνωστον ἂν

---

1) Ἴδ. *Δημητριεύσκη*, Εὐχολόγια σ. 971.—«Ἀσματικὰ ἐγκώμια τοῦ Ἐπιταφίου καὶ τοῦ Πάσχα» ἐκαλλώπισε καὶ ἐξέδωκε καὶ ὁ Ἁγιορείτης Νικόδημος.

ἦτο προσκυνητὴς τῶν Ἁγίων Τόπων, ἔνθα μέχρι σήμερον ψάλλονται τοιαῦτα Μεγαλυνάρια εἰς τὸν Τάφον τῆς Θεοτόκου, ἤ τις τῶν λογίων πατέρων τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος. Ἀρχαῖοι συνώνυμοι ποιηταὶ εἶναι, ὁ Θεσσαλονίκης Βασίλειος, ὁ Παγουριώτης Βασίλειος, μοναχός τις τῆς μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων Βασίλειος καὶ ἄλλοι τινες νεώτεροι, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν φέρεται ὡς ἱερεὺς εἰς τοὺς κώδικας. Ἑπομένως εἶναι διάφορον ὅλως πρόσωπον καὶ ἄσχετον πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ὁμωνύμους. Εἷς καὶ μόνος φέρεται ἱερεὺς καὶ νομικὸς Βασίλειος κατὰ τὸ 1448, ἀλλ' οὗτος εἶναι γραφεὺς τοῦ Παρισινοῦ κώδ. 454 ὡς σημειοῦται ἐν φ. 183 «Βασίλειος ἱερεὺς ὁ γράψας τὴν δέλτον ταύτην καὶ νομικὸς ἐπὶ ἔτους ,ϛϡνϛ' (1448) ἰνδ. α'». Ἂν ὁ γραφεὺς οὗτος δύναται νὰ συνταυτισθῇ μὲ τὸν ὁμώνυμον ποιητὴν τῶν Μεγαλυναρίων δὲν δύναμαι νὰ εἴπω.

Ἄλλος ποιητὴς Μεγαλυναρίων εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου εἶναι ὁ γνωστὸς ὑμνογράφος *Μανουὴλ ὁ μέγας Ῥήτωρ.* Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Κορίνθῳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ιε' αἰῶνος καὶ ἐσπούδασεν ἐν Κων]πόλει παρὰ Ματθαίῳ τῷ Καμαριώτῃ ἐν τῇ πατριαρχικῇ Σχολῇ, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη ἀποθανόντα. Τῆς πατριαρχικῆς Σχολῆς προέστη ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν καὶ ἐτιμήθη παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Α΄ διὰ τοῦ ὀφφικίου τοῦ μεγάλου ῥήτορος διὰ τὰς πολλὰς καὶ ἐξόχους αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπηρεσίας κατὰ τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους χρόνους. Ἐδίδαξε, συνέγραψε πολλὰ καὶ ὑπερήσπισε τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων κατὰ τῆς πλάνης τῶν Λατίνων καὶ ἐπλούτισε τὸν ἁγιολογικὸν κύκλον διὰ πολλῶν ἔργων, ἐν οἷς ἀποπνέει ἡ βαθεῖα αὐτοῦ πίστις καὶ ἡ εἰς τὰ πατροπαράδοτα προσήλωσις. Εἰς τὰ τοιαῦτα τοῦ Μανουὴλ ποιήματα συνέταξεν ἐπίγραμμα ὁ μοναχὸς Μάξιμος περισωθὲν εἰς τὸν Ἀμβροσιανὸν κώδ. 234 Suppl. φ. 12β οὕτω:

Μανουὴλ τῷ μεγάλῳ ῥήτορι καὶ φιλοσόφῳ
Μάξιμος ὁ μοναχὸς
Ῥητῆρος μεγάλου τὰ μυρίπνοα ᾄσματα ταῦτα

μουσῶν καὶ χαρίτων ἔκγονα καὶ σοφίης.
Μοῖσαι ἐμμελίην γάρ, ἀτὰρ χάριτες πολύολβοι
εὐεπίην, πειθὼ τῷ δ' ἔπορε σοφίη.
Μὴ μῆκος δ' ὦνερ ἐπιδίζεο, ἀλλ' ἐνὶ τυτθοῖς
γράμμασι τὰν αὐτοῦ θαύμασον ἠνορέην.
Εἰ δ' ὁπόθεν καὶ ὅπως κικλήσκετο, τῷ δὲ Μανουὴλ
οὔνομα, ἀτὰρ πάτρη Ἰσθμιάς ἐστι πόλις».[1]

Ἡ γνώμη τοῦ ἀπὸ Σιναίου Κωνσταντίου, ὅτι ὁ Μανουὴλ ἀπέθανεν ὑπέργηρος τῷ 1551 δὲν εἶναι ὀρθή. Ὁ Μανουὴλ εἶχεν ἀποθάνει πρὸ εἰκοσαετίας, πρὸ τοῦ 1531 δηλαδή, ὡς μαρτυρεῖ σημείωμα πολύτιμον τοῦ Βατοπεδινοῦ κώδ. 255 γραφὲν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Μανουὴλ Ἀντωνίου μοναχοῦ. Ἐν φ. 453β τοῦ ἐν λόγῳ κώδικος, ὅστις περιλαμβάνει τὴν Θεολογίαν Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτη, ἀναγινώσκομεν: «Ἐξόδῳ τοῦ σοφοῦ Σχολαρίου ἐγράφη τὸ παρὸν βιβλίον χειρὶ δὲ ἐμῇ Γρηγορίου μοναχοῦ ἐν ἔτει ,ϛϡμ' (1432).

Τὸ παρὸν βιβλίον ἠγόρασα ἐγὼ ὁ ῥήτωρ καὶ Λογοθέτης Μανουὴλ ἀντὶ ε' φλωρίων καὶ η' ἄσπρων.

Μετὰ τὸν τούτου θάνατον εὑρὼν αὐτὸ ἠγόρασα εἰς ἄσπρα τ' καὶ ἐν ἔτει ,ζλθ' (1531) ἰνδ. δ' Ἀντώνιος ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος μαθητὴς τοῦ αὐτοῦ μεγάλου ῥήτορος κὺρ Μανουήλ»[2]

Ἐκτὸς ποικίλων ἄλλων ὑμνολογικῶν ἔργων[3] ἐποίησεν ὁ Μανουὴλ καὶ Μεγαλυνάρια εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου εἰς τρεῖς στάσεις, κατὰ τὰ Μεγαλυνάρια τοῦ μεγάλου Σαββάτου. Ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1626, εἶτα τῷ 1836, 1861 (ἐν Ἀθήναις), 1877 (ἐν Ἀθήναις), τῷ δὲ 1862

1) Ἴδ. *Λάμπρου*. Ν. Ἑλληνομ. Γ, 480.

2) Ἴδ. Κατάλογον τῶν ἐν τῇ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων Κωδίκων ἐν Παρισίοις 1924 σ. 55.

3) Ταῦτα ἀναγράφονται εἰς τὸ ἀνέκδοτον περὶ τῶν ποιητῶν τῆς Ἐκκλησίας ἔργον μου.

ἐν Ἱεροσολύμοις διορθωθέντα τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1783 ὑπὸ τοῦ ἱεροδ. Προκοπίου τοῦ Πελοποννησίου διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Σχολῆς καὶ εἶτα (τῷ 1885) ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. Σαμουὴλ τοῦ Πελοποννησίου. Τῶν αὐτῶν Μεγαλυναρίων ἐγένετο καὶ ἄλλη ἔκδοσις ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1885 κελεύσει τοῦ Πατριάρχου Νικοδήμου κατὰ τὸ ἐπιδιορθωθὲν ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ κείμενον.[1]

Ὁ αὐτὸς μέγας ῥήτωρ Μανουὴλ ἐποίησε καὶ Κανόνα εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, ὅστις ἐψάλλετο ἐν Γεθσημανῇ.[2] Φαίνεται ὅτι καὶ τὸν Κανόνα τοῦτον ἐπεδιώρθωσεν ὁ ὀνομασθεὶς Προκόπιος προτροπῇ τοῦ Πατριάρχου Ἀβραμίου, ὕστερον δὲ ἐβελτιώθη ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω Σαμουὴλ τοῦ Πελοποννησίου, ἡγουμένου ὄντος Γεθσημανῆς (1804—1807).

Τελευταῖος ποιητὴς Μαγαλυναρίων τοῦ Μ. Σαββάτου εἶναι ὁ Ἁγιοταφίτης *ἀρχιμανδρίτης Ἰγνάτιος*, ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Δημητρίου (ἐν Ἱεροσολύμοις). Ἐπ' ὀνόματι τούτου φέρονται τὰ ἐν τῷ Λαυριωτικῷ κώδ. Θ 59 φ. 23 «Μεγαλυνάρια ψαλλόμενα εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ: Αἶνος ὁδ' ὑψιμέδοντος κήδεα Ὀλύμποιο: Ποίημα Ἰγνατίου Ἱεροσολυμίτου ἀρχιμανδρίτου μονῆς τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου».

Τὰ Μεγαλυνάρια[3] ταῦτα εἶναι διῃρημένα εἰς τρεῖς στάσεις. Ἡ α' στάσις περιλαμβάνει 69 στροφάς, ὅσας ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» ὁ κ. Παντελάκης, ἡ β' 60 δημοσιευ-

---

1) L. Petit, Bibliographie des Acolouthies Grecques, σελ. 145 κ.ἑ.

3) Τιμοθέου Θέμελη, Ἐψηφισμένου Ἱεροσολύμων, Ἁγιοταφιτικοὶ Πίνακες σελ. 57.

3) Προηγεῖται τῶν Μεγαλυναρίων ἡ τυπικὴ διάταξις ἐν τῷ κώδ. οὕτω: «Τῷ ἁγίῳ καὶ Μεγάλῳ Σαββάτῳ εἰς τὸν Ὄρθρον. Περὶ ὥραν γ' τῆς νυκτὸς σημαίνει καὶ συναγόμεθα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ γενομένης εὐλογήσεως παρὰ τοῦ ἱερέως ἀρχόμεθα συνήθως τὰ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ὄρθρου, ἤγουν τὸ «Δεῦτε προσκυνήσωμεν» γ' μετὰ

θείσας ὁμοίως, καὶ ἡ γ' 47 ἐξ ὧν αἱ 23 μόνον ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Παντελάκη, αἱ δὲ λοιπαὶ κεῖνται ἐν τῷ ἐντύπῳ Τριῳδίῳ καὶ εἶναι αἱ ἀπὸ τῆς στροφῆς «Ἡ δάμαλις τὸν μόσχον ἐν ξύλῳ κρεμασθέντα ἠλάλαζεν ὁρῶσα» μέχρι τέλους τῶν ἐντύπων. Τοῦτο σειμαίνει, ὅτι ἡ εἰς τὰ ἔντυπα φερομένη συλλογὴ εἶναι ἀπάνθισμα ἐκ διαφόρων τοιούτων, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ καὶ ὁ κ. Παντελάκης. Ἀλλ' οὔτε αὐτὴ ἡ τοῦ Ἰγνατίου λεγομένη συλλογὴ εἶναι ἀπηλλαγμένη τῆς κατηγορίας ταύτης. Εἴδομεν προηγουμένως ὅτι πολλαὶ στροφαὶ τῆς συλλογῆς τοῦ Ἰγνατίου εἶναι κοιναὶ μετὰ τῶν στροφῶν τῶν Μεγαλυναρίων τοῦ μητροπολίτου Ρόδου Νείλου, ἄλλαι δὲ ὅλως διάφοροι ἐν τῷ Παρισινῷ κώδ. τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ, ὅτι ἢ αὐτὸς ὁ Ἰγνάτιος, ἢ ἄλλος τις μεταγενέστερος συνήγαγε τὰς στροφὰς καὶ ἀπετέλεσε τὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰγνατίου συλλογήν. Ποῖαι καὶ πόσαι εἶναι αἱ τοῦ Ἰγνατίου στροφαὶ ἂν πράγματι εἶναι τούτου ποίημα δὲν εἶναι εὔκολον νὰ γνωσθῶσι πρὶν ἢ δημοσιευθῶσι καὶ γνωσθῶσιν ὅλαι αἱ ἀρχαῖαι τῶν

τῶν ὑπὲρ τῶν βασιλέων ψαλμῶν καὶ τῆς συνήθους συναπτῆς. Εἶτα, μετὰ τὸ θυμιάσαι τὸν ἱερέα, τὸν Ἑξάψαλμον, τὸ «Θεὸς Κύριος», τροπάρια ἦχος β' «ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ» δίς, Δόξα «Ὅτε κατῆλθες πρὸς τὸν θάνατον» Καὶ νῦν «Ταῖς μυροφόροις γυναιξὶ . . . ἐδείχθης ἀλλότριος» ἕως ὧδε. Προτεθέντος δὲ τετραπόδου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ μετὰ βλατίου, ἐπάνω δὲ αὐτοῦ τίθεται ἡ τὸν ἐπιτάφιον φέρουσα δεσποτικὴ εἰκών· τεθέντων δὲ κηρομανουαλίων δύο ἔνθεν κἀκεῖθεν ἱσταμένων αὐτῆς, καὶ εὐθέως ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὰς ἱερὰς στολὰς ἀπὸ τοῦ ἁγίου βήματος κρατοῦντες ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν κηροὺς ἅπτοντας. Ὁ δὲ πρῶτος αὐτῶν λαβὼν θυμιατὸν ἀνὰ χεῖρας θυμιῶν τὴν ἁγίαν εἰκόνα κυκλοτερῶς, εἶτα τὸν καθηγούμενον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς κατὰ τάξιν· καὶ εὐθὺς ἄρχεται γεγωνοτέρᾳ φωνῇ εἰς ἦχον πλ. α' τὸ «Εὐλογητὸς εἶ Κύριε δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου»· ὁ δὲ Κανονάρχης λέγει. «Μεγαλύνομέν σε ζωοδότα Χριστὲ καὶ τιμῶμέν σου τὰ πάθη τὰ τίμια καὶ τὴν ἔνδοξον δοξάζομεν ταφήν»· δὶς ἄστιχον· ἅπαξ μὲν παρὰ τοῦ ἱερέως, ἅπαξ δὲ παρ' ἀμφοτέρων ὁμοῦ τῶν χορῶν».

Μεγαλυναρίων συλλογαί. Ἡ τοῦ Ἰγνατίου συλλογὴ φέρεται ἀνωνύμως καὶ παρηλλαγμένως καὶ εἰς τὸν Παρισινὸν κώδ. 3041, ὅστις ἐγράφη κατὰ τὸν ιδ' αἰῶνα, καθ' ὃν ἤκμαζε καὶ ὁ Ρόδου Νεῖλος, ἑπομένως δὲν ἦτο εὔκολον ὁ Ἱεροσολυμίτης Ἰγνάτιος νὰ γνωρίζῃ τὰ ποιήματα τοῦ ἐν Κων]πόλει διαμένοντος Ρόδου Νείλου καὶ νὰ ἰδιοποιηθῇ αὐτὰ προσκολλῶν εἰς τὴν συλλογήν του. Ἡ πλαστογραφία ἐγένετο ἀργότερον ὑπὸ ἄλλου, ὅστις εὑρὼν τὰ τοῦ Νείλου ποιήματα ἀνωνύμως καὶ τὰ τοῦ Ἰγνατίου συνεχώνευσεν αὐτὰ καὶ ἀπήρτισε τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰγνατίου περισωθεῖσαν συλλογήν. Ἤ, κατὰ τὴν γνώμην μου, αὐτὸς ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξε μᾶλλον συλλογεὺς ἁπλοῦς συναθροίσας ὅλα τὰ ἀρχαῖα Μεγαλυνάρια ὅσα ἐφέροντο κατὰ τὴν ἐποχήν του καὶ ἀπεδόθησαν εἰς αὐτὸν χωρὶς νὰ εἶναι ποιητής· διότι δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ τὸ πῶς μεταξὺ τῆς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ συλλογῆς εὑρέθησαν ὄχι μόνον στροφαὶ τοῦ Νείλου, ἀλλὰ καὶ στροφαὶ πολλῷ τοῦ Νείλου ἀρχαιότεραι ἀπαντῶσαι εἰς τὸν Λαυριωτικὸν κώδικα Γ 11 τοῦ ια'—ιβ' αἰῶνος, οἵα εἶναι καὶ ἡ:

Μεγαλύνομέν σε—ζωοδότα Χριστὲ
καὶ τιμῶμέν σου τὰ πάθη τὰ τίμια
καὶ τὴν ἔνδοξον—δοξάζομεν ταφήν.[1]

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, εἶναι πρόωρον νὰ θεωρήσωμεν ποιητὴν Μεγαλυναρίων καὶ τὸν Ἰγνάτιον ἐνόσῳ δὲν ἐπιτευχθῇ πλήρης συναγωγὴ τῶν Μεγαλυναρίων καὶ κριτικὴ ἐπ' αὐτῶν ἔρευνα. Τὴν ὑπόνοιάν μου ταύτην ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἦτο συλλογεὺς μᾶλλον ἢ ποιητὴς τῶν Μεγαλυναρίων στηρίζει πως καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου ἐπιτεθεὶς ἄνωθεν τῆς συλλογῆς του στίχος:

«Αἶνος δδ' ὑψιμέδοντος κήδεα Ὀλύμποιο».

---

1) Ἴδ. τὸ α' Μεγολυνάριον τῆς δημοσιευθείσης συλλογῆς ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη (Θεολογία σ. 310).

Ὡς βέβαιον ἔχομεν τοῦτο καὶ μόνον ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἦτο ἀρχιμανδρίτης Ἱεροσολυμίτης καὶ ἡγούμενος τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ μονῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἡ μονὴ αὕτη σώζεται μέχρις σήμερον καὶ κεῖται πλησίον τοῦ πατριαρχείου καὶ τοῦ Κεντρικοῦ Μοναστηρίου εἰς τὰ ὄπισθεν. Ἀστεῖα δὲ εἶναι ὅσα γράφει ὁ κ. Παντελάκης ὅτι «ἡ μονὴ αὕτη (τοῦ ἁγ. Δημητρίου) σκήτη οὖσα τῆς μεγάλης μονῆς τοῦ Βατοπεδίου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἱδρύθη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς μονῆς τοῦ Χαλκέως». Ἀφοῦ ρητῶς καλεῖται ἐν τῷ Λαυριωτικῷ κώδ. Θ 59 ἡγούμενος μονῆς τοῦ Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου καὶ Ἱεροσολυμίτης,[1] πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι Ἁγιορείτης καὶ ἡγούμενος σκήτης; Ἄλλο μονὴ καὶ ἄλλο σκήτη. Ἄλλο Ἁγιορείτης καὶ ἄλλο Ἱεροσολυμίτης. Ὡς χρόνον δὲ τῆς ἀκμῆς του, ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ἦτο ἁπλοῦς συλλογεύς, θὰ ὁρίσωμεν τὸν ιε΄ ἢ ις΄ αἰῶνα, ἀφοῦ ὁ περιέχων τὰ ἐπ᾿ ὀνόματι αὐτοῦ Μεγαλυνάρια ἐγράφη τῷ 1592 ὡς δηλοῦται ἐν φ. 65 τοῦ κώδικος.

Συμπέρασμα.

Ἐκ τῆς εἰς εὐρυτέραν ἀκτῖνα γενομένης ἐρεύνης τῶν ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων πηγῶν περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἀρχῆς τῶν Μεγαλυναρίων προκύπτουσι τὰ ἑξῆς ἀδιαφιλονείκητα καὶ ἀναμφισβήτητα ἀνατρέποντα ἄρδην τὰ περὶ τούτων ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» διαπραγματευθέντα καὶ ἐκτεθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Παντελάκη.

α) Ὅτι τὰ Μεγαλυνάρια τοῦ Μ. Σαββάτου ἀνάγονται εἰς τὸν η΄ αἰῶνα ὡς μαρτυροῦσιν οἱ σχετικοὶ σωζόμενοι ἐν χειρογράφοις ὕμνοι τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ ἡ εἰς τοὺς ἀρχαίους κώδικας παρουσία αὐτῶν (κατὰ τὸν ια΄—ιβ΄ αἰῶνα).

---

1) Εἰς τοὺς «Ἁγιοταφιτικοὺς Πίνακας» τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Τιμοθέου Θέμελη τὸ ὄνομα τοῦ Ἰγνατίου δὲν ἀναγράφεται.

Ἐπομένως οὔτε κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἁλώσεως χρόνους εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς θέλει ὁ κ. Παντελάκης, οὔτε ἐκ πολὺ μεταγενεστέρων χειρογράφων παρελήφθησαν ταῦτα, ἀφοῦ ἀπαντῶσιν εἰς κώδ. τοῦ ιγ' αἰῶνος, καὶ τούτων ἐγένετο χρῆσις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν ιδ' αἰῶνα.

β) Ὅτι παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ κ. Παντελάκη ὅτι «οὐδὲν τῶν ἀρχαίων Τυπικῶν μνείαν ποιεῖται τῆς τοιαύτης τελετῆς» εἴδομεν πῶς Τυπικὰ τοῦ Σινᾶ καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους (τοῦ ιγ' καὶ ιδ' αἰῶνος) σαφῶς διατάσσουσι καὶ ὁρίζουσι τὰ τῆς τοιαύτης τελετῆς μετὰ τῆς ὑποδείξεως τῶν ἀρχικῶν Μεγαλυναρίων τῶν τριῶν στάσεων. Ἄρα ἦσαν γνωστὰ καὶ ἐψάλλοντο.

Καὶ γ) Ὅτι, μὴ κατανοηθείσης τῆς τεχνοτροπίας αὐτῶν, ὑπεβλήθησαν ὑπὸ ἕνα τύπον καὶ ἀπώλεσαν τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν μορφὴν διὰ προσθηκῶν καὶ μεταθέσεων λέξεων ὑποστάντα ἀσυγχώρητον φθοράν.

Καὶ ἄλλοτε εἶπον ὅτι ἡ προχειρολογία εἰς τοιαῦτα ζητήματα δὲν ἐπιτρέπεται. Ἐὰν ἐμελετῶντο μετὰ ἐπιστημονικοῦ ζήλου τὰ σωζόμενα ἀρχαῖα Τυπικά, ἐὰν ἐξερευνῶντο ὄχι δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ πολλοὶ κώδικες, ἐὰν ἐγένετο συλλογὴ εὐσυνείδητος ὅλων τῶν ἀγνοουμένων Μεγαλυναρίων καὶ ἔρευνα σοβαρά, πάντως τὸ ἐξαγόμενον τῆς μελέτης τοῦ κ. Παντελάκη θὰ ἦτο πολὺ διάφορον καὶ οὐχὶ σοβαρὸν δυνάμενον νὰ καταπέσῃ εἰς τὴν πρώτην τοῦ ἀνέμου πνοήν. Ὁ θέλων νὰ κτίσῃ συλλέγει πρῶτον τὸ ἀπαιτούμενον ὑλικόν, ἀνοίγει στερεὰ θεμέλια καὶ ἐπὶ καθωρισμένου σχεδίου οἰκοδομεῖ.

Ἐὰν ὡς ὅρον τῆς συμμετοχῆς μου εἰς τὴν συστᾶσαν ἐν Ἀθήναις μεγάλην ἐπιστημονικὴν ἐπιτροπὴν πρὸς ἀνακάθαρσιν τῶν λειτουργικῶν τῆς Ἐκκλησίας βιβλίων ἔθετον τὴν δημοσίευσιν πρῶτον τοῦ παρ' ἐμοὶ εὑρισκομένου σχετικοῦ ὑλικοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς βάσις καὶ ὁδηγὸς τῆς ἐπιτροπῆς, ἐγνώριζον τί ἐζήτουν καὶ ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης σοβαρᾶς ἐργασίας ἄνευ τῆς προετοιμασίας τοῦ ἀπαραιτήτου

ὑλικοῦ. Ἀλλ' ὁ φίλτατός μοι καθηγητὴς κ. Ἀλιβιζᾶτος ἐθεώρησε τὴν τοιαύτην τοῦ ὑλικοῦ ἔκδοσιν πολυτέλειαν περιττήν!! Καὶ ἀπεσύρθην τῆς ἐπιτροπῆς. Θὰ ἐπαναλαμβάνω δὲ ὅσα παραπονούμενος εἶπα καὶ ἔγραψα ὅτι «ἡ γνῶσις καὶ τὸ φῶς ἐθεωρήθησαν ἄχρηστα καὶ εἰς τὸ βαθὺ σκότος τὸ περικαλύπτον τὰ λειτουργικὰ βιβλία θραύεται ἡ λαμπάς, ἵνα μὴ παρενοχλῇ τὴν σκοτίαν». Ἐὰν κατεῖχεν εἰς χεῖρας τὸ προσφερόμενον νέον τῶν Μεγαλυναρίων φῶς δὲν θὰ προσέκρουεν ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὸ σκότος, οὐδὲ ἡ ἐπιτροπὴ θὰ παρίστατο μάρτυς τόσων κολαφισμῶν, οὐδὲ ἐγὼ θὰ ἠναγκαζόμην νὰ κρίνω δυσμενῶς, καὶ νὰ ἐλέγχω τὸν εἰσηγητήν της.

Ὅταν αὐτὴ αὕτη ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε νὰ συμπληρωθῶσι τὰ εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία ὑπάρχοντα κενὰ «διὰ τῶν ἀποτεθησαυρισμένων εἰς ἀξιόλογα χειρόγραφα ὕμνων» καὶ προσεφέρθην νὰ χορηγήσω *τετυπωμένην*, ὡς ἠξίωσα, τὴν συλλογὴν τῶν ἐλλειπόντων ἐν τοῖς βιβλίοις ὕμνων, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ θεωρηθῇ ἡ δημοσίευσις τούτων καὶ χρησιμοποίησις ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὡς περιττὴ πολυτέλεια. Δὲν ἐζήτησα οὔτε τι παράλογον οὔτε ἀντίθετον εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ συλλογή μου οὐδεμίαν εἶχε σχέσιν μὲ τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου ἔκδοσιν· καὶ τοῦτο φαίνεται ὅτι δὲν ἀντελήφθη καλῶς ὁ ἀγαπητὸς κ. Ἀλιβιζᾶτος, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τῆς ἐν τῇ «Νέᾳ Σιὼν» (τεῦχος Ε' Μαΐου 1935) ἀπαντήσεώς του εἰς ὅσα ἐν τῇ μελέτῃ μου «Ἡμαρτημένων ἔλεγχος» ἔγραψα. Ἐν σελ. 305 τῆς ἀπαντήσεώς του γράφει· «ὁ Σεβ. πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος ηὐδόκησε νὰ ἐπιρρίψῃ ἀποκλειστικῶς εἰς ἐμὲ τὴν ματαίωσιν, ὡς γράφει *τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως* τῶν λειτουργικῶν βιβλίων... ἐκφράζει δὲ βαθυτάτην τὴν λύπην του διὰ τὴν ματαίωσιν *τῆς κρικῆς ἐκδόσεως* τῶν λειτουργικῶν βιβλίων»· καὶ ἐν σελ. 307 «*ἐν ὀλίγοις* αἱ προτάσεις τοῦ Σεβ. πρ. Λεοντοπόλεως συνίσταντο εἰς τὴν ἐκ μέρους τῆς ἐπιτροπῆς *υἱοθέτησιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης κριτικῆς ἐργασίας καὶ τὴν αὐτουσίαν ἔκδοσιν αὐτῆς, ἵνα ἐπ' αὐτῆς καὶ μόνης στηριχθῇ*

ἔπειτα ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ὁριστικὴ καὶ ἐπίσημος ἔκδοσις»· καὶ ἐν σελ. 308 «Δυστυχῶς οὔτε τὸ μὲν οὔτε τὸ δὲ ἐδέχθη ὁ Σεβ. πρ. Λεοντοπόλεως (οὔτε νὰ μεταβῶ δηλ. εἰς Ἀθήνας οὔτε νὰ ἀποστείλω τὴν ἐργασίαν μου) *ἀπαιτῶν* ὡς ἐλέχθη, *νὰ υἱοθετηθῇ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς ἄνευ ἄλλης συζητήσεως ἡ ἐργασία του καὶ νὰ ἐκδοθῇ αὕτη ὡς ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν λειτουργικῶν βιβλίων»!!!*

Ἐδῶ ἐφαρμόζεται ἡ παροιμία «φωνάζει ὁ κλέφτης νὰ φοβηθῇ ὁ νοικοκύρης». Ὄχι μόνον ὁ λύχνος μου θραύεται, ἀλλὰ καὶ συκοφαντοῦμαι καὶ ὡς ἐγωϊστὴς καὶ ἠλίθιος «ἀπαιτῶν νὰ υἱοθετηθῇ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς ἄνευ ἄλλης συζητήσεως ἡ ἐργασία μου καὶ νὰ ἐκδοθῇ αὕτη ὡς ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν λειτουργικῶν βιβλίων». Διαμαρτύρομαι μεγάλῃ τῇ φωνῇ διὰ τὸ νέον τοῦτο ἀδίκημα καὶ διαβεβαιῶ τὸν φίλον μου Ἀλιβιζᾶτον ὅτι ἀκόμη δὲν ἔφθασα εἰς τὰ ὅρια τοῦ γεροντικοῦ μαρασμοῦ νὰ μὴ γνωρίζω τί θέλω καὶ τί ζητῶ· διότι θὰ ἦτο σημεῖον ἐγκεφαλικοῦ μαλακισμοῦ νὰ ζητῶ *ἀπαιτῶν* ἐγὼ ὁ ἁπλοῦς καὶ ἄτυφος «νὰ υἱοθετηθῇ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς ἄνευ ἄλλης συζητήσεως ἡ ἐργασία μου καὶ νὰ ἐκδοθῇ αὕτη ὡς ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν λειτουργικῶν βιβλίων». Ποτὲ ἐγὼ οὔτε εἶπον, οὔτε διενοήθην οὔτε ἔγραψα οὔτε ἀπήτησα τοιοῦτόν τι· διότι θὰ ἦτο ἐγωϊσμὸς παράφρων νὰ ἀξιώσω ἐγὼ ἄνευ συζητήσεως νὰ υἱοθετηθῇ ἡ ἐργασία μου καὶ νὰ ἐκδοθῇ ὡς ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν βιβλίων, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον ἐν τῇ ἐπιτροπῇ παρακάθηται καὶ ὁ διδάσκαλός μου ἅγιος Κασσανδρείας τὸν ὁποῖον σέβομαι καὶ τιμῶ, καὶ δέν μοι ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ προσβάλω τὸ ἐκκλησιαστικὸν κῦρός του, οὐδὲ εὐχάριστον νὰ νομίσῃ ὅτι ὁ ἁπλοῦς καὶ ἄτυφος μαθητής του κατήντησε τόσον ὑπερφύαλος ὥστε νὰ ἀπαιτῇ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς πράγματα ἠλίθια καὶ ἐγωϊστικά.

Ἰδοὺ τί ἔγραφον μετὰ τόσης ταπεινοφροσύνης εἰς τὸ πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπόμνημά μου, τὸ δημοσιευθὲν εἰς «Ρωμανὸν

τὸν Μελῳδόν» σ. 357—361, καὶ ἀποσταλὲν καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπιτροπὴν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Φωτίου. Μετὰ τὴν διατύπωσιν τῶν σκέψεών μου περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν δέον νὰ γίνῃ ἡ τῶν ἱερῶν βιβλίων ἐκκαθάρισις ἐπιλέγω: «Ἐπὶ ὅλων τῶν ἀνωτέρω, Παναγιώτατε Δέσποτα, διατυπουμένων ἐν συντόμῳ βασικῶν καὶ θεμελιωδῶν σκέψεων ἡ ἐργασία εἶναι τετελεσμένη καὶ ἕτοιμος . . . Ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι πῶς θὰ λάβῃ γνῶσιν τοῦ ὄγκου τούτου τῆς γενομένης ἐργασίας ἡ ὁλομέλεια τῆς ἐπιτροπῆς· διότι ἄνευ τοῦ ὑλικοῦ τούτου εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς. Ποῦ θὰ βασισθῇ; . . . καὶ διὰ τοῦτο ἵνα συστηματικῶς, ἀσφαλῶς καὶ ἐπιστημονικῶς χωρήσωμεν πρὸς τὸ ἀνατεθὲν ἡμῖν ἔργον κρίνω ἀπαραίτητον πρῶτον νὰ δημοσιευθῇ ἡ εἰς χεῖράς μου ὑπάρχουσα ἐκκλησιαστικὴ ποίησις, ἵνα ἔχωσι ταύτην πρόχειρον καὶ μελετήσωσιν ἰδιαιτέρως πάντα τὰ μέλη τῶν ἐπιτροπῶν, τῆς τε ἐν Ἀθήναις καὶ τῆς ἐν Κων|πόλει, *ἵνα ἐκ τοῦ πλούτου αὐτῆς γίνῃ ἡ ἀντικατάστασις τῶν νεωτέρων ὕμνων, ἡ ἀναπλήρωσις τῶν χασμάτων καὶ κενῶν ἐν ταῖς Ἀκολουθίαις καὶ πᾶσα ἐν γένει ἡ ἐπενεχθησομένη μεταβολή· καὶ τοιουτοτρόπως καὶ ὁ χρόνος συντέμνεται καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἔχει πρόχειρον καὶ ἄφθονον ὑλικὸν πρὸς οἰκοδομὴν* . . . Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ θεωρῶ ἀπαραίτητον καὶ τὴν δημοσίευσιν τοῦ σχετικοῦ ὑλικοῦ πρὸς τὸ ἑορτολόγιον καὶ τοὺς βίους τῶν ἁγίων. Ἐνταῦθα ἡ σύγχυσις, ἡ ταραχή, ἡ φρικώδης ἀκαταστασία εἶναι ἀφάνταστος καὶ ἀσύγγνωστος. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐργασίας ἐπ' αὐτῆς θὰ λάβῃ σαφῆ γνῶσιν τῆς ὅλης καταστάσεως ἡ ἐπιτροπή, τὰς ἐπιδιορθώσεις καὶ μεταβολὰς ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε τῶν κωδίκων, σημειουμένων ἐπιμελῶς, θὰ ἴδῃ τὰ τρωτά, τὰς ἀνωμαλίας, τὰ σφάλματα *καὶ θὰ προβαίνῃ ἐπὶ ἀσφαλοῦς ὁδηγοῦ εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς μετὰ μελέτην κατ' ἰδίαν ἑκάστου τῶν μελῶν, τὰ ὁποῖα οὕτω λαμβάνοντα γνῶσιν τῶν ἐνστάσεων, διορθώσεων καὶ κριτικῶν παρατηρήσεων θὰ ἔχωσι πρόχειρα τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα.* Καὶ μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ὅλων τού-

των ἓν καὶ μόνον ἀπομένει, ἡ παραβολὴ μόνη τοῦ ἐγκριθησομένου κειμένου τῶν ἱερῶν βιβλίων . . . *καὶ ἐγὼ μὲν θὰ ἀναλάβω τὴν ἀντιπαραβολὴν τῶν βιβλίων πρὸς τοὺς ἀρχαίους καὶ πολυτίμους κώδικας καὶ τῆς Ἐθνικῆς τῶν Παρισίων Βιβλιοθήκης . . , ἄλλα δὲ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς θὰ ἐξερευνήσωσιν ἄλλους κώδικας* ***καὶ οὕτω τὸ πᾶν ὑλικὸν ἀποταμιευόμενον εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Ἀθηνῶν θὰ χρησιμοποιῆται καταλλήλως***».

Πῶς τώρα ἀπὸ τὰ τόσον σαφῆ καὶ ἁπλᾶ καὶ καθαρὰ ὁ καθηγητὴς κ. Ἀλιβιζᾶτος ἐφαντάσθη ὅτι «ἀπήτησα νὰ υἱοθετηθῇ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς *ἄνευ ἄλλης συζητήσεως* ἡ ἐργασία μου καὶ νὰ ἐκδοθῇ αὕτη *ὡς ἡ κριτικὴ ἔκδοσις* τῶν λειτουργικῶν βιβλίων» δὲν τὸ χωρεῖ ὁ νοῦς μου καὶ σταματᾷ. Ὅπως γράφω ἀνωτέρω ὑπέβαλον εἰς τὸν Πατριάρχην τὴν γνώμην μου *νὰ δημοσιευθῇ* ἡ γενομένη ἐπὶ τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἐργασία μου διὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν ἡ ἐπιτροπὴ αὐτῆς καὶ χρησιμοποιήσῃ καταλλήλως, παραλαμβάνουσα ἐξ αὐτῆς ὅτι θὰ εὕρισκεν ἀναγκαῖον πρὸς τὸν σκοπόν της. Εἰς δὲ τὸ πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἐπιτροπῆς Σεβ. Τραπεζοῦντος Χρύσανθον ὑπόμνημά μου ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1933 ἐγνώρισα καὶ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ἀπαραίτητον τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐργασίας μου γράφων ταῦτα: «Σκοπὸς τῆς τοιαύτης πολυχρονίου, ἐπιπόνου καὶ πολυδαπάνου συλλογῆς τῶν τιμίων ἦν πρῶτον μὲν νὰ περισώσω τὸν διεσκορπισμένον πνευματικὸν πολύτιμον πλοῦτον τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ κληροδοτήσω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸ ἀνῆκον αὐτῇ ἱερὸν θησαύρισμα, γνωρίσῃ δὲ καὶ ὁ κόσμος τὴν ἐν τῷ συνόλῳ συντελεσθεῖσαν μεγάλην καὶ ἀνέφικτον πνευματικὴν ἐργασίαν τῶν θεοκινήτων ἐκείνων πνευμάτων, καὶ δεύτερον, *ἵνα ἐκ τοῦ πλουσιωτάτου τούτου ποιητικοῦ ταμείου γίνῃ ἡ συμπλήρωσις τῶν ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις κενῶν, ἤτοι Τροπαρίων, Στιχηρῶν, Καθισμάτων, Οἴκων, Ἐξαποστειλαρίων καὶ ἡ ἀντικατάστασις, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς ἐπιτροπῆς, τῶν ὑπεισελθόντων νεωτέρων ἀδοκίμων*

ὕμνων διὰ τῶν ἀρχαιοτέρων, δοκιμωτέρων καὶ ἐν χρήσει ὄντων κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἐν ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν Ἀκολουθίαις. Ἀνεξαρτήτως τῆς ἄλλης σπουδαιότητος τῆς γενομένης ταύτης ἐργασίας, εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην πρὸς οἱανδήποτε τοῦ κειμένου μεταβολὴν ἢ συμπλήρωσιν ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ ἔχῃ πρόχειρον πλούσιον καὶ ἔγκυρον ὑλικὸν πρὸς θεραπείαν οὐσιώδους ἐλλείψεως, ἤτοι τῶν ὑπαρχόντων κενῶν ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις . . . . Ὡς ἐπεῖγον ὅθεν θεωρῶ καὶ πρώτιστον ἔργον τῆς ἐπιτροπῆς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀπαραιτήτου ὑλικοῦ πρὸς ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν. Ἄλλον τρόπον ἀπαρχῆς τοῦ ἔργου δὲν βλέπω, οὐδὲ στέργω νὰ θυσιάσω πολυετεῖς κόπους διὰ τῆς παροχῆς τμημάτων μόνον τῆς ἐργασίας μου· ἀξιῶ διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς νὰ δημοσιευθῇ ἀκεραία. *Μεθοδικῶς καὶ τακτικῶς θὰ παραδίδω εἰς τὴν ἐπιτροπήν, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Μηναίου τοῦ Σεπτεμβρίου, τὴν εἰσηγητικήν μου ἐργασίαν τετυπωμένην, ἡ δὲ* ***ἐπιτροπὴ εἶναι ἐλευθέρα νὰ δεχθῇ οἱανδήποτε μαρτυρίαν τῶν κωδίκων*** (τῶν ὁποίων παραθέτω τὸ περιεχόμενον, τὰς γραφὰς καὶ τὰς ὑποδείξεις) ***ὑπὸ ἰδίαν αὐτῆς εὐθύνην.*** Εἰργάσθην μὲ εὐσυνειδησίαν καὶ ἱερὸν ζῆλον καὶ μετ' ἀκριβείας ἀσφαλοῦς θὰ μεταδίδω ὑπ' εὐθύνην ἐμὴν τὰς ἐκ τῶν κωδίκων ἐπὶ ἑκάστου ζητήματος μαρτυρίας, *ἐκ τῶν ὁποίων τὴν ἐγκυροτέραν θὰ ἐκλέγῃ καὶ ἐπιδοκιμάζῃ ἡ ἐπιτροπή. Τοῦτο δ' ἔσται καὶ τὸ ἔργον καὶ ὁ κύκλος τῆς ἐνεργείας αὐτῆς,* ἥτις μὴ ἔχουσα καιρὸν πρὸς ἐξερεύνησιν καὶ μελέτην τῶν ἀπείρων χειρογράφων τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ κόσμου, οὐδὲ τὰ ὑλικὰ μέσα πρὸς ἀνάληψιν τοιαύτης δυσχερεστάτης ἐργασίας θὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸ προετοιμασθὲν πλούσιον ὑλικὸν τῶν εἰσηγητῶν *καὶ ἐπὶ τούτου θὰ βασίζῃ τὸ κριτικὸν αὐτῆς ἔργον*».

Ὅταν ἐγὼ προτείνω εἰς τὴν ἐπιτροπὴν νὰ ἐκλέξῃ ἐλευθέρως ἐκ τῆς εἰσηγητικῆς μου ἐργασίας ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην ὅ,τι νομίσῃ καλὸν καὶ χρήσιμον, ποῦ διαβλέπει ὁ φίλος Ἀλιβιζᾶτος ἀπαίτησίν μου νὰ υἱοθετήσῃ ἡ ἐπιτροπὴ ἄνευ συζητήσεως τὴν ἐργασίαν μου καὶ νὰ «ἐκδοθῇ αὕτη ὡς ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν

λειτουργικῶν βιβλίων»· ὅσα εἶπον ἀνωτέρω δὲν ἀφορῶσι τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου ἔκδοσιν, ἀλλὰ τὴν συμπλήρωσιν μόνον τῶν κενῶν διὰ τῆς βοηθείας τοῦ πλουσίου ὑλικοῦ τοῦ εἰς χεῖράς μου κατ' ἐλευθέραν ἐκλογὴν τῆς ἐπιτροπῆς. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου ἐργασίαν ἰδοὺ τί γράφω ἐν τῇ ἐκθέσει μου πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἐπιτροπῆς· «ὑπολείπεται ἓν καὶ μόνον, ἡ τοῦ κειμένου τῶν ὕμνων, ὅσοι θὰ παραμείνουν ἐν τῇ νέᾳ ἐκδόσει, κριτικὴ ἐργασία ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δοκιμωτέρων καὶ ἀρχαιοτέρων κωδίκων. *Ἀφοῦ μοὶ ὑποδειχθῶσιν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ποῖοι ὕμνοι θὰ ἀποτελέσωσι τὸ ἀντικείμενον τῆς κριτικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου θὰ παραβάλω τούτους εἰς τοὺς πολυτίμους κώδικας τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Παρισίων, ὧν θὰ σημειῶ τὰς γραφὰς καὶ διαφοράς, ἡ δὲ ἐπιτροπὴ θὰ προβαίνῃ εἰς τὴν κριτικὴν αὐτῆς γνώμην ἐλευθέρα ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ ἱερὸν κείμενον κατὰ τὰς ὑποδείξεις τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κώδικος.*

Αὐτὰ εἶπον, αὐτὰ ἐζήτησα, αὐτὰ εἰσηγήθην. Ἂν ὁ φίλος μου κ. Ἀλιβιζᾶτος δὲν ἐννόησε τὰ γραφόμενά μου δὲν πταίω ἐγώ. Ἂν ἐζήτησα νὰ ἐξασφαλίσω διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοὺς πόνους μου, τὸ τοιοῦτον οὔτε προσβλητικὸν διὰ τὴν ἐπιτροπὴν ἦτο, οὔτε τι ἀνωφελές, οὔτε παράλογον· τοὐναντίον ἀπαραίτητον, διότι εἰς σοβαρὰς ἐργασίας προηγεῖται ἡ δημοσίευσις τῆς εἰσηγητικῆς ὕλης, λαμβάνουσι γνῶσιν τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, κρίνουσι καὶ ἀποφασίζουσιν ἐλευθέρως χωρὶς νὰ δεσμεύωνται ὑπὸ τῆς γνώμης τοῦ εἰσηγητοῦ. Καὶ ἂν ἡ ὅλη ἐργασία μου ἐθεωρεῖτο ἄχρηστος διὰ τὸ ἔργον τῆς ἐπιτροπῆς δὲν θὰ μὲ ἐλύπει τόσον, ὅσον ἐλυπήθην ὅτι πρὶν ἢ λάβῃ γνῶσιν αὐτῆς ἐχαρακτήρισε ταύτην «περιττὴν πολυτέλειαν» διὰ τοῦ στόματος τοῦ φιλτάτου.

Τώρα θὰ εὑρίσκω ἀνακούφισιν τοῦ πόνου εἰς τὴν λύραν μου καὶ θὰ δανείζωμαι ἐκ τῆς «πολυτελοῦς καὶ περιττῆς καὶ ἀχρήστου ἀποθήκης μου τοὺς ρυθμοὺς καὶ τοὺς ἤχους διὰ νὰ ψάλλω εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Μάρνη τὸν Ἀναβαλλόμενον καὶ τὸν Ἄμωμον μετὰ τῶν Μεγαλυναρίων εἰς τὴν δὶς διὰ πασῶν.

† *Ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος*